مۇھەممەتئىمىن توختى

ئانار

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مۇھەممەتئىمىن توختى

مەۋلىك دەرەخ ئۆستۈرۈش ئىلمى

ئانار

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: ھىدايىتۇللا سەلەي

ئانار ئوزۇقلۇق تەركىبى مول، ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى، شىپالىق رولى كۆرۈنەرلىك، بازىرى ئىتتىك مېۋە بولۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرىنىڭ بىرى. ئانار تەركىبىدىكى مىنېرال ماددىلار باشقا ھەر قانداق مېۋىدىكىدىن مول بولغاچقا، تۇرلۈك كېسەللىكلەرگە شىپالىق دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ كىشىلەر ئۇنى «جەننەتتىن چىققان مېۋىلەرنىڭ سۇلتانى» دەپ تەرىپلىشىدۇ.

ئاپتونوم رايونىمىزدا، بولۇپمۇ جەنۇبىي شىنجاڭدا ئانارنىڭ ئۆستۈرۈلۈش تارىخى ئۇزاق بولسىمۇ، لېكىن ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلى ئانار ئىشلەپچىقىرىشى تازا يۇقىرىلىمىدى. پارتىيىمىزنىڭ يېزىلارغا قاراتقان ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنىڭ ئەمەلىيلىشىشىگە ئەگىشىپ ئانار ئىشلەپچىقىرىشىدا يەلكىلىك تەرەققىيات بارلىققا كەلدى. ئانارنىڭ تاۋارلىشىش نىسبىتى ئاشتى. لېكىن بۇ تەرەققىيات خەلقىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان ئېھتىياجىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا كىشىنى تازا قانائەتلەندۈرۈپ كېتەلمەيدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەب ھەر خىل بولسىمۇ، لېكىن ئانار ئۆستۈرۈشتە ئەنئەنىۋى ئۇسۇل، كونا تەجرىبىلەرگە ئېسىلىۋېلىپ، ئىلمىي ئۇسۇللارغا سەل قاراش ياكى ئۇنى ئومۇملاشتۇرماسلىق ئاساسلىق سەۋەب ھېسابلىنىدۇ.

ئاپتونوم رايونىمىز ئانار ئۆستۈرۈشتە ئەۋزەل تەبىـ

ئىي شارائىتقا ئىگە. شۇڭا بىز بۇنداق ئەۋزەل تەبىئىي شارائىتتىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئىلمىي ئۇسۇللارنى قوللىنىش ئارقىلىق ئانار ئىشلەپچىقىرىشىنى يەنىمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇپ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئانار مەھسۇلاتىغا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشىمىز لازىم. كەڭ دېھقانلارنىڭ ئانار ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنى ئىگىلىۋېلىشى ۋە كېڭەيتىشىگە ئاز تولا ياردىمى بولار دېگەن ئۈمىد بىلەن ئۇزاق جىن بېرى توپلىغان ماتېرىيالىرىم ۋە ئەمەلىي تەجرىبىلىرىمگە ئاساسەن بۇ كىتابنى يېزىپ چىقتىم. كىتابنى يېزىش داۋامىدا ئەمەلىي تەجرىبىگە ئىگە بىر قىسىم باغۋەنلەر ۋە پېشقەدەم تېخنىكلارنىڭ قىزغىن ياردىمىگە ئېرىشتىم. بۇ يولداشلارغا چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

ئەمەلىي تەجرىبەم كەمچىل، سەۋىيەم تۆۋەن، قەلەم ئىقتىدارىم ئاجىز بولۇش تۈپەيلى كىتاب بەزىبىر خاتالىقلاردىن خالىي بولالمىغان بولۇشى مۇمكىن. كەڭ كىتابخانلارنىڭ تۈزىتىش بېرىشىنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن.

ئاپتور

1990 - يىل 6 - ئاي

مۇندەرىجە

I. ئانار ھەققىدە ئومۇمىي چۈشەنچە 1
1. تارقىلىشى 1
2. خەلق ئىگىلىكىدە تۇتقان ئورنى 4
II ئانارنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە سورتلىرى 8
1. مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى 8
2. ئالاھىدىلىكى 12
3. سورتلىرى 16
4. پىشىشقىلاپ ئىشلەش 23
III ئانارنىڭ بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى 27
1. تەبىئىي شارائىتقا بولغان تەلىپى 27
2. تۇزۇلۇشى 29
3. ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانى ۋە مېۋىلەش خۇسۇسىيىتى 34
IV ئانار ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى 37
1. قەلەمچە تەييارلاش 38
2. كۆچەت يېتىشتۈرۈش 42
3. كۆچەتخانا بىنا قىلىش 46
4. قەلەمچە تىكىش 49
5. پەرۋىش قىلىش 65

6. قىشتىن ئۆتكۈزۈش 72
V باغ بىنا قىلىش 75
1. يەر تاللاش ۋە پىلانلاش 75
2. كۆچەت تەييارلاش 77
3. كۆچەت تىكىش مەزگىلى 78
4. كۆچەت قوموزۇش ۋە يۆتكەش 79
5. كۆچەت تىكىش 82
VI باغ پەرۋىشى 85
1. پەرۋىش قىلىش 85
2. تولۇقلاپ تىكىش 89
3. قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىش 92
4. سۇغىرىش ۋە ئوغۇتلاش 94
5. مېۋىگە كىرىشنى تېزلىتىش 97
6. مېۋىگە كىرگەندىن كېيىنكى پەرۋىش 100
VII ئانارنى ئۈزۈش ۋە ساقلاش 103
1. ئۈزۈشكە تەييارلىق كۆرۈش 103
2. ئۈزۈش مەزگىلى ۋە ئۈزۈش ئۇسۇلى 104
3. ساقلاش 106
4. قاچىلاش ۋە يۆتكەش 108
VIII ئانار دەرەخنى قىشتىن ئۆتكۈزۈش 110
1. كۆمۈش مەزگىلى ۋە كۆمۈش ئۇسۇلى 110
2. ئېچىش مەزگىلى ۋە ئېچىش ئۇسۇلى 113
3. تېرەك قويۇش 116
IX كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقى ۋە ئۇنىڭ

ئالدىنقى ئېلىش 119
1. كېسەللىك زىيانداشلىقى 119
2. ھاشارات زىيانداشلىقى 125
3. ئانار دەرىخىگە زىيان سالىدىغان پارازىت
ئۆسۈملۈكلەر ۋە ئۇلارنىڭ يوقىتىش 137

I ئانار ھەققىدە ئومۇمىي چۈشەنچە

1. تارقىلىشى

ئانار — ئاسىيا چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ مۆتىدىل بەلباغ ۋە قىسمەن بەلباغ رايونلىرىغا، ئوتتۇرا دېڭىز بويىلىرىدىكى رايونلارغا كەڭ تارقالغان قەدىمىي مېۋىلىك دەرەخلەر-نىڭ بىرى بولۇپ، ئاساسەن ئىران قاتارلىق بىر قىسىم دۆلەتلەردە مەركەزلىك ھالدا ئۆستۈرۈلىدۇ. ھازىر نۇر-غۇن مەملىكەتلەردە يىلدىن يىلغا كېڭەيتىلمەكتە.

شىنجاڭ ئانار ئۆستۈرۈشتە 2000 يىلدىن كۆپرەك تارىخقا ئىگە. ئەمگەكچان شىنجاڭ خەلقى تەبىئىي شارائىت-لاردىن ماھىرلىق بىلەن پايدىلىنىپ، قەدىمدىن تارتىپلا ئانار قاتارلىق ھەر خىل مېۋىلەرنى كەڭ دائىرىدە ئۆس-تۈرۈپ كەلگەن. ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئانار دەرىخى جە-نۇبىي شىنجاڭنىڭ قەشقەر، خوتەن ۋىلايەتلىرىدىلا ئاي-رىم ناھىيىلىرىدە ئۆستۈرۈلەتتى، ئەمدىلىكتە بولسا شىما-لىي شىنجاڭغىچە كېڭەيتىلدى. ئىلگىرى يېزىلاردا مەخسۇس باغلاردا، دېھقانلار نېمە ھويلا - ئارا ملىرىدا ئۆستۈرۈلەتتى، ئەمدىلىكتە بولسا شەھەرلەردىن تورۇن ئېلىپ، شەھەر

كوچىلىرىدا، شەھەر خەلقىنىڭ ھويلا - ئارامىلىرىدا ئۆستۈ-رۈلىدىغان بولدى. دېمەك، ئانار دەرىخىنىڭ تارقىلىش دائىرىسى يىلدىن يىلغا كېڭەيمەكتە.

شىنجاڭ ئانىرى سورتلىرىنىڭ خىلمۇ خىللىقى، كۆر-كەملىكى، رەڭدارلىقى، تاتلىقلىقى، سۈپىتىنىڭ ياخشىلى-قى، شىپالىق رولى ۋە ئىقتىسادىي قىممىتىنىڭ يۇقىرىلى-قى بىلەن پۈتۈن مەملىكەتكە داڭلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى پۈتۈن دۇنياغىمۇ مەشھۇر. ئۇيغۇرلار ئانارنى كۆز كۆزلىرى بەرگىسى بىلەن ئۇزۇپ تەكچىلىرىگە تىزىپ، تام - تورۇسلارغا ئېسىپ، ئۆيلىرىنى زىننەتلەشكە ئادەتلىنىپ كەلگەن. ئانارنىڭ گۈلى قەدىمدىن تارتىپ ئۇيغۇر خەلقى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان گۈللەرنىڭ بىرى بولغاچقا، نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچقان ئوماق قىزلىرىغا «ئانارگۈل»، «ئانار-خان» دەپ ئىسىم قويۇشنى ياخشى كۆرىدۇ. شىنجاڭدا تو-قۇلغان ھەر خىل نۇسخىلىق رەڭگارەڭ گىلەملەر ئىچىدە «ئانارگۈلى» نۇسخىلىق گىلەم كۆركەم، رەڭدار، نەپىس بولۇپ، كىشىلەرنى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلپ قىلىدۇ.

ئانار ۋە ئانارنىڭ چېچىكىلا ئەمەس، بەلكى ئۇلارغا سىمۋول ياكى تەقلىد قىلىپ ئىشلەنگەن نەپىس كەشتىلەر ياكى سۈرەت قاتارلىق بەدىئىي ئەسەرلەر كىشىلەرنىڭ مەيلىنى ئۆزىگە تارتىپ، زوق - شوقىنى ۋە ھېس - ھاياجى-جىنىنى قوزغىتىدۇ.

كۆرەرمەن باغى جەننەت مېۋىسىدىن،
ياكى قىلماق نارىنى يۈز قەتلە بېھراق.

(ئانارده‌ك يۈزۈكنى جه‌نه‌تنىك مېۋىسىدىن
مىك هه‌سسه ياخشى كۆرىمه‌ن)
ئاتايى (غه‌زه‌للە‌ر)
كۈله‌رده كۆرسه ئاغزى بىرله‌تشىن،
بولۇر گۈلنارى خه‌ندان پاره - پاره.

(ئاغزى بىله‌ن چىشىنى كۈلگه‌ن چاغدا كۆرسه
ئانارگۈلى قات - قات ئېچىلىدۇ)
سه‌ككاكى (غه‌زه‌للە‌ر)

11 - ئه‌سىردىن 19 - ئه‌سىرله‌رگىچه ياشاپ ئىجادىيه‌ت بىله‌ن شۇغۇللانغان ئۇيغۇر كلاسسىك ئه‌ده‌بىياتىنىك مه‌شهۇر ۋه‌كىللىرى ئۆزلىرىنىك داستان، غه‌زه‌ل، مۇخه‌مه‌سلىرىده ئۆزلىرى ياراتقان ئىجابىي پېرسونا‌ژلارنىك چىرايى، مه‌ڭزى ۋه لەۋلىرىنى ئانارنىك رەڭگىگه ئوخشاتسا، ته‌قى - تۇرقى، قه‌ددى - قامىتىنى گۈلگه سىمۋول قىلىدۇ. ئۇيغۇر خه‌لق قوشاقلىرىدىمۇ بۇنداق تەسۋىرلەر ناھايىتى كۆپ.

دېمه‌ك، ئانار ئۇيغۇر خه‌لقىلا ئه‌مه‌س، هه‌ر مىلله‌ت خه‌لقى ياخشى كۆرىدىغان، كىشىلەرنى ئۆزىگه مه‌پتۇن قىلىپ، هېس - هاياجان قوزغىتىدىغان، يېمه‌كلىك ئورنىدا ئىستېمال قىلىسا ئاده‌مگه قۇۋۋه‌ت بېرىدىغان، ئاغرىقلار يېسه كېسىلگه شىپا بولىدىغان ئېسىل مېۋىلەرنىك بىرى.

2. خەلق ئىگىلىكىدە تۇققان ئورنى

ئانار ئاپتونوم رايونىمىزدىن چىقىدىغان باشقا داۋالمىق مېۋىلەرگە ئوخشاش، ئىستېمالچىلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئىگە بازىرى ئىنتايىن مېۋىلەرنىڭ بىرى.

ئانار مېۋىسىنىڭ تەركىبىدە 12 — 20% قەنت مادىسى، 17% كاربون - سۇ بىرىكمىسى، 0.4 — 1% ئالما كىسلاتاسى، ئاقسىل، ۋىتامىن C، لىمون كىسلاتاسى ۋە 1.1% ماي ماددىسى بار. ئۇرۇقى تەركىبىدە ماي بولغانلىقتىن باشقا، ھەر 100 گرام ئۇرۇق تەركىبىدە 11 مىللىگرامدىن ئارتۇق ۋىتامىن C بار. ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىدە ئانارنىڭ مېۋىسى، شەربىتى، مۇرابباسى، پوستى، ئۇرۇقى، چېچىكى، خەمكى قاتارلىقلار شىپالىق دورا سۈپىتىدە كەڭ تۈردە قوللىنىلىدۇ. ئانارنىڭ پىشىشقىلاپ ئىشلەنگەن يېمەكلىكلەر خەلقئارا بازاردىمۇ داڭلىق. ئانارنىڭ مېۋىسىنى ھۆل پېتى ئىستېمال قىلىشقىمۇ، ئۇنىڭدىن شەربەت تەييارلاپ ئىستېمال قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئانار شەربىتى ئىسسىق بولۇپ، تال، يۈرەك، ئاشقازان، يەل تاشما كېسەللىرىگە شىپا بولىدۇ. كۆكۈل ئاينىشىنى، ئۇسسۇزلۇقنى قەزىتمىنى پەسەيتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ. ئانارنىڭ چېچىكىدىن ئانار مۇرابباسى تەييارلاشقا بولىدۇ. ئۇ، ئاشقازان، يۈرەك كېسەللىكىگە شىپالىق بېرىدۇ، بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، مېڭىنىڭ ھۆللۈكىنى ساقلايدۇ.

ئانار پوستىدا تاننىن ماددىسى (ئاشلىغۇچى كىسلاتا) كۆپ بولغاچقا، ئۇ، بويىاقچىلىق ۋە كۆن - خۇرۇم سانائىتىنىڭ خام ئەشياسى قىلىنىدۇ. ئانار پوستىدا يەرلىك ئۇسۇلدا بويالغان رەختلەر ئۇزاق يىللارغىچە ئۆچمەيدۇ. ئۇنى سوقۇپ مەلھەم قىلىپ باش، يۇز قاتارلىق سىرتقى ئەزالاردا بولىدىغان سۇلۇق جاراھەتلەرگە چاپسا تېز مەنپەئەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆپكە كېسەللىكى، سېرىق سۇ يېنىش، كۆك يۆتەل، چىش ئاغرىقى قاتارلىق كېسەللىكلەرنى داۋالاشقا بولىدۇ. ئانار چېچىكى يۇرەك كېسەللىكىنى داۋالايدىغان «قۇرسى كەھرىبا» تابلېتكىسىنىڭ تەركىبىدە ئىشلىتىلىدۇ، سوئى چىقىپ قېلىش كېسەللىكىنى داۋالايدىغان «قۇرسى ئانارگۈلى» تابلېتكىسىنىڭ تەركىبىدىمۇ مۇھىم ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. باشقا دورىلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ «قۇرسى تاباشىرقابىز» تابلېتكىسى ياساپ، قاندىن ۋە سەپرادىن بولغان كېسەللىكلەرگە بېرىلىدۇ.

ئانار ئۇرۇقىنى قورۇپ سوقۇپ «سۇپۇپى قابىز» تالقىنى ياساپ، سىرتقى ئەزالاردىكى سۇلۇق جاراھەتلەرگە چاپسا تېز ئۇنۇم بېرىدۇ، ئىچ سۇرۇش، تولغاق، ماغدۇرسىزلىنىش، سوئى چىقىپ قېلىش ھەمدە يۇرەك كېسەللىكلىرىگە مەنپەئەت قىلىدۇ، مەددە چۈشۈرىدۇ.

ئانار خەمىكىنى باشقا دورىلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ تالقان ياساپ بۇرۇنغا پۈركۈسە، باش ئاغرىش، باشنىڭ يېرىمى ئاغرىش، كۆز ئاغرىش، بۇرۇن ئىچىدىكى ئاقما جاراھەت ۋە سېسىق پۇراقلارنى يوقىتىدۇ؛ ئانار چېچىكى بىلەن قوشۇپ سوقۇپ قولتۇق، پۇت بارماقلىرىغا سەپسە

كۆپ تەرلەش ۋە تەرنىڭ پۇرىقىنى يوقىتىدۇ؛ ئۇيغە چاچ-
سا ئۆيدىكى سېسىق پۇراقنى يوقىتىپ، دېزىنفېكسىيە قى-
لىش رولىنى ئويناپدۇ. ئانار ياغىچى ئەۋرىشىم، چىداملىق
بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھەر خىل نەپىس ھۇنەر - سەنئەت بۇ-
يۇملىرىنى ياسىغىلى، شاخ - نوتىلىرىدىن سېۋەت قانار-
لىقلارنى توقۇغىلى بولىدۇ. ئانارنىڭ قۇرۇق يوپۇرمىقى
تەركىبىدە ئاقسىل ۋە ئاز مىقداردا تانىنىن مادداسى بو-
لۇپ، قەۋزىيەت كېسەللىكلىرىگە تېز مەنپەئەت قىلىدۇ ۋە
ھەزىم قىلىش يوللىرىدىكى ئوپۇنەت مىكروبلىرىنى ئۆلتۈ-
رىدۇ. ئانار يوپۇرمىقىنى قۇرۇتۇپ ھەر كۈنلۈكى ئاز - ئاز-
دىن ئۇدا بىر ئايغىچە چارۋىلارغا يەم - خەشەك ئورنىدا
بەرسە ئۇلارنى سەمرىتىدۇ، چارۋىلاردىكى ئىچكى پاراز-
ئىت قۇرت ۋە مەددىلەرنى ھەيدەپ چىقىرىپ، ھەيىنى پاراقسىز-
لىتىدۇ. قىسقىسى، ئانار دەرىخى ۋە ئانار مېۋىسىنىڭ ھەم-
مە قىسىملىرى خەلق ئۈچۈن ئېھتىياجلىق. ئۇنىڭ خەلق
ئىگىلىكىدىكى ئىشلىتىلىش دائىرىسى ناھايىتى كەڭ.
ئۇنى ئىستېمال بۇيۇملىرى ئورنىدا ياكى داۋالاش ئىشلىرىدا
ئىشلىتىشكىمۇ، ھۆل پېتى ئىستېمال قىلىشقىمۇ ياكى پىشـ
شىقلاپ ئىشلەنگەندىن كېيىن ئىستېمال قىلىشقىمۇ بولىدۇ.

ئانار دەرىخى چىرايلىق چېچەكلەپ، كۆپ مېۋە بە-
رىدىغان، ئۆمرى ئۇزاق دەرەخ بولغاچقا، مەنزىرە دەرە-
خى ئورنىدا ھويلا - ئارام، ئىدارە - ئورگان، باغچىلاردا
ئۆستۈرۈشكە باب كېلىدۇ. شۇنىمۇ كۆرۈشىمىز كېرەككى،
ئانار ئۆستۈرۈشتە ئىلمىي ئۇسۇلدا ئۆستۈرۈش، سورت يە-
تىشتۈرۈش، كېگەيتىش، پەرۋىش قىلىش، كېسەللىكلەرنىڭ
ئالدىنى ئېلىش، پىششىقلاپ ئىشلەش، يۆتكەش، ساقلاش

قاتارلىق جەھەتلەردە يەنىلا نۇرغۇن مەسىلىلەر ساقلانماقتا. ئانارنىڭ مەھسۇلاتى ۋە ئۇنىڭ تاۋارلىشىش نىسبىتى بەكمۇ تۆۋەن بولماقتا. بۇنىڭ ئۈچۈن پەن - تېخنىكىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، يۇقىرىقىدەك ئاچىز نۇقتىلارنى تۈگىتىپ، ئانارنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتىنى ئۆستۈرۈشىمىز لازىم.

ئانار دەرىخى ئۆمرى ئۇزاق، مەھسۇلاتى يۇقىرى مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ بىرى. ئوبدان مېۋە بەرگەن بىر تۈپ ئانارنىڭ يىللىق مەھسۇلاتى يېڭاق ۋە ئەنجۇر دەرەخلىرىدىن باشقا ھەرقانداق مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭكىدىن يۇقىرى تۇرىدۇ. تازا بولاقتا كىرگەن بىر تۈپ ئوتتۇرا ياشلىق ئانار دەرىخىدىن يىلىغا 60 — 70 كىلوگرام مەھسۇلات ئېلىپ، 120 —140 يۈەن كىرىم قىلغىلى بولىدۇ. بىر مو يەرگە 5 × 5 شەكلىدە 27 تۈپ ئانار دەرىخى تىكىلگەن بولسا، يىلىغا 1800 كىلوگرام مەھسۇلات ئېلىپ تەخمىنەن 3600 يۈەن كىرىم قىلغىلى بولىدۇ.

خوتەن ۋىلايىتىنىڭ نۇقتىلىق ئانار ئۆستۈرۈلىدىغان جەرىيە ناھىيىسىنىڭ چېرىيە يېزىسىدىكىلەر 1987 - يىلى 177 مىڭ كىلوگرامدىن ئارتۇق ئانار ئۈزۈپ، 300 مىڭ يۈەن كىرىم قىلغان. قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە نۇقتىلىق ئانار ئۆستۈرۈلىدىغان قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ بېشىرىق يېزىسىدا 1986 - يىلى ئانارلىق باغلارنى كۆتۈرە ئالغان ئالتە ئائىلىلىك دېھقان 22 مىڭ كىلوگرام ئانار ئۈزۈۋېلىپ، 40 مىڭ يۈەن كىرىم قىلغان.

II ئانارنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە سورتلىرى

1: مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى

ئانار ئانار ئائىلىسى (*punica ceae*) دىكى ئانار ئۇرۇقدەشى (*punica*) غا كىرىدىغان، يوپۇرماق تاشلايدىغان كىچىك غوللۇق، كۆپ شاخلىق چاتقال ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئاساسەن 4 — 5 مېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. ئۇ، باشقا ئۆسۈملۈكلەرگە ئوخشاش ئۆزىگە خاس مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە. ئانار دەرىخى يىلتىز، غول، شاخ، يوپۇرماق، چېچەك، مېۋە، ئۇرۇق قاتارلىق بىرقانچە قىسىمدىن تۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇلار ئانار دەرىخىنىڭ بىر پۈتۈن گەۋدىسىنى ھاسىل قىلغان. ئانار دەرىخى ئائىلە سىدە يالغۇز بىرلا ئانار ئۇرۇقدەشى ۋە ئۇنىڭ ئىككى خىل سورتى بار.

ئانار دەرىخىنىڭ شاخلىرى قويۇق بولۇپ، ئاساسلىق شاخلىرىنىڭ دىئامېترى ئەڭ چوڭ بولغاندا 10 — 12 سانتىمېتر، نورمال ئۆسكەنلىرىنىڭ 7 — 8 سانتىمېتر بولىدۇ. قېرى شاخلىرىنىڭ شوخىسى ئاز ھەم قاتتىق، يۇمران نوتىلىرىنىڭ شوخىسى كۆپ ھەم يۇمشاق بولىدۇ. قېرى شاخ

لمری یېڭىدىن بىخ چىقىرىش ئارقىلىق چېچەكلەيدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ غول، شېخىدىن باشقا، يىلتىز قىسمىدىنمۇ كۆپلىگەن نوتىلار يېتىشىپ چىقىپ، قوشۇمچە شاخلارنى ھاسىل قىلىدۇ. يىلتىز قىسمىدىن يېتىشىپ چىققان نوتىلار بەك قويۇق، ئۆسۈپ يېتىلىشى ئىلگىرى - كېيىن بولغاچقا، ئۇنى ھەر يىلى ئەتىياز ياكى كۈز پەسىللىرىدە ئارىلاپ ياكى تولۇق چاتاپ قەلەمچە قىلىش لازىم. يىلتىز بوغۇزىدىن ئۆسۈپ چىققان نوتىلارنى يېرىپ ئېلىپ مۇستەقىل كۆچەت قىلىپ تىكىشكىمۇ ياكى باستۇرۇپ كۆپەيتىشكىمۇ بولىدۇ. ئانار دەرىخى يېتىلگەن كونا شاخلاردىن يېڭى مېۋە شاخلىرىنى يېتىلدۇرۇپ، چېچەكلەپ مېۋە بېرىدىغان بولغاچقا، ئۇنى باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىنى چاتمىغاندەك قارا - قويۇق چاتاشقا بولمايدۇ، پەقەت قۇرۇپ كەتكەن، كېسەللىك تەككەن، ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئۇچرىغان شاخلار ۋە غول، يىلتىزلاردىن ئۆسۈپ چىققان شاخلارلا كېسىپ تاشلىنىدۇ.

ئانار دەرىخى سوغۇققا چىدامسىز بولغاچقا، كەچ كۈزدە كۆمۈپ، ئەتىيازدا ئېچىشقا توغرا كەلگەنلىكتىن يەل بويى كۆمۈلگەن يۇنىلىشكە ئېگىلىپ تۇرىدۇ. قېرى شاخلىرى كۆلرەك ياكى سۈس كۆلرەك، 1 — 2 يىللىق نوتىلىرى يېشىلغا مايىل ئاق بولىدۇ. قېرى غوللىرى ئاق، مۇدۇرچاق بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ قوۋزاقلىرى يېرىلغان بولىدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى ئاددىي بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقىنىڭ شەكلى تۇخۇمسىمان ئۇچلۇق، ئۇزۇنلۇقى 5 — 6 سانتىمېتر، كەڭلىكى 1·5—2·5

سانتىمېتر بولىدۇ، يوپۇرمىقى يوپۇرماق ئالقىنى، يوپۇرماق بېغى، يوپۇرماق گىرۋىكى، يوپۇرماق تومۇرىدىن تەشكىل تاپىدۇ. يوپۇرماق ئالقىنىدا نۇرغۇن ئۇششاق تومۇرلار غول تومۇرغا رەتلىك تۇتاشقان بولىدۇ.

ئانارنىڭ چېچىكى ئىككى جىنسلىق، شەكلى چوڭ بولۇپ، يەكىكە ياكى 2 — 4 تالدىن غۇڭچىلىرى ئۆسىدۇ، رەڭگى توق قىزىل بولۇپ، كانايسىمان ئېچىلىدۇ. ساپىقى ئۇزۇن، چېچەككە تۇتاشقان قىسمى تومراق كېلىدۇ، چېچەك كاسىسى بىلەن چېچەك تاجىسى قىزىل، ئانىلىق ئۇرۇقدېنى ئالتە خانىلىق بولۇپ، ئىككى خانىسى تۆۋە نكى قىسمىدا بولىدۇ. ئۇرۇقدېنى چېچەك يېپىنچىسىدىن تۆۋەن جايلاشقان، ئانىلىق تۆۋرۈكى بىلەن تۇمشۇقچىسى بىر بولۇپ، ھاشارات ۋە سىرتقى ئامىللارنىڭ تەسىرى ئارقىلىق چاڭلىشىدۇ.

ئانارنىڭ مېۋىسى يۇمىلاق. چوڭ بولۇپ، پوستى قېلىن، بەرگىگە قارشى تەرەپىدە كىنىدىك تاجىسى بولىدۇ، مېۋىسىنىڭ ئىچىدە كۆپلىگەن ئۇرۇق بولۇپ، ئۇرۇقنىڭ سىرتىنى شىرنىلىك، سەل چۈچۈمەل كەلگەن قىزىل پوستلاق ئوراپ تۇرىدۇ، ئۇرۇقنىڭ تېگى ئاق، ئىچىدە مېغىزى بولىدۇ.

ئانار چېچىكىنىڭ كاسىسىغا قاراپ قايسىنىڭ راست چېچەك (چىشى چېچەك)، قايسىنىڭ يالغان چېچەك (ئەركەك چېچەك) ئىكەنلىكىنى ئېنىق ئايرىۋالغىلى بولىدۇ. راست چېچەكنىڭ كاسىسى خۇددى قاپاقىغا ئوخشاش بوغماق بولۇپ، مېۋە شەكلىنى ئالغان بولىدۇ، يالغان چېچەك قوڭغۇراققا ئوخشاش بولىدۇ، كۆپ ئۆتمەيلا چېچەك كاسى-

سى بىلەن بىللە يىگىلەپ چۇشۇپ كېتىدۇ. بىر تۇپ ئانار دەرىخىدىكى غۇنچىلارنىڭ شەكىللىنىشى ۋە ئېچىلىشى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، دەسلەپ ئېچىلغانلىرى بىلەن كېيىن ئېچىلغانلىرى تەخمىنەن 20— 25 كۈن پەرقلىنىدۇ. بۇ تۈپەيلى ئوخشاش بىر تۈپتىكى مېۋىلەرنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمايدۇ، سۈپىتىدىمۇ پەرق بولىدۇ.

كىلىمات، تۈپراق قاتارلىق شارائىت ئانارنىڭ بالدۇر ياكى كېيىن پىشىشىغا مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭدا ئادەتتە 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن 6-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە چېچەكلەپ، 9 - ئاينىڭ باشلىرىدىن 10 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە پىشىدۇ، شىمالىي شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىدا 6 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن 7-ئاينىڭ باشلىرىغىچە چېچەكلەپ، 9 - ئاينىڭ ئاخىرلىرىدىن 10 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە پىشىدۇ. ئەڭ چوڭلىرى 700 گرامدىن ئاشىدۇ، ئوتتۇراھاللىرى 250 - 300 گرام، ئەڭ كىچىكلىرى 80 - 100 گرام ئەتراپىدا كېلىدۇ.

ئانارنىڭ مېۋىسى ساپىقى، پوستى، كىندىك تاجىسى، نېپىز پەردىسى، دېنى، ئېتى، ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بىرقانچە قىسىمدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، مېۋىكەپ مېۋە قاتارىغا كىرىدۇ. ئەڭ چوڭ ئانار مېۋىسىنىڭ دېنى 600 دىن ئاشىدۇ، ئەڭ كىچىكىنىكىمۇ 300 دىن كەم بولمايدۇ. بەزى سورتلارنىڭ مېۋىسى كىچىك بولسىمۇ، دېنى چوڭ، دېنىنىڭ رەڭگى قارامتۇل قىزىل، تەمى تاتلىق بولىدۇ. بەزى سورتلارنىڭ مېۋىسى چوڭ بولسىمۇ، دېنى كىچىك، دېنىنىڭ رەڭگى سۇس قىزىل، تەمى قېيرىق ياكى چۈچۈمەل كېلىدۇ (بۇنىڭ سەۋەبىنى ئاخىرىدا سۆزلەيمىز).

ئانار پوستىنىڭ رەڭگى ۋە تۈزۈلۈشى ئوخشاش بولـ مايدۇ. ئادەتتە ئانار پوستىنىڭ قېلىنلىقى 1.5 — 4 مىللـ مېتر بولىدۇ. يېڭى ئۇرۇلگەنلىرىنىڭ قېلىن، ئۇزۇپ بىر مەزگىل تۇرغۇزۇلغانلىرىنىڭ نېپىز بولىدۇ. ئانارنىڭ ئىچىدە 6 — 8 قەۋەت سېرىق ياكى ئاق نېپىز پەردە بو- لۇپ، دانىلىرى بىر ئۇچى نېپىز پەردىگە، بىر ئۇچى پوستقا چاپلاشقان هالدا تىزىپ قويغاندەك رەتلىك جايلاش- قان بولىدۇ. ئۇرۇقنىڭ ئەڭ چوڭلىرى بۇغدايچىلىك بولۇپ، ئىككى ئۇچى بىر - بىرىدىن روشەن پەرقلىنىدۇ، پوستقا چاپلىشىپ تۇرغان ئۇچى ئىنچىكە هەم ئۇچلۇق، نې- پىز پەردىگە چاپلىشىپ تۇرغان ئۇچى توم بولىدۇ. ئۇرۇقـ نىڭ ئۇزۇنلۇقى 4— 6 مىللىمېتر، تومىلۇقى 1.5 —2.5 مىللـ مېتر بولىدۇ.

ئانار دەرىخى 4 - ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا رەسمىي يو- پۇرماق چىقىرىپ، 11 - ئاينىڭ باشلىرىدا يوپۇرماق تاش- لايدۇ، 11 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا يەكى ئاخىرلىرىدا كۆمۈلىدۇ.

2. ئالاهىدىلىكى

ئانار دەرىخى باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرگە ئوخشاش ئۆزگىچە ئالاهىدىلىككە ئىگە. بۇ ئالاهىدىلىك باشقا مېۋە- لىك دەرەخلەر بىلەن مورفولوگىيىلىك جەهەتتىلا پەرق- لىنىپ قالماي، بەلكى بىئولوگىيىلىك جەهەتتىمۇ مەلۇم دەرىجىدە پەرقلىنىدۇ. بۇ ئالاهىدىلىك تۆۋەندىكى تەرەپـ

لەردە ئىپادىلىنىدۇ.

1) ئانار دەرىخى قۇرغاقچىلىققا ۋە يۇقىرى تېمپېراتۇرىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، ئەڭ ئىسسىق بولمىغان 7 - ئايلاردىكى 40 — 42 سېلسىيە گرادۇسلىق يۇقىرى تېمپېراتۇرىدىمۇ يوپۇرماقلىرى ئاسانلىقچە سولاشمايدۇ، يىل بويى ئاران 2 — 3 قېتىم سۇغىرىلسىمۇ ئۇسساپقۇرۇپ كەتمەيدۇ.

2) قۇم تۇپراق، قۇمسال چىرىندە تۇپراق، بىنام، يېنىك سېغىز تۇپراق ياكى نېپىز قانلاملىق تۇپراقلاردا ياخشى ئۆسۈپ پىرىدۇ.

3) سۇ ۋە ئوغۇتقا بولغان تەلىپى ئانچە كۈچلۈك ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭ يىلتىز سىستېمىسى تەرەققىي قىلغان بولۇپ، چوڭقۇر يەر قاتلىمىدىن ئوق يىلتىزلىرى ئارقىلىق سۇنى، نېپىز تۇپراق قاتلىمىدىن چاچما يىلتىزلىرى ئارقىلىق مىنېرال ماددىلارنى سۈمۈرۈپ ھايات كەچۈرىدۇ.

4) كۆپەيتىش ئاسان، كۆپەيتىش ئۇسۇلى ئاددىي، ئەي بولۇش نىسبىتى يۇقىرى بولۇپ، ئۇنى تۇڭدىن چىقىقان نوتىلىرىنى يېرىپ ئېلىپ تىكىپ كۆپەيتىشكىمۇ، قەلەمچە قىلىپ كۆپەيتىشكىمۇ، نوتا باستۇرۇپ كۆپەيتىشكىمۇ، تېرىپ كۆپەيتىشكىمۇ بولىدۇ.

5) قۇم - بورانغا تاقابىل تۇرالايدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ شاخلىرىنىڭ ئۇچىدىمچانلىقى كۈچلۈك بولۇپ، ھەر قانچە قاتتىق بوران چىققان تەقدىردىمۇ سۇنۇپ ياكى قومۇرۇلۇپ كەتمەيدۇ. 50 — 70 سانتىمېتر قېلىنلىقتىكى

قۇم ئاستىدا قالسىمۇ چېچەكلەپ مېۋە بېرىدۇ. مېۋىسى سىرتقى كۈچ تەسىرىدىن ئاسانلىقچە يېگىلەپ قالمايدۇ ياكى تۆكۈلۈپ كەتمەيدۇ.

6) ئانار مېۋىسىنىڭ ئوزۇقلۇق مادداسى مول، ئىسسىتمال قىممىتى ۋە ئىقتىسادىي كىرىمى يۇقىرى بولغاندىن باشقا، ئۇنىڭ ھەممە تەركىبلىرىدىن دورا ياساپ كېسەللەرنى داۋالاشقا بولىدۇ.

7) ئانارنىڭ مېۋىسىنى يېغىۋېلىش ئالما، نەشپۈت، ئەنجۈرلەرنىڭكىدىن ئاسان، ساقلاش ئۇسۇلى ئاددىي بولۇپ، ئادەتتە ئۇنى 4 - ئايلارنىڭ ئاخىرىغىچە ئۆز پېتى ساقلىغىلى بولىدۇ.

8) پاكار - كىچىك بولۇپ، كۆپ يەر ئىگىلىمەيدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ روشەن ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭكىدىن يۇقىرى بولغان بىلەن، بۇيى پاكار. شۇڭا ئانارلىق باغلاردا قۇر ئارىلىقلىرىدىكى بوش يەرلەرگە سامان غول لۇق زىرائەت ۋە كۆكتات تېرىپ، ھەم يەردىن پايدىلىنىش ئۇنۇمىنى ئاشۇرغىلى، ھەم ئانارنىڭ كۆپ مېۋە بېرىشىنى تېزلەتكىلى بولىدۇ.

9) كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلىقىغا قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى كۈچلۈك. ئانار دەرىخىنىڭ كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلىقىغا قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى ئالاھىدە كۈچلۈك بولۇپ، باشقا مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا بۇنداق زىيانداشلىقتا ئاساسەن ئۇچرىمايدۇ.

10) ئانارنىڭ دەرىخى مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرۈش، چېچەكى بۇلغىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش، مېۋىسى كىشىلەرنىڭ ھېس - تۇيغۇسىنى قوزغاش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

كىشىلەر ئاردىسىدا قەدىمدىن تارتىپ ئېغىزدىن-ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن مۇنداق بىر رىۋايەت بار: «ئانار جەننەتتىن چىققان مېۋىلەرنىڭ سۇلتانىمىش. ئۇ ئەمەل-مەنسەپ تەمە قىلماي، ئاددىي ياشاشنى، ئېگىلگەنگە ئېگىلىپ تازىم قىلىشنى ئۆزىگە ئادەت قىلغانىمىش. ئاللاتائالا ئۇنىڭ كەمتەر، كىچىك پېئىللىقىدىن رازى بولۇپ، ئۇنىڭ جەننەتتىن چىققان مېۋىلەرنىڭ سۇلتانى بولۇشىنى ئەمىر قىلغانىمىش، شۇڭا ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى تەمە قىلمىسمۇ مەنسەپ نېسىپ بولغانلىقىدىن ئۇيىلىپ، دائىم قىزىرىپ تۇرارمىش.»

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ نەمۇنىلىرىدىن «شەكەرىستان»دا شۇنداقلا نىيازىنىڭ «مېۋىلەر ۋەسىسى» دېگەن ئەسىرىدىمۇ ئانارنىڭ خۇسۇسىيەت ۋە ئالاھىدىلىكلىرى بايان قىلىنغان. شائىر نىيازى «مېۋىلەر ۋەسىسى» دېگەن شېئىرىدا مۇنداق دەپ يازغان.

.....

ئالمىغا تەگدى مەنسىپى قازى،
بولدى شول ۋاقىتتا ئانار مۇپتى.

.....

(«بۇلاق» 1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان)

دېمەك، ئانارنىڭ خۇسۇسىيەت ۋە ئالاھىدىلىكلىرى ئەزەلدىن تارتىپ ئۆزىگە مۇناسىپ ھالدا كىشىلەر تەرە-

چىدىن قىزغىن تەرىپلىنىپ كەلگەن.

ئانارنىڭ يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلىرىگە مۇناسىپ ھالدا بەزى ئىنچىكە، نازۇك خۇسۇسىيەتلىرىمۇ بار. بولۇپمۇ تۇپراق، ھاۋا كىلىماتىغا ماسلاشتۇرۇش، باغنى يەرۇدۇش قىلىش، كۆچەت ئۆستۈرۈش، ئوغۇتلاش جەھەتلەردە ئىنچىكە، مۇرەككەپ تېخنىكىلىق مەشغۇلاتنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇنداق بولۇشنى ئۆزىدىكى ئىرسىيەتلىك قانۇنىيەتلەر بەلگىلىگەندىن تاشقىرى، ئۇنىڭ مورفولوگىيىلىك، بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرى بەلگىلىگەن. ئۇنىڭ بۇ خۇسۇسىيەتلىرىگە ئاساسەن، تېخنىكا - تەلەپ بويىچە ياخشى باشقۇرۇپ، ئوبدان پەرۋىش قىلىدىغان بولساق، مەھسۇلاتنى يىلمۇ يىل ئاشۇرۇپ، سۈپىتىنى، تەمىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايمىز.

3. سورتلىرى

ئانارنىڭ سورتى باشقا مېۋىلەرنىڭكىدەك كۆپ بولمىسىمۇ، ئەمما ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكى بىلەن تەم، سۈپەت، ئىشلىتىلىش ئورنى جەھەتتىن بىر - بىرىدىن پەرقلىنىدۇ. ئانار ئىشلەپچىقىرىلىدىغان رايونلاردا ئانارنى سورتقا ئايرىشتا بىرلىككە كەلگەن ئۆلچەم - بەلگىلىمە يوق، پەقەت ئۆزلىرىنىڭ ئادىتى بويىچە سورتقا ئايرىيدۇ. مەسىلەن، قەشقەر رايونىنى ئېلىپ ئېيتساق، قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ بېشىرىق يېزىسىدىكى دېھقانلار دانىسى ئانار، خېشەك ئانار، ئاچچىق ئانار، تەلۇە ئانار دېگەندەك سورتلارغا ئايرى-

رىيدۇ. شىمالىي شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىدا بولسا، تاتلىق ئانار، چۈچۈمەل تاتلىق ئانار، ناچچىق ئانار دېگەن سورتلارغا ئايرىيدۇ. خوتەن رايونىدا تاتلىق ئانار، ناچچىق ئانار، ناخۇش (تەلۈە) ئانار دەپ ئۈچ چوڭ سورتقا ئايرىيدۇ.

لېكىن بىز ئانار دەرىخىنى ئۆسۈملۈكلەر كلاسسىفىكاتسىيسى بويىچە كۆزىتىدىغان بولساق، بۇ ئائىلىدە يالغۇز بىر ئانار ئۇرۇقدىشى ۋە ئۇنىڭ ناچچىق ئانار، تاتلىق ئانار دېگەندىن ئىبارەت ئىككى خىل سورتى بارلىقىر قايسى رايونلاردا مەيلى قانداق ناملار بىلەن ئاتالسۇن، ئانارنىڭ سورتى يۇقىرىقى ئىككى سورتتىن چەتنەپ كەتمەيدۇ. تەلۈە ئانار، ناخۇش ئانار، چۈچۈمەل ئانار دېگەنلەر ناچچىق ئانارغا مەنسۇپ بىر كىچىك تۈر بولۇپ، بۇ خىل ئانار تەركىبىدىكى قەنت ماددىسى، كىسلاتا ۋە باشقا ماددىلار ناچچىق ئانار تەركىبىدىكىسى بىلەن ئاساسەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ، تەم جەھەتتىمۇ كۆپ پەرقلەنمەيدۇ.

ئانار ھەرقايسى سورتلار بويىچە سىرتقى كۆرۈنۈشى، چوڭ - كىچىكلىكى، سۈپىتىنىڭ ياخشى ياكى ناچارلىقىغا قاراپ چوڭ، ئوتتۇراھال، كىچىك دېگەندەك ئۈچ خىل دەرىجىگە ئايرىلىدۇ.

رەڭگىنىڭ توق قىزىل ياكى سۇس قىزىل، داندىنىڭ چوڭ ياكى كىچىك، دېنىنىڭ چوڭ ياكى كىچىك، قاراملۇل قىزىل ياكى سۇس قىزىل بولۇشى ئانارنىڭ ئىرسىيەت خۇسۇسىيىتىگە باغلىق بولغاندىن تاشقى

رى، پەرۋىشنىڭ ياخشى يامان بولۇشى، تۇپراقنا ماسلىشىپ-ماسلىشالمىغانلىقى، ھاۋا-كىلىماتى، يورۇقلۇق ۋە كۈن نۇرىنىڭ تەكشى چۈشۈش - چۈشمەسلىكىگىمۇ باغلىق بولىدۇ. دانىسى چوڭ، رەڭگى توق قىزىل، پوستى نەپىس، دېنى قارامتۇل قىزىل بولغانلىرى ئەلا سورتلۇق ئانار ھېسابلىنىدۇ.

ئانارنىڭ مېۋىسى تۆۋەندىكىدەك ئالاھىدىلىككە ئىگە:

تاتلىق ئانار. تاتلىق ئانار مۇتلەق كۆپ سالماقنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭ رەڭگى ۋە چوڭ - كىچىكلىكى ھەر خىل، پوستى نەپىس، دېنى قارامتۇل قىزىل ياكى سۇس قىزىل، تەمى تاتلىق، ئۇرۇقى كىچىك، شەربىتى كۆپ، ئوزۇقلۇق مادداسى مول. خۇسۇسىيىتى مۆتىدىل ھۆل سوغۇق. ھۆل پېتى ئىستېمال قىلىنسا قانىنى تازىلايدۇ، نېرۋىنى تۇراقلاشتۇرىدۇ، بەدەننى قۇۋۋەتلەپ، ئادەمنى سەمرىتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ. ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىدە ئانار شەربىتى ئىشلەپ، زىققا، يۇرەك كېسەللىكلىرىنى داۋالاشتا ۋە قۇۋۋەت دورىسى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاچچىق ئانار. ئاچچىق ئانارنىڭ تەسىرىتى ناھايىتى ئاز بولىدۇ. ئۇنىڭ رەڭگى ھەر خىل، پوستى پارقىراق ۋە سىلىق، دانىسى چوڭ، پوستى قېلىن، تەمى ئاچچىق، ئۇرۇقى چوڭ، شەربەتلىك، مەھسۇلاتى يۇقىرى بولىدۇ، خۇسۇسىيىتى ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

ئاچچىق ئانارنىڭ شىپالىق رولى تاتلىق ئانارنىڭكىگە

كىددىن ياخشىبولۇپ، ئادەتتە ئۇنى تېنى ساغلام كىشىلەر كۆپ ئىستېمال قىلمايدۇ. ئاچچىق ئانار ئاغرىقلارغا ھۆل پېتى بېرىلسە ياكى سىقىپ سۈيى ئىچۈرۈلسە قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، سەپرا، سېرىق چۈشۈش، ھەيز نورمال بولماسلىق، تەپ قاتارلىق كېسەللىكلەرگە مەنپەئەت قىلىدۇ. تېنى ئاجىز، ئورۇق كىشىلەر ئاچچىق ئانارنى نورمال ئىستېمال قىلسا ئوڭاي سەمرىيدۇ. ئاچچىق ئانارنى باشقا ئانار سورتلىرىدىن پەرقلەندۈرۈشتە، ئۇنىڭ دانىسىنىڭ چوڭلۇقىغا، رەڭگىگە ۋە كىندىك تاجىسىغا قاراپ پەرقلەندۈرگەندىن باشقا يەنە پوستىنىڭ سىلىق ۋە پارقىراقلىقىغا قاراپ پەرقلەندۈرۈشكە بولىدۇ.

ناخۇش (تەلۈە ياكى چۈچۈمەل) ئانار. بۇ، ئاچچىق ئانار سورتىغا مەنسۇپ بولۇپ، جايلاردا ناھايىتى ئازئۇچرايدۇ. رەڭگى، چوڭ - كىچىكلىكى ئوخشاش بولمايدۇ، پوستى قېلىن، تەمى چۈچۈمەل ياكى قېرىق، شەربەتلىك بولىدۇ، ئۇرۇقىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. خۇسۇسىيىتى مۆتىدىل. سەرسام، ئەسۈە، چېچەك كېسەللىكلىرىگە سىقىپ سۈيى ئىچۈرۈلسە تېز مەنپەئەت قىلىدۇ. كۆپ ھاللاردا تاتلىق ئانارنىڭ سۈيى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئاغرىقلارغا ئىچۈرۈلىدۇ ياكى مەخسۇس دورا تەييارلاپ ئىشلىتىلىدۇ. ئاچچىق ئانار يوق ئەھۋالدا ناخۇش ئانار ئىشلىتىلسىمۇ ئوخشاشلا ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ. ناخۇش ئانارنى رەڭگى ۋە سىرتقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ تاتلىق ئانار ۋە ئاچچىق ئانارداىن پەرقلەندۈرۈش كېرەك. شۇڭا باشقا ئانارلارغائارىلىشىپقېلىشتىنساقلىنىش

ئۇچۇن، ناخۇش ئادارنى ئايردم ئۇزۇپ، ئايردم ساقلاش لازىم.

ئادار دەرىخىنىڭ تەبىئىي شارائىتقا بولغان سەزگۈرلۈكى ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە ئاھايىتى روشەن ئىپادىلىنىدۇ. كىلىماتى سوغۇق، تۇپرىقى ماس كەلمىگەن، ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان رايونلاردا ئۆستۈرۈلگەن ئادار مېۋىسىنىڭ رەڭگى ۋە تەمى كىلىماتى ئىسسىق، قۇم تۇپراق، ھۆل - يېغىن ئاز، قۇرغاق رايونلاردا ئۆستۈرۈلگەن ئادارنىڭكىدىن كۆپ پەرقلىنىپلا قالماستىن بەلكى ئۇنىڭ پوستى قېلىن، تەمى چۈچۈمەل، ئۇرۇقى چوڭ، پوستى ئاققا مايىلراق سۈس قىزىل بولىدۇ. بۇ مەسىلىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىسپاتلاش ئۈچۈن، تۈۋىنده ئىلى، قەشقەر، خوتەن قاتارلىق ئۇچ رايوننىڭ ئەھۋالىغا قاراپ باقايلى.

ئىلى رايونى: ئىلى دېگىزيۈزىدىن 640—1900 مېتر ئېگىزلىكتىكى ئىلى ۋادىسىغا جايلاشقان بولۇپ، جۇغراپىيەلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىئان 80—85°، شىمالىي پاراللېل 42—45° قا توغرا كېلىدۇ. ئەتراپى ھەيۋەتلىك ئېگىز تاغلار بىلەن ئورالغان، سوغۇق ھاۋا ئېقىمىغا كۆپ ئۇچرايدۇ. كۈزدە ئۇششۇك بالدۇر تېگىدۇ، ئەتىيازدا باھار كېچىكىپ كېلىدۇ. ھۆل - يېغىن مىقدارى كۆپ، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 7 — 8C°، قىراۋسىز مەزگىلى 101—162 كۈن. تۇپرىقى قارا تۇپراق، سېرىق تۇپراق، چىم تۇپراق، شورلۇق - ئىشقارلىق تۇپراق قاتارلىق بىر قانچە خىل تۇپراقتىن تەشكىل تاپقان.

دۇنياغا مەشھۇر «ئالما ماكانى» نى بەرپا قىلغان ئىلى خەلقى قەدىمدىن تارتىپ باغۋەنچىلىك بىلەن كەلگەن شۇغۇللىنىپ، ھەر خىل مېۋىلىك دەرەخ تۈرلىرىنى كۆپەيتىپ، ئۆز يېرىنىڭ تەبىئىي شارائىتىغا پەيدىنپەي ماسلاشتۇرۇپ ۋە يىلدىن - يىلغا كېڭەيتىپ كەلمەكتە. ئانار شىمالىي شىنجاڭغا نىسبەتەن ئىلى رايونىدا ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ئۆستۈرۈپ كېلىۋاتقان مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ بىرى. ئىلى رايونىدا كۆپ يىللاردىن بۇيان تەتقىق قىلىش ۋە سىناق ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، ئاساسەن بالدۇر پىشىدىغان ئانار سورتى ئۆستۈرۈلمەكتە. بۇ رايوندا ئۆستۈرۈلگەن ئانار مېۋىسىنىڭ دانىسى كىچىك، رەڭگى قىزىل ياكى ھالرەڭ، پوستى قېلىن، ئۇرۇقى چوڭ، تەمى چۈچەل بولىدۇ. بۇ، تۈپراق، كىلىمات، يورۇقلۇق قاتارلىق تەبىئىي شارائىتلارنىڭ ماسلاشمىغانلىقىدىندۇر.

قەشقەر رايونى: قەشقەر رايونى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ غەربىي قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، جەنۇبىي قىسمى پامىر ئېگىزلىكى ۋە قارا قۇرۇم تاغلىرى بىلەن، شەرقىي قىسمى تەكلىماكان قۇملۇقى بىلەن، غەربىي قىسمى تەڭرى تېغى بىلەن، شىمالى قىسمى چۆللۈك بىلەن تۇتىشىدۇ. ئومۇمىي يەر كۆلىمى ئىچىدە بوزتاغ، ئىددىرلىق 56.06 پىرسەنتنى، قۇملۇق 20.40 پىرسەنتنى، تۇزلەكلىك 23.54 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ.

قەشقەرنىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ھۆل - يېغىن كۆپ، تۇزلەك رايونلىرىدا ئاز، ھاۋاسى قۇرغاق، كۈن نۇرى يېتەرلىك بولۇپ، خېلى كۆپ قىسىم ناھىيە ۋە يېزىلىرىنىڭ

تەبىئىي شارائىتى ئانار ئۆستۈرۈشكە باب كېلىدۇ. ھازىر قەشقەر رايونى بويىچە، قەشقەر كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ بەشكېرەم يېزىسىدا، قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ بېشىرىق يېزىسىدا ئانار بىرقەدەر كۆپ ئۆستۈرۈلۈپ كەلمەكتە. قەشقەر رايونىدا ئۆستۈرۈلگەن ئانار مېۋىسىنىڭ دانىسىچوڭ (ئادەتتە ئەڭ چوڭلىرى 700 گرامدىن ئارتۇق)، رەڭگى توق ياكى سۇس قىزىل، پوستى قېلىنراق، شەربىتى كۆپ، ئۇرۇقى چوڭ، تەمى تاتلىق ياكى سەل چۈچۈمەل كېلىدۇ، خۇتەنىنىڭ قۇرغاق، قۇم تۈپراق جايلىرىدا ئۆستۈرۈلگەن ئانارلارنىڭ مېۋىسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، قەشقەر رايونىنىڭ سېغىز تۈپراق ۋە ئىشقارلىق تۈپراق جايلىرىدا ئۆستۈرۈلگەن ئانارنىڭ مېۋىسى تەركىبىدە كاربون - سۇ بىرىكمىسى ۋە لىمون كىسلاتاسىنىڭ مىقدارى سەل كۆپرەك، قەنت مادداسى سەل ئازراق بولىدۇ. بۇنداق بولۇشى تۈپراق جەھەتتىكى پەرقتىن باشقا، سۇنىڭ كۆپ قوبۇلۇشى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك.

خوتەن رايونى: خوتەن رايونىنىڭ جەنۇبىي قىسمى قارا قۇرۇم تاغ تىزمىلىرىغا تۇتىشىدۇ، شىمالىي قىسمى تەكلىماكان قۇملۇقىغا ئۇچىرىلەپ كېرىدۇ. خوتەن تىپىك چۆللۈك قۇرۇقلۇق خاراكتېرىدىكى ھاۋا كىلىماتىغا مەنسۇپ رايون بولۇپ، سۇيى كەمچىل، قۇرغاق، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى ناھايىتى ئاز، سۇنىڭ پارغا ئايلىنىش مىقدارى يۇقىرى، ئىسسىقلىق مەنبەسى ئىنتايىن مول. كۈنىنىڭ يىللىق يورۇتۇش مىقدارى 2600 سائەتتىن كۆپرەك، قىراۋسىز مەزگىلى 182 — 226 كۈن. تۈپرە-

قى قارا تۇپراق، سېغىز تۇپراق، قۇم تۇپراق، شورلۇق ۋە ئىشقارلىق تۇپراق. خوتەن رايونىدا ئانار ئاساسەن قۇملۇق تۇپراقلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ. خوتەن رايونىدا ئۆسۈملۈكنىڭ ئانار مېۋىلىرىنىڭ دانىسى ئوتتۇراھال بولۇپ، ئادەتتە ئەڭ چوڭلىرى 300—500 گرام كېلىدۇ، كۆپ قىسىم مېۋىلىرى چوڭ - كىچىكلىكى ئاساسەن بىر خىل بولۇپ، 250—300 گرام كېلىدۇ. رەڭگى توق ياكى سۇس قىزىل، پوستى نېپىز، ئۇرۇقى كىچىك، شەربەتلىك، تەمى تاتلىق بولۇپ، تاتلىق ئانار بىلەن ئاچچىق ئانارنىڭ تەم جەھەتتىكى پەرقى ئېنىق ۋە چوڭ بولىدۇ. بۇ، ئانار دېڭىزىنىڭ قۇملۇق تۇپراقتا ئۆسۈرۈلگەنلىكى، سۇغىرىش مىقدارىنىڭ مۇۋاپىق، كۈن نۇرىنىڭ يېتەرلىك بولغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

4. پىششىقلاپ ئىشلەش

ئانار نىڭ چېچىكى، مېۋىسى، ئۇرۇقى، پوستى قاتارلىقلاردىن ھەر خىل يېمەكلىك ۋە ئۇنۇملۇك دورىلارنى تەييارلىغىلى بولىدۇ. ئانارداردىن تەييارلانغان يۇقىرى دەرىجىلىك يېمەكلىكلەر مەملىكىتىمىز ئىچى ۋە سىرتىدىكى كىشىلەرنىڭ قىزغىن ماختىشىغا ئېرىشمەكتە. تۆۋەندە بىز كۆپرەك ئىشلىتىلىدىغان بىر قىسىم يېمەكلىك ۋە دورىلارنى تەييارلاش ئۇسۇلىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز.

شەربىتى رۇمان (ئانار قىيامى) ئانار شەربىتى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

تەركىبى: ئىككى ئۇلۇش تاتلىق ئانار سۈيى، بىر ئۇلۇش ئاچچىق ئانار سۈيى، ئۇچ ئۇلۇش ئاق شېكەر، سۇ.

تەييارلاش: ئالدى بىلەن تاتلىق ئانار بىلەن ئاچچىق ئانارنى ئوتتۇرىدىن يېرىپ دېنى ئېلىنىدۇ ۋە ئايرىم - ئايرىم هالدا پاكىز داكىغا ئېلىپ سىقىپ سۈيى چىقىرىلىدۇ. كېيىنرلىك ماتېرىياللارنى تەييارلاپ بولغاندىن كېيىن يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن ئۇلچەم بويىچە قازانغا سېلىپ، سۇس ئوتتا 3—4 كىلوگرام قالغۇچە قايناتىپ قويام قىلىنىدۇ.

تەبىئىتى: مۆتىدىل بولۇپ، يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قانىنى كۆپەيتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. كەم قانلىق، يۈرەك زەئىپلىشىش، خۇن كۆپ كېلىش، ئىچ سۇرۇش قاتارلىق كېسەللىكلەرگە ئىشلىتىلىدۇ. بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، رەڭگى - روهىنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

ئىشلىتىلىش مىقدارى: ئون ياشتىن تۆۋەنلەر هەر قېتىمدا ئالتە مىللىگرام، ئون ياشتىن يۇقىرىلار 15 مىللىگرام، كۈندە ئۈچ قېتىم.

ئانار مۇرابباسى (ئانار گۈلقەنى)

تەركىبى: بىر ئۇلۇش ئانار چېچىكى، تۆت ئۇلۇش ئاق شېكەر.

تەييارلاش: ئانار بەرگىلىرىنى يىغىپ، غەيرىي‌لەرسىلەرنى تېرىۋەتكەندىن كېيىن تاسقاپ چاك - توزاڭلارنى پاكىز چىقىرىۋېتىپ، يۇمشاق سوقۇپ، بىر ئۇلۇش بەرگىگە تۆت ئۇلۇش ئاق شېكەر ئارىلاشتۇرۇپ، قول بىلەن

لەن ئۇۋۇلاپ شېكەرنى ئۆزىگە ئالغۇدەك ھالغا كەلتۈرگەندىن كېيىن، كوزا، ئالىۋمىن قازان ياكى ئەينەك شىشىگە سېلىپ، ئاغزىنى ھەم ئېتىمپ 40—50 كۈن ئاپتاپتا تۇرغۇزۇلىدۇ. بۇ مەزگىلدە ھەر كۈنى بىرنۆۋەت ئارىلاشتۇرۇپ تۇرۇلىدۇ.

تەبىئىتى: مۆتىدىل بولۇپ، ئاشقازان كېسەللىكى، نېرۋا ئاجىزلىق، بەدەننى قۇۋۋەتلەش، ئىشتىھانى ئېچىش، يۇرەكنى كۈچەندۈرۈش، مېڭىگە ھۆللۈك كەلتۈرۈش ئۈچۈن مۇۋاپىق مىقداردا بېرىلىدۇ. ئانار گۈلقېنىنى ئىككى يىل ساقلاشقا بولىدۇ. شېكەر ئورنىغا ھەسەل ئارىلاشتۇرۇلغانلىرىنىڭ داۋالاش ئۈنۈمى تېخىمۇ ياخشى، تەسىرى تېز بولىدۇ، 3—4 يىل ساقلانسىمۇ بۇزۇلۇپ قالمايدۇ.

مەتسۇخ ئانار دانە (ئانار ئۇرۇقى قاينىتىلمىسى)

تەركىبى: 30 گرام ئانار ئۇرۇقى، ئالتە گرام مەستەكى، ئالتە گرام يالپۇز، 720 مىللىلىتر سۇ.

تەييارلاش: ئانار ئۇرۇقى بىلەن يالپۇز چالا سوقۇپ سۇغا بىر كۈن چىلاپ قويۇلغاندىن كېيىن، سۈيى 480 مىللىلىتر قالغۇچە سۈس ئوتتا قاينىتىلىدۇ. سوۋۇغاندا سۈزۈپ تەرىپىلىرى ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىن، يۇمشاق سوقۇپ ئەلگەكتىن ئۆتكۈزۈلگەن مەستەكى ئارىلاشتۇرۇلىدۇ.

تەبىئىتى: مۆتىدىل بولۇپ، ئاشقازان، ئۈچەيلەرنى قۇۋۋەتلەش، قەينى توختىتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

ئىشلىتىلىش مىقدارى: يۇقىرىدا سۆزلەنگەن ئۆلچەم يەقەت بىر كىشىلىك بولۇپ، تاتلىق ئانار شەربىتىدىن 20 گرام قوشۇپ كۈنىگە بىرنەچچە قېتىمغا بۆلۈپ ئىچىلىدۇ.

سۈپـۈپى رۇممان (ئانار ئۇرۇقى تالقىنى)

تەركىبى: ئاچچىق ئانار ئۇرۇقى سەككىز مىسقال،قەـ رەدمانا تۆت مىسقال، يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى تۆت مىسقال، گەزمازەج ئىككى مىسقال، خەرنوپ نەبتى ئىككى مىسقال، ئانار چېچىكى ئۈچ مىسقال، سىسماق ئۇچ مىسقال.

تەييارلاش: قەرەدمانا بىلەن يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى سىركىگە بىر كېچە ـ كۈندۈز چىلانغاندىن كېيىن، سۈزۈپ ئېلىپ سايىدا قۇرۇتۇپ سۈس ئوتتا قورۇلىدۇ، ئۇنىڭغا قوـ رۇلغان ئانار ئۇرۇقى ۋە باشقا ماتېرىياللارنى ئارىلاشتۇـ رۇپ يۇمشاق سوقۇپ ئەلگەكتىن ئۆتكۈزۈپ تالقان تەيـ يارلىنىدۇ.

ئىشلىتىلىش مىقدارى: كۈنىگە ئۈچ مىسقالدىن قايـ ناق سۈ بىلەن ئىچىلىدۇ.

قۇرسى گۈلنار

تەركىبى: گۈلنار (ئانار چېچىكى) نىك سايىدا قۇـ رۇتۇلغىنى ئون مىسقال، گىلى ئەرمىنى، سەلىخە، سەھتى ئەرەبى ھەر بىرى تۆت مىسقالدىن، قىزىلگۈل، ئاقا قىيا ھەر بىرى ئۈچ مىسقالدىن، كەترا بىر مىسقال.

تەييارلاش: يۇمشاق سوقۇپ ئەلگەكتىن ئۆتكۈزۈپ، ئانار چېچىكى قاينىتىلغان سۈ بىلەن يۇغۇرۇپ توقمچاق تەييارلىنىدۇ (چوگلۇقى ئىككى پۈك قىممىتىدىكى تېمىـ دەك بولسا بولىدۇ).

ئىشلىتىلىش مىقدارى: ھەر قېتىم ئۈچ تال، كۈنىگە ئۈچ قېتىم.

III ئانارنىڭ بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى

1. تەبىئىي شارائىتتا بولغان تەلىپى

جەنۇبىي شىنجاڭ تىپىك قۇرغاق رايون بولۇپ، ھۆل - يېغىن ئاز، كۈن نۇرى يېتەرلىك، كېچە بىلەن كۈندۈزدىكى تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭ، باغۋەنچىلىكنى، بولۇپمۇ ئانارلىق باغنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئەۋزەل تەبىئىي شارائىتقا ئىگە. چۈنكى، ئانار دەرىخى يورۇقلۇق، ئىسسىقلىق، قۇرغاق ھاۋا ۋە يۇمشاق تۇپراقنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئانار ئۆسۈتۈرۈشكە ماس كېلىدىغان تەبىئىي شارائىتلار:

تېمپېراتۇرا. ئانار ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىسى 40 سېلسىيە گرادۇستىن، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرىسى 20 سېلسىيە گرادۇستىن، يىللىق جۇغلانما تېمپېراتۇرىسى 4600 سېلسىيە گرادۇستىن يۇقىرى، 3-ئايدىن 9-ئايغىچە بولغان يىغىندى تېمپېراتۇرىسى 3200 سېلسىيە گرادۇستىن يۇقىرى، قىراۋسىز مەزگىلى 196 كۈندىن ئاشىدىغان جايلاردا ياخشى

ئۆسىدۇ. ياز پەسلىدىكى يۇقىرى تېمپېراتۇرىلىق مەزگىل ئۇزاقراق بولسا، يەنى 30 سېلسىيە گرادۇسلۇق ۋە35 سېلسىيە گرادۇسلۇق كۈنلەر ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىلىغا ئايىردىم - ئايىردىم ھالدا 80 كۈن ۋە 25 كۈندىن كۆپ بولسا ئانار دەرەخىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ۋە مېۋىسىنىڭ يېتىلىش سۈرئىتى تېز بولىدۇ.

كۈن نۇرى. يىللىق ئومۇمىي كۈن نۇرى چۈشۈش ۋاقتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 2800 سائەتتىن يۇقىرى، بولۇپمۇ 3- ئايدىن 9- ئايغىچە بولغان مەزگىلدىكى ئومۇمىي كۈن نۇرى چۈشۈش ۋاقتى 1750 سائەت، كۈن نۇرىدىن ئالىدىغان يىللىق ئومۇمىي رادىئاتسىيە قۇۋۋىتى 145 مىڭ كىلوكالورىيە / كۋادرات سانتىمېتىردىن يۇقىرى بولغاندا، ئانار دەرەخىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى، مېۋىسىنىڭ سۈپەتلىك، تەملىك بولۇشى ئەۋزەل شارائىت بىلەن تەمىن ئېتىلىدۇ.

تۇپراق. ئانار دەرەخى قاتتىق، سېغىز، زەي، شور تۇپراقلاردا ۋە ئىشقارلىق قىممىتى يۇقىرى تۇپراقلاردا ياخشى ئۆسمەيدۇ. ھۆل - يېغىن مىقدارى كۆپ جايلاردىمۇ ياخشى ئاينىمايدۇ، ئايىردىم جايلاردا بىر مەزگىل يەرلەشكەن ھالەتتىمۇ مېۋە بېرىش ئۇنۇمى تۆۋەن بولۇپلا قالماستىن، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرمەيدۇ. ئانار دەرەخىنى يەرلەشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي ئۇنۇمىنى كۆرۈش ئۈچۈن، ئۇنى ئۆزۈنىڭ ياشاش ئېھتىياجىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان يەرلەرگە تىكىش كېرەك. ئومۇمەن ئالغاندا، تۇپراقنىڭ ئۇنۇمدارلىقى بەك تۆۋەن بولماسلىقى، تۇپراق تەركىبى

سىكى ئورگانىمك ماددىلارنىڭ مىقدارى 60 پىرسەنتتىن تۆۋەن بولماسلىقى، بولۇپمۇ كالىي مىقدارى يېتەرلىك بولۇشى لازىم.

سۇ. سۇ دەرەخلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە كەم بولما بولمايدىغان ئېلېمېنتلارنىڭ بىرى. ئانار دەرىخى ئادەتتە تاغلاردىن ئېقىپ كەلگەن قار، يامغۇر سۈلىرى، بۇلاق سۈيى بىلەن سۇغىرىلىدۇ. تۇز مىقدارى ناھايىتى ئاز بولغان قۇدۇق سۈيى بىلەن سۇغىرىلسىمۇ بولىدۇ. لېكىن سېغىز تەركىبى يۇقىرى بولغان يامغۇر سۈيىدە ياكى تۇز مىقدارى كۆپ بولغان قۇدۇق سۈيىدە سۇغىرىلسا بولمايدۇ.

2. تۇزۇلۇشى

دەل ـ دەرەخلەر ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا كۆپ خىل خىمىيىلىك ئېلېمېنتلارنى قوبۇل قىلىپ، ماددا ئالماشتۇرۇش ھەرىكىتىگە قاتنىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەزالىرىنى ھەكىللەندۈرۈشكە موھتاج بولىدۇ. بۇ خىل ئېلېمېنتلار ئادەتتە دەرەخلەرنىڭ تۇزۇقلۇق ماددىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھەرقانداق دەرەخ يىلتىز، غول، يوپۇرماق، چەك (گۈل) مېۋە، ئۇرۇق قاتارلىق ئەزالاردىن تەركىب تاپىدۇ. ھەرقايسى ئەزالارنىڭ شەكلى، تۇزۇلۇشى ۋە فىزىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى ئوخشاش بولمايدۇ. يىلتىز، غول، شاخ، يوپۇرماق قاتارلىق ئەزالىرى ئۇزۇقلىنىش ئەزاسى دەپ ئاتىلىدۇ.

يىلتىز سىستېمىسى. يىلتىز دەرەخلەرنى تۈپراقتا مۇقىملاشتۇرۇپ تۇرۇش بىلەن تۈپراقتىكى سۇ ۋە سودا ئېرىگەن مىنېرال ماددىلارنى سۈمۈرۈپ، غول، يوپۇرماق ئارقىلىق كۆپەيتىش ئەزالىرى (چېچەك، مېۋە، ئۇرۇق) غا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان مۇھىم ئەزا ھېسابلىنىدۇ.

ئانار دەرىخى ئوق يىلتىز (ئاساسىي يىلتىز)، يان يىلتىز، چاچما يىلتىز قاتارلىقلاردىن مۇكەممەل يىلتىز سىستېمىسىنى شەكىللەندۈرگەن بولۇپ، ئۇنىڭ يىلتىزى خېلى تەرەققىي قىلغان. ئوق يىلتىزى 3—4 مېتر چوڭقۇرلۇقتا، يان يىلتىزى 4—5 مېتر، چاچما يىلتىزى 8—10 مېتر ئۇزۇنلۇقتا ئۆسىدۇ. ئانار دەرىخى ئوق يىلتىزى ئارقىلىق چوڭقۇر يەر قاتلىمىدىن سۇ، يان ۋە چاچما يىلتىزلىرى ئارقىلىق تېمىز تۈپراق قاتلىمىدىن مىنېرال مادداللارنى سۈمۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئوسۇپ يېتىلىشى جەريانىدىكى سۇ ۋە ئوزۇقلۇقلارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدايدىغان بولغاچقا، قۇرغاقچىلىققا ۋە يۇقىرى تېمپېراتۇرىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ يان يىلتىزلىرى 3—5 تال بولۇپ، بۇلارنىڭ جايلىشىش ئەھۋالى ئوخشاش بولمايدۇ. كۆپ ھاللاردا تۈپراق يۈزىدىن 50—60 سانتىمېتردىن يۇقىرى چوڭقۇرلۇقتا تەرەپ - تەرەپكە قاراپ جايلاشقان بولىدۇ. چاچما يىلتىزلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ، ئەگرى - بۈگرى ئۆسىدۇ. چاچما يىلتىزلىرىدا يەنە قىلسىمان يىلتىزلار بار بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىنچىكە - تومۇقى، ئۇزۇن - قىسقىلىقى ئوخشاش بولمايدۇ. بۇلار ئاساسەن تۈپراق يۈزىدىن 20—60

سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا تەرەپ - تەرەپكە سوزۇلۇپ، تۈپ-راق قاتلىمىدا بىر نۇر ھاسىل قىلىدۇ. بۇ يىلتىزلار تۈپ-راقنىڭ ئۈستى قەۋىتىدىكى مىنېرال ماددىلارنى سۈمۈرۈپ، غول - يۇ-پۇرما ھالقىلارغا يەتكۈزۈپ بېرىشتە مۇھىم رول ئوينايدۇ.

غول ۋە شاخ. دەرەخنىڭ يەر ئۈستىدىكى ئاساسىي قىسمى غول دەپ ئاتىلىدۇ. غولدىن ئۆسۈپ چىقىپ، دەرەخ تاجىنى شەكىللەندۈرىدىغان قىسمى شاخ دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ مېۋە شېخى، ھارام شاخ، يان شاخ، ئاساسىي شاخ، قوش مچە شاخ دېگەن تۈرلەرگە بۆلۈنىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە مېۋە شېخى ئىلىم ئاساسىي شاخ مۇھىم ئورۇنغا ئىگىلەيدۇ. غولنىڭ ۋەزىپىسى سۇ، مىنېرال ماددىلار، ئورگانىك ماددىلار ۋە ھاۋا قاتارلىقلارنى يوپۇرماق، چېچەك ۋە مېۋىگە يەتكۈزۈپ بېرىشتىن ئىبارەت.

ھەر بىر تۈپ ئانارىدا 3—5 دانە ئاساسىي شاخ، ھەر بىر ئاساسىي شاختا كۆپلىگەن شاخ - نوتىلار بولىدۇ. ئاساسىي شاخلىرىنىڭ ئاز - كۆپلۈكى، چوڭ - كىچىكلىكى ئوخشاش بولمايدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ شاخلىرى قويۇق، تىكەنلىك بولۇپ، كۆمۈلگەن تەرەپكە ئېگىلىپ تۇرىدۇ. ھەر يىلى بىر قىسىم شاخلىرى قۇرۇپ، قايتىدىن ئۆسۈپ تولۇقلىنىپ تۇرىدۇ. ياش ئانار دەرەخلىرىنىڭ ئاساسىي شاخلىرى ئازراق، چوڭ ئانار دەرەخلىرىنىڭ كۆپرەك بولىدۇ.

يوپۇرماق. يوپۇرماق دەرەخنىڭ ئوزۇقلۇق ئەزالىرىنىڭ بىرى بولۇپ، دېسسىملىياتسىيە ئورگىنى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ فوتوسىنتېز ئېلىپ بېرىش، سۇنى پارلاندۇرۇش، ھا-

ۋا ئالماشتۇرۇش. ئوزۇقلۇق ماددىلارنى ساقلاش قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتەيدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى كىچىك. ئۇزۇنچاق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. ئۇ، يوپۇرماق ساپىقى‌ۋە يوپۇرماق ئالقىنىدىن تەركىب تاپىدۇ. يوپۇرماق قىسقا بولۇپ، شاخلارغا تۆتىشىپ ئۆرىدۇ. يوپۇرماق ئالقىنىدا ئوزۇنىسىغا سوزۇلغان يوپۇرماق تومۇرى بولىدۇ، ئىككى يېنىدا نۇرغۇنلىغان كىچىك تومۇرلار رەتلىك هالدا ئاساسىي تومۇرغا تۆتىشىپ ئۆرىدۇ.

چېچەك. چېچەك ئۇرۇقلۇق ئۆسۈملۈكلەر ۋە مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ كۆپىيىش ئەزاسىدۇر. ئانار دەرىخىنىڭ چېچىكى ئىككى جىنسلىق بولۇپ، رەڭگى توق قىزىل كېلىدۇ. يەككە ياكى ئىككى تالدىن تۆت تالغىچە توپلىشىپ ئۆسىدۇ. چېچەك ساپىقى ئۇزۇن بولۇپ، كانايسىمان شەكىللىدۇ. مېۋە بەرمەيدىغان ئەركەك چېچەكلەرنىڭ كاسىسى قوڭغۇراقسىمان بولىدۇ.

ئانار دەرىخىنىڭ چېچەكلىرى مەزگىلى ئوخشاش بولمايدۇ. بۇ، هەرقايسى سورتلارنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىگە باغلىق بولغاندىن باشقا، تەبىئىي شارائىت، سۇ، ئوغۇت ۋە پەرۋىش ئىشلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك.

ئانار دەرىخى 5 - 7 يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدىن 8 - 9 يىلىنىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە چېچەكلەيدۇ. چېچەكنىڭ ئاتلىق ۋە ئانالىقى ئايرىم - ئايرىم بولۇپ، هاشارات ۋە شامال ئارقىلىق چاڭلىشىدۇ. چېچىكى 15—20 كۈنگىچە قۇرۇپ كېتىدۇ. ئەگەر بۇ مەزگىلدە بوران چىقىپ كەينىدىنلا

یامغۇر يېغىپ كەتسە چىچەكلەرنىڭ چاڭلىشىشىغا تەسىر كۆرسىتىلا قالماسىن بەلكى ئۇرۇقدانىي سېسىتۇۋېتىپ، مەھسۇلاتقا رېيان يەتكۈزىدۇ.

مېۋە ۋە ئۇرۇق. ئانار يېپىق ئۇرۇقلۇق ئۆسۈملۈك لەر تىپىدىكى دەرەخ بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇرۇق كۆرتىكى ئۇرۇقدانىدا ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. ئۇرۇقلانغاندىن كېيىن ئانىلىسىنىڭ ئۇرۇقدىنى مېۋە بولۇپ يېتىلىدۇ، ئۇرۇق كۆرتىكى ئۇرۇق بولۇپ يېتىلىدۇ. ئۇرۇقنى كاربون سۇ بىرىكمىلىرىدىن تەركىب تاپقان قىزىل ئەت ئوراپ تۇرىدۇ، بۇ ئانارنىڭ دېنى دېيىلىدۇ. دېنىنى بىر قەۋەت قىزىل يېپىنچا ئوراپ تۇرىدۇ، بۇ، ئانارنىڭ پوستى دېيىلىدۇ. دېنى بىلەن پوستى ئارىلىقىدا سېرىقتا مايىل ئېقىش كەلگەن 6—8 قەۋەت نېپىز پوست بولىدۇ، بۇ، نېپىز پەردە دەپ ئاتىلىدۇ. دېمەك، ئانارنىڭ مېۋىسى مېۋە پوستى، مېۋە گۈشى (ئەت)، ئۇرۇق، مېۋە پەردىسى قاتارلىقلاردىن ھاسىل بولىدۇ. شۇڭا ئۇ ھەرخىل سىرتقى رېيانلىق تەسىر لەردىن، ئالايلى، قۇرغاقچىلىق، ھۆللىچىلىك، ئۇششۇك، بوران ۋە ھاشارات قاتارلىقلارنىڭ زىيان سېلىشىدىن ياخشى مۇھاپىرەت قىلىنغان بولىدۇ. ئانار ئۇرۇقنىڭ سىرتىدىكى توم، سىر ئوچى ئىنچىكە بولۇپ، ئەڭ چوڭ لىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 2.5 سانتىمېتر، تومىلۇقى 1.5 سانتىمېتر كېلىدۇ. ئۇرۇقى ئىچىدە مېغىزى بولىدۇ، ئۇرۇقنىڭ پوستى قاتتىق بولۇپ، سۇدا ئاسانلىقچە يۇمشىمايدۇ، شۇڭا تېرىغاندىمۇ ئاسان ئۇنمەيدۇ.

3. ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانى ۋە مېۋىلەش خۇسۇسىيىتى

ئانار دەرىخىنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشى، بالدۇر مېۋىگە كىرىشى ۋە كۆپ مېۋە بېرىشىدە ئۇنىڭ ئىرسىيەتلىك خۇسۇسىيەتلىرىدىن باشقا، تاشقى مۇھىتنىڭ تەسىرى مۇھىم رول ئوينايدۇ. تاشقى مۇھىتنىڭ تەسىرى دېگىنىمىزدە، كىسلىمات، يورۇقلۇق، تۆپراق، سۇ، ئوغۇت، پەرۋىش قاتارلىق ئامىللار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ ئامىللار مەھسۇلات مىقدارىغا زور تەسىر كۆرسىتىپلا قالماستىن، بەلكى مەھسۇلات سۈپىتىگىمۇ زور تەسىر كۆرسىتىدۇ.

ئانارنىڭ كۆچىنى تۆپراققا ماسلىشىپ كېتەلىسە تېز كىپ ئىككىنچى يىلىدىن باشلاپ يەرلىشىشكە باشلايدۇ. 4—5 يىلغىچە ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنى باشتىن كەچۈرىدۇ. 6—7 يىلدا چېچەكلەپ ئاز - تولا مېۋە بېرىدۇ، 8—9 يىلدا رەسمىي مېۋە بېرىشكە باشلايدۇ. 10—12 يىلدا مەھسۇلاتى تەدرىجىي كۆپىيىدۇ. 14- 15 - يىللىرى ئانار دەرىخىنىڭ تازا ئۆسۈپ تەرەققىي قىلىش دەۋرى بولىدۇ، 15—16 يىلدىن كېيىن تازا بولاقىغا كىرىپ يىلدىن يىلغا كۆپ مېۋە بېرىدۇ. 50—60 يىللاردىن كېيىن ئەسلىدىكى بىر قىسىم شاخلىرى تەدرىجىي هالدا قۇرۇپ، يېڭىدىن ئۆسۈپ چىققان يان شاخلىرى تەرەققىي قىلىپ تەبىئىي هالدا يېڭىلىنىدۇ. 80—90 يىل مېۋە بەرگەندىن كېيىن، مېۋىسى پەيدىنپەي كىچىكلەپ، مەھسۇلات

مىقدارى يىلدىن - يىلغا تۆۋەنلەپ بارىدۇ. ئەگەر ئاخىر-
قى مەزگىلدىكى پەرۋىشى چىڭ تۇتۇلسا 100 يىل ياكى
يۇز نەچچە يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، مېۋە بېرىدۇ. ھازىرخوتەن-
نىڭ خانىئېرىق يېزىسىدا بىر دېھقانىنىڭ 300 يىللىق
تارىخقا ئىگە بىر تۈپ ئانار دەرىخى بولۇپ، ھازىرمۇ
مېۋە بەرمەكتە.

ئانار دەرىخىنىڭ چېچەكلەش مەزگىلى باشقا مېۋە-
لىك دەرەخلەرنىڭكىدىن كېيىن بولۇپ، ئۆرۈك، ئالما،
شاپتۇل، نەشپۈت قاتارلىقلار ئادەتتە تېمپېراتۇرا 13—14
سېلسىيە گرادۇس بولغاندا، بادام 15—16 سېلسىيە گرا-
دۇس بولغاندا چېچەكلەيدۇ، لېكىن ئانار ئوتتۇرىچە تېم-
پېراتۇرا 17—18 سېلسىيە گرادۇستىن يۇقىرى بولمىغان
5 - ئايدىن 6 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە چېچەكلەيدۇ. مېۋە-
سى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 25 سېلسىيە گرادۇستىن ئاشە-
قاندا تېز پوختايدۇ.

جەنۇبىي شىنجاڭدا ئانار 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى-
دىن باشلاپ چېچەكلەشكە باشلايدۇ، چېچەكلەپ 115—125
كۈندە مېۋىسى رەسمىي پىتىلىپ بولىدۇ. 7-، 8 - ئاي
مەزگىلى مېۋىسىنىڭ تېز تەرەققىي قىلىدىغان ۋاقتى
پىتىلىشكە يۈزلىنىدىغان دەۋرى ھېسابلىنىدۇ. شىمالىي
شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىدا 6 - ئاينىڭ باشلىرىدىن تار-
تىپ چېچەكلەشكە باشلايدۇ، چېچەكلەپ 120—130 كۈن-
دە مېۋىسى رەسمىي پىتىلىپ بولىدۇ، 8 - ئاي مېۋىسىنىڭ
تەرەققىي قىلىدىغان ۋاقتى پىتىلىشكە يۈزلىنىدىغان
دەۋرى ھېسابلىنىدۇ.

ئانار دەرىخى تۈنجى چېچەكلىگەن يىلى چېچىكىنى كۆپ قىسمى يالغان چېچەك، ئار قىسمى مېۋە چېچىكى بولۇپ، بۇ يىلى ئاران 2—3 دانە مېۋە بېرىدۇ. 20—25 يىللىق بولغان بىر تۈپ ئانار دىن ئادەتتىكى يىللاردا 150—200 دانە، بولۇق مېۋە بەرگەن يىللاردا 200—300 دانە ئانار ئۈزۈۋالغىلى بولىدۇ. 30—50 يىللىق بولغان ئالاھىدە مەھسۇلاتلىق ئانار دىن 400—500 دانە، ئايرىم تۈپلەردىن 500 دانىدىن ئارتۇق ئانار ئۈزۈۋالغىلى بولىدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ ھەر يىللىق مەھسۇلات مىقدارى ئوخشاش بولمايدۇ، يەنى بەزى يىللىرى كۆپ، بەزى يىللىرى ئاز بولىدۇ. ئەمما پەقەت مەھسۇلات بەرمەيدىغان يىللىرى بولمايدۇ. مەھسۇلات مىقدارىنىڭ ئالدىنقى يىلىدىكىدىن تۆۋەنلەپ كېتىشى ھەرخىل تەبىئىي ئاپەت، كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقى قاتارلىق سەۋەبلەردىن بولىدۇ. مېۋىگە كىرگەن ئانار دەرىخىنىڭ چوققا شاخلىرىنىڭ بىخلىنىشى ئاجىز، يان شاخلىرىنىڭ بىخلىنىشى كۈچلۈك بولۇپ، چوققا شاخلىرىدىن چىققان نوتىلار بىر يىلدا 10—15 سانتىمېتر ئۆسىدۇ. 60—70 يىلدىن كېيىن چوققا شاخلارنىڭ تەرەققىياتى ئاجىزلايدۇ. ئاساسىي شاخلىرى توغرىسىغا ئۆسۈشتىن توختايدۇ.

IV ئانار ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى

كەڭ كۆلەملىك باغ بىنا قىلىش ئېھتىياجىغا ئۈيغۇنلىشىش ئۈچۈن، كۆچەت يېتىشتۈرۈش ئىشىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە، ئەڭ تۆۋەن تەننەرخ بىلەن كۆپلەپ سۈپەتلىك، يۇقىرى مەھسۇلاتلىق كۆچەتلەرنى يېتىشتۈرۈپ، باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز لازىم.

ئانار دەرىخى قەلەمچە تىكىش، يىلتىزىدىن يېڭىپ تۈپ ئايرىش، نوتا باستۇرۇش، تېرىش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن كۆپەيتىلىدۇ. بۇلاردىن قەلەمچە تىكىپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى بىلەن يىلتىزىدىن يېڭىپ تۈپ ئايرىپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى كۆپرەك قوللىنىلىدۇ. بۇ ئىككى خىل ئۇسۇل نوتا باستۇرۇپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى بىلەن تېرىپ كۆپەيتىش ئۇسۇلىغا قارىغاندا ئاددىي، ئۇنۇمى يۇقىرى ئۇسۇل بولۇپ، تەرەققىيات ئىستىقبالىغا ئىگە. تېرىش ئارقىلىق كۆپەيتىش ئۇسۇلىنىڭ ئۇنۇمى تۆۋەن، ئۆسۈش سۈرئىتى ئاستا بولغاچقا، ئادەتتە بۇ ئۇسۇل كۆپ قوللىنىلمايدۇ.

1. قەلەمچە تەييارلاش

1. قەلەمچە نوتىسىنى ئېلىش

قەلەمچە تىكىش مەزگىلى يېتىپ كېلىشتىن ئىلگىرى، قەلەمچە قىلىنىدىغان نوتىلارنى ئالدىن تەييارلاپ قويىش لازىم. قەلەمچە نوتىسى ئېلىشتا، ئالدى بىلەن ئانا تۈپنى ياخشى تاللاش كېرەك. ئەگەر قەلەمچە نوتىسى غولىنىڭ شەكلى ناچار، قاتاڭ، چالداپ كەتكەن، كېسەللىك ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئۇچرىغان دەرەخلەردىن ئېلىنىدىغان بولسا، كۆپەيتىلگەن ئەۋلادلار ئانا تۈپلەرنىڭ مۇشۇ خىسلىتىنى ساقلاپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، قەلەمچە قىلىنىدىغان نوتىلارنى مېۋىسى داڭلىق، پۇختا نېپىز، تەمى ياخشى، بولۇق مېۋە بېرىدىغان، غولىنىڭ شەكلى ياخشى، كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئۇچرىمىغان ساغلام تۈپلەردىن ئېلىش كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، قەلەمچە ئارقىلىق ئۈستۈرۈلگەن كۆچەتلەرنىڭ يىلتىز ۋە غولىدىن ئۆسۈپ چىققان 1—2 يىللىق نوتىلاردىن ياخشىلىرىنى تاللاپ ئېلىش لازىم. ئومۇمەن، تېمەن، بوغۇملۇرىلىقى قىسقا، ئوزۇقلۇق ماددىلار مول نوتىلارنىڭ قەلەمچىسى ئاسان ئەي بولىدۇ ۋە تېز ئۆسىدۇ، ناچار شارائىتلارغا بىرقەدەر چىداملىق كېلىدۇ. ئادەتتىكى ئەھۋالدا غولىنىڭ تۆۋەن قىسمىدىن ئۆسۈپ چىققان نوتىلار تولۇم ۋە ساغلام، بىخ ئارىلىقى قىسقا، يېتىلىشى ياخشى بولىدۇ.

قەلەمچە قىلىنىدىغان نوتىلار كۆزدە ئانارنىكۆزىمۇشىتىن ئىلگىرى ياكى ئەتىيازدا كۆمۈكتىن ئاچقاندىن كېيىن

قايچا بىلەن كېسىۋېلىنىدۇ. لېكىن، ئەتمياز پەسلىدە كېسىلگەن نوتىلاردىن تەييارلانغان قەلەمچىنىڭ ئەي بولۇش نىسبىتى كۆزدە كېسىلگىنىنىڭكىدىن يۇقىرى بولىدىغان بولغاچقا، ئەتمياز پەسلىدە نوتا ئېلىشنى ئاساس قىلىش لازىم. ئەگەر كۆز پەسلىدە كېسىۋېلىنغان بولسا، شۇ زامان قەلەمچە قىلماستىن، تېكەن ۋە پۇتاقلىرىنى قىرقىۋېتىپ، ھەر 100 تال نوتىنى بىر باغلام قىلىپ باغلاپ كۆمۈپ ساقلاش لازىم. باغلاشتا سىم بىلەن باغلاشقا بولمايدۇ، شوينا ياكى سۆگەت تېلى بىلەن باغلاش كېرەك. ئەگەر ئەتمياز پەسلىدە كۆمۈكتىن ئاچقاندىن كېيىن كېسىۋېلىنغان بولسا ئالدى بىلەن ھۆل توپىغا قىلىن كۆمۈپ قويۇپ، تېكىش پەيتى كەلگەندە قەلەمچە قىلىش لازىم.

2. قەلەمچە نوتىلىرىنى ساقلاش

كۆز پەسلىدە كېسىپ تەييارلانغان نوتىلار مەخسۇس ئورا كولاپ ساقلىنىدۇ. ئورۇنىڭ ئورنى يەر تۆزۈلۈشى ئېگىز، تۆپرىقى ياخشى، تەسكەي جايدىن تاللىنىدۇ. ئادەتتە ئورۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىر مېتر، كەڭلىكى 1.20 مېتر بولىدۇ، ئۇزۇنلۇقى تەييارلانغان نوتىنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە قاراپ بەلگىلىنىدۇ. ئورۇنىڭ ئاستىغا 5—6 سانتىمېتر قېلىنلىقتا ھۆل قۇم ياتقۇزۇلىدۇ، نوتىلارنىڭ ئۇچى (قەلەمچە قىلىشقا بولمايدىغان قىسمى) قىرقىپ تاشلىنىپ، بىر مېتر ئۇزۇنلۇقتا كېسىپ باراۋەر تەڭشەلگەندىن كېيىن، باغلىمى بويىچە ئورۇنىڭ توغرىسىغا ياتقۇزۇپ تىزىلىپ، ئۇستىگە بىرقەۋەت ھۆل قۇم تۆكۈپ تەكشى تۆزلىنىدۇ

ۋە ئۇستىگە يەنە بىرقەۋەت نوتا تىزدىلىدۇ، 20 سانتىمېتر قېلىنلىقتا قۇم بىلەن تەكشى كۆمۈلگەندىن كېيىن 15—20 سانتىمېتر قېلىنلىقتا توپا بىلەن كۆمۈلىدۇ. نوتىلارنىڭ كۆمۈلۈشى يەر يۈزىدىن 20 سانتىمېتر پەس بولۇشى، كۆمۈلۈپ بولغاندىن كېيىن سۇ قويۇپ توك يا تەۋزۇۋېتىلىشى كېرەك. ئوردىنىڭ ئىككى يان تەرىپىگە ھەربىر يېرىم مېتر ئارىلىقتا بىرىدىن كىچىك ياغاچ تىكلەپ (ئوردىنىڭ ئاستىغا يەتكۈزۈپ) سۇ سىڭىپ بولغاندىن كېيىن ئېلىۋېتىلىدۇ. بۇ، ھاۋا ئۆتۈشۈش تۆشۈكى بولۇپ، نوتىلارنىڭ سېسىپ كېتىشىدىن ساقلىنىشقا پايدىلىق. نوتىلارنىڭ زەھىملىنىشى، قۇم - توپا چۈشۈپ كېتىپ نوتىلار ئېچىلىپ قېلىپ ئۇششۇپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئوردىنىڭ ئۇستىگە ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ دەسسەپ قويۇشىدىن ساقلىنىش لازىم.

ئانار قەلەمچىلىرى ئەتىياز پەسلىدە قانچە كىچىك تۈرۈپ تىكىلسە ئۇنىڭ ئەي بولۇش ئۇنۇمى شۇنچە يۇقىرى، بىخلارنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتى شۇنچە تېز بولىدۇ. شۇڭا كۆمۈلگەن نوتىلارنى ئەتىياز پەسلىدە كىچىكتۈرۈپ ئېچىش، ھاۋا ئىسسىپ كېتىپ نوتىلار ئوريدا تۈرۈپ كۆكلەپ كېتىش ئېھتىمالى بولسا ئەھۋالغا قاراپ 3 - ئاينىڭ 25 - 30 - كۈنلىرى ئېچىپ قەلەمچە قىلىپ تىكىۋەتسە بولىدۇ.

3. قەلەمچە كېسىش

قەلەمچە قىلىنىدىغان نوتىلار مەيلى كۈز ياكى ئەتىسى

یاز پەسلمدە کېسىپ ئېلىنغان بولسۇن، شۇ ھامان قەلەم-
چە قىلىپ كەسمەسلىك لازىم. ئەگەر مۇددەتتىن بۇرۇن
كېسىلىدىغان بولسا قەلەمچىنىڭ ئىككى ئۇچى قارىداپ
ئۇڭايلا قۇرۇپ كېتىدۇ - دە. تىكىش مەزگىلىدە قۇرۇپ
قالغان قىسمىنى كېسىپ ئېلىۋېتىشكە توغرا كېلىدۇ. بۇنداق
قىلغاندا ئەمگەك كۆچى، نوتا ۋە ۋاقىت ئىسراپ بولۇپلا
قالماستىن، بەلكى قايتا كېسىلگەن قەلەمچىلەر قىسقىراپ
كەتكەنلىكتىن ئۆلچەمگە توشماي قالىدۇ. قەلەمچە كېسىشتە
نوتىنىڭ ئۇچىدىكى يۆمران قىسمىنى كېسىپ تاشلىۋېتىپ،
يۇقىرى، ئوتتۇرا ۋە تۆۋەن قىسمىدىن تولۇ پايدىلىنىش،
ئىمكان قەدەر ئوتتۇرا ۋە تۆۋەن قىسمىنى تاللاپ كېسىش
كېرەك. ئانار قەلەمچىسى شۇ جايىنىڭ تۇپراق ئەھۋالىغا
ئاساسەن، ھەرخىل ئۇزۇنلۇقتا كېسىلىدۇ. نەملىك ساقلاش
ئىقتىدارى كۈچلۈك تۇپراققا تىكىلىدىغان قەلەمچە قىسقا،
نەملىك ساقلاش ئىقتىدارى ئاجىز تۇپراققا تىكىلىدىغان
قەلەمچە ئۇزۇنراق كېسىلىدۇ. ئادەتتە بۇ ئىككى خىل قە-
لەمچىنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقىدىكى پەرق 15—20 سانتى-
مېتر بولغىنى مۇۋاپىق. ھەربىر قەلەمچىدە 3—4 دانە
بىخ بولسا كۈپايە. تىكىلگەن قەلەمچىنىڭ كۆكلىشىگە
كاپالەتلىك قىلىش شەرتى ئاستىدا نوتىنى ئىمكان قەدەر
تېجەپ كېسىش لازىم. قەلەمچىنىڭ ئۇچ قىسمى تەكشى،
ئاستى قىسمى قىيپاش كېسىلىدۇ. نوتىلارنىڭ قوۋزىقى
ۋە ئۇچى يېرىلىپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، قەلەمچە
كېسىدىغان سايمان ئۆتكۈر بولۇش كېرەك. ئۇچ قىسمى
بىلەن بىرىنچى بىخىنىڭ ئارىلىقى بەك يېقىن بولۇپ قېلىپ،

بىرىنچى بىخنىك قۇرۇپ كېتىپ بىخلىنىشىغا تەسىر يېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇچ قىسمى بىلەن بىرىنچى بىخنىك ئارىلىقى بىر يېرىم سانتىمېتردىن ئاز بولماسلىق، ئاستى قىسمى بىلەن ئەڭ ئاخىرقى بىخنىك ئارىلىقى بىر سانتىمېتر بولۇش لازىم.

2. كۆچەت يېتىشتۈرۈش

1. قەلەمچە تىكىپ كۆپەيتىش

ئانار دەرىخىنى قەلەمچە تىكىپ كۆپەيتىش جىنسسىز كۆپەيتىش بولۇپ، بۇ، باشقا كۆپەيتىش ئۇسۇللىرىغا قارىغاندا ئىلغار، ئۈنۈمى ياخشى، سۈرئىتى تېز ئۇسۇل ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئۇسۇلدا قەلەمچىلەرنىڭ ئەي بولۇش نىسبىتى يۇقىرى، كۆچەتلەرنى پەرۋىش قىلىش ئاسان بولىدۇ. شارائىتى بار جايلاربۇ ئۇسۇلنى قوللانغان ياخشى.

2. تۈپ ئايرىپ كۆپەيتىش

بۇ، ھۆددىگە كىرگەن ئانار دەرەخلىرىنىڭ يىلتىز قىسمىدىن ئۈسۈپ چىققان بىرنەچچە يىللىق نوتىلارنى يېرىپ ئېلىپ تىكىش ئارقىلىق كۆپەيتىش ئۇسۇلى بولۇپ، بۇمۇ ئۈنۈملۈك ئۇسۇللاردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئۇسۇلدا تىكىلگەن كۆچەت تۈپراقىغا ماسلىشالىغا 2—3 يىلدىلا ھۆددىگە كىرىدۇ.

بۇ ئۇسۇلدا نوتا يىلتىزدىن يېرىپ ئېلىنىدىغان بولغاچقا، ئوق يىلتىزى بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن يان يىلتىزى

بىلەن چاچما يىلتىزلىرىنى ئاسراشقا ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەك. بۇ ئۇسۇلدا كۆچەت يېتىشتۇرۇش ئۇنۇمى ياخشى بولۇش. بالدۇر مېۋىگە كىرىشتەك ئەۋزەللىككە ئىگە بولىسىمۇ، بىراق ئۇنىڭ كۆچەت مەنبەسى ئاز بولۇش تەك يېتەرسىزلىكىمۇ بار، شۇڭا بۇ ئۇسۇل جايلارنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. چۈنكى، پەرۋىش قىلىش جەريانىدا ئانا تۈپتىن ئۈسۈپ چىققان نوتىلار ئۈدۈللۇق كېسىپ ئېلىۋېتىلىدۇ. جايلار كۆچەتكە بولغان ئېھتىياجىنى نەزەردە تۇتۇپ، ھەم ئانا تۈپتىن ئۈسۈپ چىققان نوتىلارنى مۇۋاپىق قالدۇرۇپ كۆچەتكە بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش، ھەم ئانا تۈپلەرنىڭ مەھسۇلاتىغا تەسىر يېتىپ قېلىشتىن ساقلىنىش لازىم.

3. ئۇرۇق باستۇرۇپ كۆچەت يېتىش

بۇ، ئانا تۈپلەرنىڭ يىلتىز قىسمىدىن ئۈسۈپ چىققان نوتىلارنى ياكى قەلەمچە قىلىپ يېتىشتۇرۇلگەن 2—3 يىللىق كۆچەتلەرنى ئەتىيازدا باستۇرۇش ئارقىلىق بىر تۈپ كۆچەتتىن كۆپلىگەن مۇستەقىل كۆچەتلەرنى يېتىشتۇرۇپ چىقىش ئۇسۇلىدۇر. بۇ ئۇسۇلدا، ئەتىيازدا ئانا تۈپلەرنى ئاچقاندىن كېيىن باستۇرۇپ كۆچەتلىشكە مۇۋاپىق كېلىدىغان ياش نوتىلار تاللاپ ياتقۇزۇلۇپ، ھەر 20 سانتىمېتر قىسمى ئوچۇق قالدۇرۇلۇپ، تۈۋىدىن ئۈچەمچە ئارىلاپ - ئارىلاپ توپا بىلەن كۆمۈلگەندىن كېيىن سۇ قويۇلىدۇ. كۆمۈلگەن قىسمىدىن يىلتىز سۈرۈپ، ئوچۇق قويۇلغان قىسمىدىن پەيدىنپەي بىخ چىقىرىدۇ - دە،

بۇنىڭ بىلەن بىر تۈپ نوتىدىن 5—6 تۈپ كۆچەت يېتىشتۈرگىلى بولىدۇ. ئۆسۈپ چىققان نوتىلار كىسىرگۈچە بولغان مەزگىلدە 70—80 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. شۇ يىلى كۈزدە ئانا تۈپنى كۆمگەندە يېڭى ئۆسكەن نوتىلارنى ئايرىم كۆمۈش لازىم. بۇ نوتىلار كېلەر يىلى ئەتىيازدا ئاچقاندىن كېيىن ياخشى پەرۋىش قىلىنسا كۈز كىسىرگۈچە 1.50 مېتردىن ئېگىز ئۆسىدۇ. بۇ نوتىلار ئاشۇ مەزگىلدە يۆتكەپ تىكىلسە ئاسان ئەي بولىدۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بىرىنچى يىلدا يىلتىز سۈرۈشى ئاجىز بولۇپ، پەقەت نېپىز توپا قاتلىمىدا قىسقا چاچما يىلتىز شەكىللەندۈرىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى ئىمكانقەدەر شۇ يىلى يۆتكەمەي، 2 - يىلى كۈزدە ياكى 3 - يىلى ئەتىيازدا يۆتكەش كېرەك.

4. تېرىپ كۆپەيتىش

تېرىپ كۆپەيتىش جىنسلىق كۆپەيتىش ئۇسۇلى بولۇپ، كۈز ۋە ئەتىياز پەسىللىرىدە تېرىلىدۇ. ئانا نىڭ ئۇرۇقى كىچىك ھەم قاتتىق بولغاچقا، ئادەتتىكىچە ئۇسۇل بىلەن تېرىغاندا ئاسان ئۇنمەيدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئانارنىڭ مېۋىسىنى سىقىپ ئۇرۇقىنى ئېلىپ، سۇغا چىلاپ قايتا - قايتا يۇيۇپ، پاكىز ئادالمىغاندىن كېيىن كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان جايدا يېيىپ قۇرۇتۇپ ساقلاش، كېلەر يىلى 2 - ئايغا بارغاندا بىر ئاي يىلمان سۇغا چىلاپ ياكى ھۆل قۇمغا كۆمۈپ. مەش قويغان ئۆيدە بىخلاندۇرۇش، 30—40%

ئۇرۇق بىخلانغاندىن كېيىن 3 ـ ئاينىڭ باشلىرىدا تېرىش لازىم. تېرىغاندا قۇر ئارىلىقى 40—50 سانتىمېتر بولۇش، ئۇرۇقنى 10-5 سانتىمېتر كۆمۈش، ئۇرۇقنىڭ ئاق يەرگە سېلىپ بولۇپلا تېپىزسۇ قويۇش، نەملىك ساقلاش، يەرنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئۆزلىتىش ئارقىلىق ئۇرۇقنىڭ ئۇنۇپ چىقىشىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، سۇ قويۇپ 4—5 كۈندىن كېيىن سۇلياۋ يوپۇق يېپىش لازىم. بۇ ئۇسۇلدا تېرىغان ئۇرۇق 35—40 كۈندە ئۇنۇپ چىقىدۇ. ئۇرۇقنى قۇرۇتۇش، ساقلاش، بىخلاندۇرۇش قاتارلىق ئاۋارىچىلىقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئانارنىڭ مېۋىسىنى ئوبدان ساقلاپ، ئۇرۇق سېلىش مەزگىلىگە كەلگەندە ئۇرۇقنى ئېلىپلا تېرىسىمۇ ئۇنۇمى ئوخشاش بولىدۇ. ئەگەر ئۇرۇق سۇغا چىلاپ بىخلاندۇرۇلمايلا تېرىلسا ھەمدە سۇلياۋ يوپۇق يېپىلسا 60—70 كۈندە ئۇنۇپ چىقىدۇ. بىخلاندۇرۇپ تېرىغان ئۇرۇقنىڭ ئۇنۇش نىسبىتى 60—70%، قۇرۇق پېتى تېرىغان ئۇرۇقنىڭ ئۇنۇش نىسبىتى 30—40% بولىدۇ. بىخلاندۇرۇپ تېرىپ سۇلياۋ يوپۇق يېپىلغان ئۇرۇقتىن ئۇنۇپ چىققان كۆچەتلەر شۇ يىلى كۆمۈش مەزگىلىگە قەدەر 20—25 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ.

ئانار دەرىخىنى تېرىپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى بىرخىل ئۇنچىكە، مۇشەققەتلىك، كۆپ مەشغۇلات تەلەپ قىلىدىغان ئۇسۇل. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇرۇقنىڭ ئۇنۇش نىسبىتى تۆۋەن، ئۇنۇپ چىقىش ۋاقتى ئۇزاق، ئۆسۈش سۈرئىتى ئاستا بولىدۇ. بۇ ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەتلەر غولى پىشىپ يېتىلمىگەن بولغاچقا، كۆزدە كۆمۈپ ئەتىيازدا

ئاچقاندىن كېيىن ئاسانلا قۇرۇپ كېتىدۇ، تۆۋىدىن كېيىن ۋېتىلسە ئىككىنچى يىلى قايتا كۆكلەپ 30—35 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. ئادەتتە تېرىپ كۆپەيتىلگەن كۆچەتلەر 3—4 يىلدا 80—100 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئۆسۈل ئادەتتە باغۋەنچىلىكتە قوللىنىلماستىن، پەقەت پارنىك ياكى تەشتەكتە «ئانار گۈلى» ئۆستۈرۈش مەقسىتىدە قوللىنىلىدۇ.

3. كۆچەتخانا بىنا قىلىش

1. يەر تاللاش

كۆچەتخانا بىنا قىلىشتا، باشتۇرۇشقا قولايلىق بولۇشىنى نەزەردە تۇتۇپ، مۇمكىن قەدەر قاتناش شارائىتى ياخشى، يەر تۈزۈلۈشى تەكشى، يانتۇلۇق پەرقى تۆۋەن، سۇ مەنبەسى تولۇق، تۈپرىقى يۇمشاق ۋە مۇنبەت، كۈن نۇرى تولۇق ۋە تەكشى چۈشىدىغان، ھاۋاسى ياخشى، قۇرغاق، سۇ ئورنى تۆۋەن يەرلەرنى تاللاش لازىم. يانتۇلۇق پەرقى 1—3 گرادۇستىن يۇقىرى، سۇ ۋە تۇپراق نىمىك ئېقىپ كېتىشى ئېغىر، سۇ ئورنى ئېگىز، ئاسانلا سۇ يىغىلىپ قالمايدىغان ئويمان يەرلەر، سوغۇق ئېقىمنىڭ تەسىرىگە ئاسان ئۇچرايدىغان، شامالنىڭ زىيىنى ئېغىر بولمايدىغان بوران ئېغىزلىرى، كۈن نۇرى تولۇق چۈشمەيدىغان ئورمانلىق ئارىسىدىكى پارچە - پۇرات يەرلەر، كەلكۈن بېسىپ كېتمەيدىغان، لاي - سېغىز ئورنىشىپ قالمىغان، زەي، شور، چىملىق، شۇڭقىلىق، pH قىممىتى يۇقىرى يەرلەر كۆچەتخانا قىلىشقا باب كەلمەيدۇ.

2. يەر ئاغدۇرۇش

يەر ئاغدۇرۇش يەر تۈزلەشتىكى ئاساسىي ھالقا بو-لۇپ، يەرنى تۈزلەشتىن ئىلگىرى سۈپەتلىك چوڭقۇر ئاغدۇرۇش لازىم. يەر ئاغدۇرۇشتىن ئىلگىرى ھەرمو يەرگە 50—60 تاغاردىن سۈپەتلىك قمغ تۆكۈپ، تەكشى چاچ-قاندىن كېيىن ساپان بىلەن 24—25 سانتىمېتر چوڭقۇر-لۇقتا يۇمشاق ئاغدۇرۇش كېرەك. يەرنى بۇنداق چوڭقۇر ھەم يۇمشاق ئاغدۇرۇش ئوغۇتنى تۇپراققا تولۇق ئارىلاش-تۇرۇش ئارقىلىق تۇپراق قاتلامىنىڭ قۇرۇلمىسى ياخ-شىلاپ، كۆچەتنىڭ چوڭقۇر يىلتىز سۈرۈپ، تېز يېتىلىش-گە پايدىلىق. لېكىن ئاغدۇرۇش چوڭقۇرلۇقىنى ش حايە-نىڭ تۇپراق ئەھۋالى ۋە كۆچەت يېتىشتۇرۇش تەلىپىگە ئاساسەن بەلگىلەش كېرەك. ئەگەر يەر بەك تېيىز ۋە يىرىك ئاغدۇرۇلسا ھېچقانچە ئۇنۇمى بولمايدۇ؛ بەك چوڭقۇر ئاغ-دۇرۇلسا كۆچەتلەر بەك يىلتىزلاپ كېتىدۇ ـ دە، غول قىس-مىنىڭ يېتىلىشىگە تەسىر يېتىدۇ. شۇڭا تۇپرىقى قاتتىق يەرلەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇش كېرەك. قۇمسال يەرلەردە بوران يالاپ كېتىشتىن ۋە سۇنىڭ كۆپ پارلىنىپ كېتىش-دىن ساقلىنىش ئۈچۈن، يەرنى ھەددىدىن ئارتۇق چوڭقۇر ئاغدۇرۇش مۇۋاپىق ئەمەس. ئۇنىڭدىن باشقا، يەرنى ئاغدۇرۇشتا ھاۋا، تۇپراق ئەھۋالىغا قاراش لازىم. قاتتىق، ھەلۋىم مىقدارىدا شور، ئىشقار تەركىبى بار تۇپراقلارنى كۆزدە، قۇمسال ياكى يۇمشاق، مۇنبەت يەرلەرنى ئەتە-يازدا ئاغدۇرۇش كېرەك. يەر ئاغدۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن

ئېتىز نىڭ چوڭ - كىچىكلىكى، ئۇزۇن - قىسقىلىقىغا ئاساسەن تاناپ تارتىپ قىر سىلىش، قىرغا توپا ئېلىنغان ۋە ساپان چۇشىكەن ئورۇنلارنى كەتمەن بىلەن چاناپ يۇمشىتىش لازىم.

3. يەر تۈزلەش

يەر تۈزلەش كۆچەت يېتىشتۇرۇش جەريانىدىكى مۇھىم تېخنىكىلىق تەدبىر بولۇپ، ئۇ، كۆچەتلەرنىڭ بىر-لىك مەھسۇلاتىنى ۋە سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. يەرنى تۈزلەشتىن مەقسەت، ياخشى تۈپ-راق شارائىنى يارىتىپ، قەلەمچىنىڭ يىلتىز تارتىش ۋە كۆچەتنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا سۇ، ئوغۇت، ھاۋا، ئىسسىقلىق قاتارلىقلارغا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش-تىن ئىبارەت.

يەر تۈزلەش تۈپراقنىڭ تۈزۈلۈشىنى ياخشىلاپ، ئەزمىكا - خىمىيىلىك خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىدۇ. تۈپراق-نىڭ سۇ ئۆتكۈزۈشچانلىقىنى كۈچەيتىپ، نەملىكنى ساق-لاش ۋە قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرىدۇ. تۈپراقنىڭ ھاۋا ئۆتكۈزۈشچانلىقىنى ياخشى-لاپ، يىلتىزلىرىنىڭ كىسلارود بىلەن تەپسلىنىشىنى ياخ-شى شارائىت بىلەن تەمىن ئېتىدۇ ھەمدە يىلتىزلارنىڭ ئۆسۈشىگە زىيانلىق ماددىلارنى ئوكسىدلايدۇ. ياۋا ئوت - چۆپ ئۇرۇقلىرىنى، زىرائەت ئېگىزلىرىنى چوڭتۇر كۆزەتچىلىك سېستىسى، ئوغۇت بىلەن تۈپراقنى تارىلاشتۇرۇش. شۇنى داقلا كېسەللىك - ھاشارات زىيانداشلىقىنى ھەلۇم دەرە-

جده يوقىتىش رولىنى ئويناپدۇ.

يەر ئاغدۇرۇلۇپ، قىر سېلىنىپ بولغاندىن كېيىن يەرنى تەكشى تۈزلەش، تۈزلەپ بولغاندىن كېيىن تاماق پاكى تېرنا بىلەن ئوت - چۆپ ۋە زىرائەت يىلتىزلىرىنى پاكىز تازىلىۋېتىش لازىم. ئەگەر يەر تەكشى تۈزلەنمەي، ئەسلى ھالىتى بويىچە ئېگىز - پەس تۈزلەپ قويۇلىدىغان بولسا، ئېگىز جايغا سۇ چىقماي قەلەمچىلەر قۇرۇپ كېتىش، پەس جايغا سۇ يىغىلىۋېلىپ، قەلەمچىلەر سېسىپ كېتىش ئەھۋاللىرى كۆرۈلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن يەرنى تەكشى، سۈپەتلىك تۈزلەش لازىم.

4. قەلەمچە تىكىش

1. قەلەمچە تىكىش مەزگىلى ۋە ئۇسۇلى

ئانار قەلەمچىسى ئەتىيازدا، يەنى 3 - ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن 4 - ئاينىڭ 8 - كۈنىگىچە بولغان مەزگىلدە تىكىلسە مۇۋاپىق بولىدۇ. بۇرۇن تىكىلسە بىخ سۈرۈشتىن ئىلگىرى قەلەمچىنىڭ ئۈچى ۋە بىرىنچى بىخى سوغۇق شامال تەسىرىدىن قۇرۇپ كېتىدۇ، كېيىن تىكىلسە قەلەمچە ئورىدا تۇرۇپ بىخ سۈرۈپ قالىدۇ - دە، تىكىكەندىن كېيىن ئەي بولۇش نىسبىتى تۆۋەن بولىدۇ. قەلەمچىلەر ئاق يەرگە تىكىلىپ، كېيىن سۈغىرىلسا ئەي بولۇش نىسبىتى ئوسىدا تىكىلگەن قەلەمچىلەرنىكىدىن يۇقىرى بولىدۇ. قەلەمچىلەرنى تىكىشتىن ئىلگىرى كۆلچەك، ئېدىش قاتارلىقلاردا 3—4 سائەت سۇزۇك سۇغا چىلاپ قويۇپ، ئۇدۇل

لۇق يۆتكەپ كېلىپ تىكىش لازىم. ئانار قەلەمچىسىنىڭ ئاق يەرگە تىكىپ بولۇپلا سۇ قويغاندىكى ئەي بولۇش نىسبىتى يەرنى ئوسا قىلىپ تىككەندىكىگە قارىغاندا يۇقىرى بولىدۇ. ئەگەر يەرنى ئوسا قىلىپ ئاندىن تىكىشكە توغرا كەلسە، يەرنى قايتىدىن چوڭقۇر ۋە يۇمشاق ئاغدۇرۇپ ئاندىن تىكىش كېرەك. بۇنىڭدا ئالدى بىلەن تاناپ تارتىپ قۇر ئارىلىقىنى بەلگىلەپ بولغاندىن كېيىن، ئورەك ئېچىپ قەلەمچىسى ئورەككە تىكىش، توپا تاشلاپ مەھكەم چىڭداپ قويۇش لازىم. ئورەك ئاچمايلا سانجىپ تىكىشكە بولمايدۇ.

2. تىكىش زىچلىقى

تىكىش زىچلىقى پەرۋىش مەشغۇلاتى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان بىر خىل تېخنىكىلىق تەدبىر بولۇپ، قەلەمچە تىكىشتىن بۇرۇن، پەرۋىش مەشغۇلاتىنى تولۇق ھېسابقا ئېلىش ئىنتايىن مۇھىم. ئانار قەلەمچىسىنى تىكىشتە، ئادەتتە كۆز ياكى ئەتىياز پەسلىدە تىكىش، ئاق يەرگە ياكى ئوسىغا تىكىش، چۈنەك تارتماي ياكى چۈنەك تارتىپ تىكىشتىن ئىبارەت بىر قانچە خىل ئۇسۇل بولۇپ، جايلار ئۇزلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان بىر خىلىنى تاللاپ قوللانسا بولىدۇ. ئەگەر كۆز پەسلىدە تىكىشكە توغرا كەلسە قەلەمچە تىكىلىپ بولغاندىن كېيىن سۇ قويۇش، قەلەمچىنىڭ ئۈچىنى كۆمۈۋېتىپ، كېلەر يىلى 4 - ئاينىڭ باشلىرىدا توپىنى ئېلىۋېتىش كېرەك. قەلەمچە مەيلى قايسى مەزگىلدە، قانداق

ئۇسۇل بىلەن تىكىلسۇن، قۇر ۋە تۆپ ئارىلىقلىرى مۇۋاپىق بولۇشى كېرەك. چۈنكى تىكىلىش زىچلىقى مۇۋاپىق بولغاندىلا كۆچەتنىڭ ئۆسۈشى تېز، يېتىلىشى ساغلام، سۈپىتى ياخشى، مەھسۇلاتى يۇقىرى بولىدۇ، تۆپ - قۇر ئارىلىقى بەك چوڭ بولۇپ كەتسە يەردىن تېجەشلىك پايدىلانغىلى بولمايدۇ، يەنى كۆچەت كۆلىمىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى تۆۋەن بولىدۇ. تۆپ - قۇر ئارىلىقى بەك تار بولۇپ قالسا كۆچەت كۆلىمىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى يۇقىرى بولغان بىلەن، كۆچەتنىڭ سۈپىتى (ئېگىزلىكى، تومۇرقى) ناچار بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا تىكىش زىچلىقىنى ئۆز جايىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ مۇۋاپىق بەلگىلەش، تىكىشتىن ئىلگىرى قۇر، تۆپ ئارىلىقىنى پىلانلاپ، بىر قۇرغا، بىر پارچە ئېتىزغا ياكى بىر مو يەرگە ھەتتا پۈتۈن كۆچەتخانىغا كېتىدىغان قەلەمچىنى ھېسابلاپ چىقىش كېرەك. بۇ، پىلان ئىچىدىكى كۆچەت يېتىشتۈرۈشكە تەييارلىغان يەرگە كېتەرلىك كۆچەتنىڭ ئىشپ قېلىش ياكى كەم ەش ئېھتىمالىنى بىلىشىمىزگە ھەمدە مۇناسىپ تەدبىر قوللىنىشىمىزغا پايدىلىق.

3. قەلەمچە تىكىش

قەلەمچە تىكىشتە تىكىلگەن قەلەمچىنىڭ تۈز - تەكشى چىقىشى ئۈچۈن، بەلگىلەنگەن قۇر ئارىلىقى بويىچە تاناپ تارتىپ تىكىش كېرەك. قەلەمچىنىڭ زەخمىلىنىپ، ئەي بولۇش ئىھتىمالىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن، قەلەمچىنى ئۇرەك ئېچىپ تىكىش كېرەك. ئەگەر يەر

قەلەمچىنى سانجىپ تىكسىمۇ زەخمىلەنمىگۈدەك دەرىجە دە يۆشاق ئاغدۇرۇلغان بولسا، سانجىپ تىكمىشكىمۇ بولىدۇ. قەلەمچە تىكىلىپ بولغاندىن كېيىن دەرھال سۇ قويۇش لازىم. قەلەمچە تىكمىشتە قەلەمچىنىڭ تەتۈر تىكىلىپ قېلىشىدىن ساقلىنىش، بىسىخ ئورنىنى ئوبدان ئاسراش لازىم.

ئادەتتە قۇر ئارىلىقى 50 سانتىمېتر، تۈپ ئارىلىقى ئون سانتىمېتر بولىدۇ. ئەگەر قوش رەت تىكىلىدىغان بولسا، تار قۇرنىڭ ئارىلىقى 40 سانتىمېتر، كەڭ قۇرنىڭ ئارىلىقى 60 سانتىمېتر، تۈپ ئارىلىقى يەنىلا ئون سانتىمېتر بولىدۇ. تاق قۇر بويىچە تىكمىش ياۋا شاخلارنى پۈتاش. تۈۋىنى يۆمشىتىش، ھاۋا ئوتۇشۇپ تۇرۇشقا پايدىلىق؛ قوش قۇر بويىچە تىكمىش ئوغۇت بېرىش، كۆچەتنى كۆمۈش ۋە قومۇرۇشقا پايدىلىق. ھەر ئىككى ئۈسۈلنىڭ ئۈنۈمى ياخشى، گەپ پەرۋىش قىلىشنىڭ ياخشى-يامان بولۇشىغا باغلىق. قايسى ئۈسۈلنى قوللىنىشنى ئەمەلىي شارائىتقا قاراپ بەلگىلىسە بولىدۇ. مەيلى قايسى ئۇسۇل بىلەن تىكىلسۇن، ھەربىر مو يەرگە كېتىدىغان قەلەمچە سانى ئوخشاش بولۇش كېرەك.

ئوخشاش بولمىغان مۇھىت شارائىتىدا ئانار قەلەمچىسىنى تىكمىش چوڭقۇرلۇقى ئوخشاش بولمايدۇ. قۇرغاق رايونلاردا قەلەمچىنىڭ ئۈچى يەر يۈزىدىن بىر سانتىمېتر چىقىرىپ تىكىلىدۇ. ئەگەر بۇ مەزگىلدە پەۋقۇلئاددە سوغۇق ياكى ئۇشتۇك ئاپمتى يۈز بەرسە قەلەمچىنىڭ ئۈچىنى نەم توپا بىلەن كۆمۈش كېرەك. تۈپرىقى نەم

خۇش، ھۆل - يېغىن كۆپرەك بولىدىغان رايونلارداقەلەم-چىنىك ئەك ئۇستۇنكى بىر بىخى يەر يۈزىدىن چىقىپ تۇرۇش، يەنى قەلەمچىنى يەر يۈزىدىن 1.5—2 سانتىمېتر ئېگىز تىكىش كېرەك. قەلەمچە تىكىشتىن بۇرۇن چوقۇم سۇغا چىلاپ قويۇلۇشى لازىم. تىكىش يانتۇلۇقى مۇۋاپىق بولۇش كېرەك، ئادەتتە 75—80 گرادۇس بولسا بولىدۇ. تۇپراقنىڭ ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈشچانلىقى، يۇمشاقلىقى ۋە نەملىكى قەلەمچىنىڭ ئەي بولۇشىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ئاساسلىق ئامىل ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا، تۇپراقنى يۇمشىتىپ قەلەمچىنىڭ تۇۋىدىگە ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈش، ۋاقتى - قارايىدا سۇغىرىپ، بىسىڭ ۋە يىلتىز چىقىرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

۵. سۈلياۋ يوپۇق يېپىپ كۆچەت يېتىشتۇرۇش

رايونىمىزدا سۈلياۋ يوپۇق يېپىپ ئانار قەلەمچىسى ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنىڭ يولغا قويۇلغىنىغا ئانچە ئۇزاق بولمىدى. يېقىنقى بىرنەچچە يىللاردىن بۇيان، سۈلياۋ يوپۇق يېپىپ كۆچەت يېتىشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئورۇنلارنىڭ تەجرىبىسى بۇ ئۇسۇلنىڭ ئۇنۇمى ئىنتايىن ياخشى بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. سۈلياۋ يوپۇق يېپىپ كۆچەت يېتىشتۇرۇشنىڭ ئارتۇقچىلىقى تۆۋەندىكى جەھەتلەردە ئىپادىلىنىدۇ.

1) كۆكلەش نىسبىتى يۇقىرى بولىدۇ. سۈلياۋ يوپۇق يېپىلىپ، تېمپېراتۇرا، نەملىك شارائىتى ياخشىلانغانلىقتىن، كۆكلەش نىسبىتى ئادەتتىكى ئۇسۇلدا تېكىل-

گەن قەلەمچىلەر نىڭكىدىن 15—20% يۇقىرى بولىدۇ.

2) قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. سۇلياۋ يوپۇق تۈپراقتىكى سۇنىڭ پارغا ئايلىنىشىنى توسۇپ، نەملىكنى ساقلايدىغان بولغاچقا، سۇلياۋ يوپۇق يېپىلغان قەلەمچىلەر 40—45 كۈنگىچە سۇ قوبۇلمىسىمۇ بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. شۇڭا قۇرغاق، سۇ قىس رايونلار بۇ ئۇسۇلنى قوللىنىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. بۇ ئۇسۇلدا سۇنى، ئەمگەك كۈچىنى ۋە مەبلەغنى تېجەپ قالغىلى بولىدۇ.

3) تېز ئۆسىدۇ. سۇلياۋ يوپۇق تۈپراقتىكى سۇنىڭ پارغا ئايلىنىشىنى توسۇپ، ئىسسىقنى ساقلايدىغان بولغاچقا، نەملىك ۋە ئىسسىقلىقنىڭ تەسىردە تۈپراقتىكى مىنېرال ماددىلار تېزىرچىلىنىدۇ - دە، بۇنىڭ بىلەن قەلەمچىلەرنىڭ ئورگانىك ۋە مىنېرال ماددىلار بىلەن تولۇق ئوزۇقلىنىپ، ئۇلارنىڭ يىلتىز سۇرۇشى ۋە ئۆسۇپ يېتىلىشى ئىلگىرى سۇرۇلىدۇ. ئادەتتىكى ئۇسۇلدا تىكىلگەن قەلەمچە تەنجى يىلى 60—70 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسسە، بۇ خىل ئۇسۇلدا تىكىلگىنى 90—100 سانتىمېتر ئۆسىدۇ. سۇلياۋ يوپۇق يېپىپ كۆچەت يېتىشتۇرۇش ئۇسۇلى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ.

ئالدى بىلەن يەرگە 50—60 تاغار سۇپەتلىك قىغ قۇيۇپ، يەر يۈمشاق ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن قىر ئىلىپ، تەكشى تۈزلەپ، قاندۇرۇپ سۇغىرىلىدۇ. ئوسا قىلىنىپ 4—5 كۈندىن كېيىن ساپان بىلەن 24—25 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا يۈمشاق ئاغدۇرۇپ، كەكىلىكى 50 سانتىمېتر،

ئېگىزلىكى 12—15 سانتىمېتر چۆنەك ئېلىنىدۇ ھەمدە چۆنەكنىڭ ئۈستى ۋە يان تەرەپلىرى تەكشى تۈزلىنىدۇ، چۆنەككە كەڭلىكى 70 سانتىمېترلىق سۇلياۋ يوپۇق يېپىپ، توپا بىلەن كۆمۈپ كەتمەن بىلەن چىڭدىلىنىدۇ. چۆنەكنىڭ ئىككى بېشىغا ئىككى تالدىن تۆت تال قوزۇق قېقىپ، تاداپ تارتىلىدۇ، قوزۇقنىڭ تارتىلمىغى 40 سانتىمېتر بولىدۇ. قەلەمچە تاناپنى بويلاپ سۇلياۋ يوپۇقنىڭ ئۈستىدىن سانجىپ تىكىلىدۇ ياكى مەخسۇس تەييارلانغان ياغاچ بىلەن يوپۇقنى تېشىپ ئورەك ئېچىپ تىكىلىدۇ. قەلەمچىنىڭ ئۈچى سۇلياۋ يوپۇق يۈزىدىن 10-15 سانتىمېتر چىقىپ تۇرۇشى، ئۈستى نەم توپا بىلەن كۆمۈلۈشى لازىم. قەلەمچە تىكىلىپ 20—25 كۈندىن كېيىن بىخ چىقىرىشقا باشلايدۇ، بۇ مەزگىلدە بىخلارنىڭ سۇلياۋ يوپۇقتىن چىقىش ئېھتىمالىنى بەرنەچچە قېتىم تەكشۈرۈپ كۆزىتىپ تۇرۇش، ئەگەر قەلەمچىنىڭ ئۈچ تەرىپىدىكى بەرىنچى بىخى سۇلياۋ يوپۇقنىڭ ئاستىدا قېلىش تۈپەيلى تۈز ئۆسمەي، يەر بېغىرلاپ ئۆسۈپ قالغان بولسا، ۋاقتىدا تەدبىر قوللىنىپ، ئوڭشاپ قويۇش لازىم.

5. پەرۋىش قىلىش

1. سۇغىرىش

قەلەمچە ۋە ياش كۆچەتلەرنىڭ يىلتىزى قىسقا بولۇپ، ئۆزىگە كېتەرلىك سۇنى تۇپراقتىن سۈمۈرەلمەيدىغان بولغاچقا، چوڭ دەرەخلەرگە قارىغاندا ئۇلارغا سۇ

ئۆپرەك قويۇلىدۇ. ئادەتتە بىر يىل ئىچىدە بەش قېتىم، كۆپ بولغاندا ئالتە قېتىم سۇ قويۇلسا مۇۋاپىق بولىدۇ. ھەر قېتىم سۇ قويغاندىن كېيىن تۇۋۈنى يۇمشىتىش، بوـ لۇپمۇ تۇنجى قېتىم سۇ قويغاندىن كېيىن يەرنى چاناپ تۇۋۈنى يۇمشىتىپ، قەلەمچىلەرنىڭ يىلتىز تارتىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك. ئاق يەرگە تېكىلگەن قەلەمچـ لەرگە شۇ كۈنىلا سۇ قويۇلىدۇ؛ ئوسمىغا تېكىلگەن قەلەمـ چىلەرگە 20 كۈندىن كېيىن سۇنى ئاز باشلاپ تېيىز سۇ قويۇلىدۇ؛ سۇلياۋ يوپۇق يېپىلغان قەلەمچىلەر 4 ـ ئاينىڭ بېشىدا تېكىلگەن بولسا 5 ـ ئاينىڭ 10 ـــ 15 ـكۈنلىرى، ئۇنىڭدىن بۇرۇن تېكىلگەن بولسا 5 ـ ئاينىڭ 1 ـــ 10 ـ كۈنلىرى سۇ قويۇلىدۇ. قەلەمچىلەر مەيلى قايسى ئۇسۇل بىلەن تېكىلگەن بولسۇن، بىخلىنىپ 15ـــ20 سانتىمېتر بولۇشتىن ئىلگىرى ئېتىزدا سۇ توختاپ قالماسلىقا، قەلەمچىلەرنىڭ ئۇچى سۇغا چىلىنىپ قالماسلىقا كاپـا لەتلىك قىلىش ئۈچۈن سۇنى ئاز قويۇش كېرەك. ئەگەر چۆنەك ئېلىپ تېكىلگەن بولسا، چۆنەكنىڭ قىرىنى سۇ بىسىۋېلىشتىن ساقلىنىش لازىم. تۇنجى قېتىم سۇ قويۇپ 1ـــ2 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئېتىزلارنى تەكشۈرۈپ، سۇ ئېقىتىپ كەتكەن، تۇۋۈنى سۇ كولىۋەتكەن تۇپلەر بولسا ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، تۇۋۈنگە توپا يۆلەپ چىڭداپ قويۇش لازىم. قەلەمچىلەرنى يامغۇر سۈيى ياكى سىغىز، لاي سۇ بىلەن سۇغىرىشقا بولمايدۇ. بولۇپمۇ قەلەمچىلەر بىخلىنىشقا باشلىغاندا سۇنى بەك كۆپ قويۇشقا بولمايدۇ. ئەگەر 1 ـ ۋە 2 ـ قېتىملىق سۇ قويغاندا دەققەت قىلـ

مای، سېغىز، لاي سۈ قويۇپ قېلىنلىقىغان بولسا بىر ۋە ياش نوتىلار لاي بىلەن كۆمۈلۈپ قالسىدۇ - دە، پۈتۈن لەي سېسىپ قۇرۇپ كېتىدۇ. قەلەمچىلەرنىڭ ئېگىزلىكى 30 سانتىمېتردىن ئاشقاندا سۈنى كۆپەرتىپ قويۇشقا بولىدۇ!

ئانار قەلەمچىسىنى ئىسسىقتا، قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. شۇنداقتىمۇ 7 -، 8 - ئايلاردا ھەر 20 كۈندە بىر قېتىم سۈ قويۇلسا ئۆسۈشىنى كۆرۈنەرلىك ئىگىرى سۈرگىلى بولىدۇ، 9 - ئايدىن 10 - ئاينىڭ 20-كۈنلىرىگىچە بولغان مەزگىلدە سۈ قويۇشنى قەتئىي تىزگىنلەپ، كۆچەتلەرنى ئۆسۈشتىن توختىتىپ، غول - شاخلارنىڭ ياغاچلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك. بۈنداق قىلمىغاندا كۆچەتلەر كۆمۈلگەن تەقدىردىمۇ ئۈششۈپ كېتىپ قىشتىن چىقالمايدۇ. قەلەمچىلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۇيى كۆمۈشتىن ئىلگىرى، يەنى 10 - ئاينىڭ 20 - كۈنلىرىدىن 11 - ئاينىڭ 5 - كۈنلىرىگىچە بولغان ئارىلىقتا قويۇلىدۇ.

2. تۈۋىنى يۇمشىتىش

ئانار قەلەمچىسى يۇمشاق تۈپراقتا تېز ئۆسەلەيدۇ. قەلەمچىلەرگە ھەر نۆۋەت سۈ قويۇپ 5—6 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، قۇر ئارىلىقىنى كەتمەن بىلەن 7—8 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا چاناپ تۈۋىنى يۇمشىتىش كېرەك. لېكىن قەلەمچىلەر بىخ چىقىرىشقا باشلىغاندىن كېيىنكى مەزگىلدە چانىغاندا بىخلارنىڭ كۆمۈلۈپ قېلىشى، نوتىلارنىڭ يېرىلىپ كېتىشى، قەلەمچىلەرنىڭ زەخىملىنىپ

قۇرۇپ كېتىشىدىن ساقلىنىش كېرەك. چاناش ئەڭ چوڭقۇر بولغاندا 10 سانتىمېتردىن ئېشىپ كەتمەسلىكى، ئەڭ تېيىز بولغاندىمۇ بەش سانتىمېتردىن تۆۋەن بولماسلىقى لازىم.

چاناشتىكى مەقسەت، يەرنى يۇمشىتىپ، تۇپراقنىڭ نەملىكىنى نورمالالاشتۇرۇش، تۇپراقنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئۆرلىتىش، قەلەمچىلەرنىڭ يىلتىز سىستېمىسىنى شەكىللەندۈرۈشكە ياخشى شارائىت ھازىرلاپ بېرىش، نوتىلارنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت. ئادەتتە قەلەمچىسى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى 14 سېلسىيە گرادۇستىن ئاشقاندا بىخلىنىشقا، 17 سېلسىيە گرادۇستىن ئاشقاندا يوپۇرماق چىقىرىشقا، 19—20 سېلسىيە گرادۇستىن ئاشقاندا يىلتىز چىقىرىشقا باشلايدۇ، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆز تېنىدىكى سۇ ۋە تۇپراقتىكى نەملىكنىڭ تەسىرىدە ھايات كەچۈرىدۇ. بۇ مەزگىلدە ۋاقتىدا چاناپ تۇرۇشنى يۇمشىتىپ، تۇپراقنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆرلىتىلمىسە يىلتىز سىستېمىسىنىڭ شەكىللىنىشى ئاستا بولىدۇ - دە، قەلەمچىلەرنىڭ ئۆز تېنىدىن ئۆسۈپ چىققان بىخلارغا ھېنىرال ماددىلارنى يەتكۈزۈپ بېرىش ئىقتىدارى ئاجىزلاپ كېتىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بىخلارنىڭ نوتا سۈرۈشىگە تەسىر يېتىپ قالىدۇ. شۇڭا چاناپ تۇرۇشنى يۇمشىتىش قەلەمچىلەرنى پەرۋىش قىلىشتىكى ھالقىلىق تەدبىرلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئادەتتە قەلەمچىسى ئارتۇقچە ھۆل لۇكنى خالىمايدىغان بولغاچقا، ھۆل - يېغىن كۆپ ياغقان، سۇ كۆپ كىرىپ كەتكەن مەزگىللەردە كۆچەتلەر-

نىڭ تۇۋىنى كۆپەرەك يۇمشىتىپ، نەملىكنى قاچۇرۇشقا دىققەت قىلىش لازىم. تۇپراق مۇنبەت، تۇپراق تەركىبىدىكى سۇ مىقدارى نورمال، كۈن نۇرى يېتەرلىك بولسا، قەلەمچىلەر دەسلەپتە ئانار چېچىكى رەڭلىك قىزىل بىخ ۋە قىزىل يوپۇرماق چىقىرىدۇ. بۇنىڭدىن يىلىتىز سۈركەنلىكىنى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ. بۇنداق نوقۇلار نابۇت بولماي، تولۇق ئەي بولىدۇ. تۇپراق ئۇنۇمسىز، ھەددىدىن زىيادە نەم بولسا، كۈن نۇرى تېخىمۇ چۈشمىسە قەلەمچىلەر يېشىل بىخ چىقىرىدۇ. بۇ، نوتىلارنىڭ ئۆسۈشى ئاستا، يىلتىز قىسمىنىڭ تەرەققىياتى ناچار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بۇنداق نوتىلارنىڭ 15—20 پىرسەنتى قۇرۇپ كېتىدۇ. شۇڭا سۇ، ئوغۇت، كۈن نۇرىنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاپ، تۇۋىنى يۇمشىتىپ، كۆچەتلەرنىڭ ئەي بولۇش، ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز كېرەك.

3. ئوغۇتلاش

ئوغۇتلاش تۇپراقنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇپ، كۆچەتلەرنى تېز ئۆستۈرۈشتىكى مۇھىم تەدبىرلەرنىڭ بىرى. يۇقىرىدا ئانار قەلەمچىسى يۇمشاق، مۇنبەت تۇپراقلارغا تىكىلسە ئۇنۇمى ياخشى بولىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتتۇق. ئانار قەلەمچىسى كۆپ ھالىلاردا قۇمسال ياكى قۇم ئارىلاش بوز تۇپراقلارغا تىكىلىدۇ، لېكىن بۇنداق يەرلەرنىڭ تۇپراق قۇرۇلمىسى دېگەندەك ياخشى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، تۇپراق ۋە كۆچەت ئەھۋالىغا

قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئورگانىك ئوغۇت ۋە ئالىورگانىك ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاپ، تۇپراقنىڭ ئۇنۇملۇقلۇقىنى ئاشۇرۇپ، كۆچەتلەرنىڭ سۇپىتىنى ۋە مەھسۇلات مىقدارىنى ئۆستۈرۈش لازىم. ئانار دەرىخىنىڭ مېۋىگە كىرگەنلىرىگە ئاساسەن ئورگانىك ئوغۇت بېرىلىدۇ. كۆچەتلەرگە ئاساسەن ئورگانىك ئوغۇت، قوشۇمچە خىمىيەۋى ئوغۇت بېرىلىدۇ.

ئورگانىك ئوغۇت. كۆچەتلەرنى ئوغۇتلاشتا ئورگانىك ئوغۇت ئەڭ ياخشى ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. ئورگانىك ئوغۇت تەركىبىدە كۆپ خىل ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلار بولىدۇ. بۇ خىل ئوغۇتنىڭ ئۈنۈم بېرىش مۇددىتى ئۇزاق بولۇپ، ئۇنىڭ پارچىلىنىشىدىن ھاسىل بولغان كاربون (IV) ئوكسىدى كۆچەتلەرنىڭ فوتوسىنتېز رولىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، تۇپراقتىكى مىكرو ئورگانىزملارنىڭ ھايات-لىقىنى ئاشۇرۇپ، ئۇلارنىڭ پائالىيىتىنى جانلاندۇرىدۇ، تۇپراقنىڭ فىزىكىلىق ۋە بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتىنى ياخشىلاپ، سۇ، ئوغۇت، ھاۋا ۋە ئىسسىقلىقنىڭ بىر-بىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تەڭشەيدۇ. ئورگانىك ئوغۇت تۇپراقنىڭ پەسەيتىش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىپ، تۇپراق تەركىبىدىكى زەھەرلىك ئېلېمېنتلارنىڭ رولىنى تۆۋەنلىتىدۇ. ئورگانىك ئوغۇت يۇقىرىقىدەك كۆپ نەرسىلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئۈنۈم بېرىش سۈرئىتى خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭكىدىن ئاستا. ئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئاستا ئۈنۈم بېرىدىغانلىقىنىلاكۆرۈپ، باشقا ئارتۇقچىلىقلىرىغا سەل قاراپ، خىمىيەۋى ئوغۇت

كۆپلەپ ئىشلەتىلسە سۇ، تۇپراق خۇراپلا قالماستىن، تۇپراق ئېكولوگىيىسى بۇزۇلۇشتەك ئەھۋاللارمۇ كېلىپ چىقىدۇ. ئادەتتە كۆچىتى قىستا كۆمۈلمىدىغان بولغاچقا، قىسقا، توخۇ - كەپتەر مايىقى، كۆنجۈرە قاتارلىقلارنى كۆپرەك بېرىپ، كۆچەتلەرنىڭ تەبىئىي ھالدا مۇۋاپىق ئۆسۈشىنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم. خىمىيىۋى ئوغۇتنى كۆپ بېرىپ پەۋقۇلئاددە تېز ئۆستۈرۈۋېتىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. ئەگەر پۇقۇلئاددە تېز ئۆستۈرۈۋېتىلمىدىغان بولسا، كۆچەتلەر كېسەلمەك، ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئوڭايلا ئۇچراپ قالماستىن، غولى قېتىپ ياغاچلىشىپ بولالمايدۇ - دە، قىستا كۆمۈلگەن تەقدىردىمۇ بەرىبىر ئۇششۇپ كېتىدۇ. خىمىيىۋى ئوغۇت بېرىشكە توغرا كەلگەندە، ئورگانىك ئوغۇت بىلەن مۇۋاپىق نىسبەتتە ئارىلاشتۇرۇپ بېرىش لازىم.

سېغىز تۇپراقلىق يەر قاتتىق، سۇ ئۆتكۈزۈشچانلىقى ناچار بولىدۇ. بۇنداق يەرلەرگە تېكىلگەن قەلەمچىلەر - نىڭ ئەي بولۇش نىسبىتى تۆۋەن، نوتىلارنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتى ناھايىتى ئاستا بولىدۇ، بۇنداق تۇپراقتا تېكىلگەن قەلەمچىلەرگە توخۇ - كەپتەر مايىقى، ئات - قوي قېغى، كۆنجۈرە قاتارلىقلارنى مۇۋاپىق نىسبەتتە پارىلاشتۇرۇپ بېرىش كېرەك. چۈنكى بۇ خىل قېغلار تۇپراقنى يۇمشىتىپ ۋە قىزدۇرۇپ، تۇپراقنىڭ ھاۋا ئۆتكۈزۈش ئىقتىدارىنى ئاشۇرىدۇ.

قۇمسال تۇپراقنىڭ قۇرۇلمىسى ناچار، تېمپېراتۇرىسى بىرقەدەر يۇقىرى، نەملىك ساقلاش ئىقتىدارى

تۆۋەن بولغاچقا، بۇنداق تۇپراققا تىكىلگەن قەلەمچىلەر-گە كالا، قوي قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ قىمى بىلەن مۇ-ئەيەن مىقداردا خىمىيىۋى ئوغۇت ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىل-سە، تۇپراقنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرىدۇ.

بوز تۇپراق، ئەت تۇپراق، مۇنبەت تۇپراقلارنىڭ ئۇنۇمدارلىقى ۋە قۇرۇلمىسى بىرقەدەر مۇقايىسى، تەركىبىدىكى مىنېرال مادداللارنىڭ تەگلىكلىقى ئاساسىي جەھەتتىن تۇراقلاشقان بولىدۇ. بۇنداق تۇپراقلارغا تى-كىلگەن قەلەمچىلەر تۇپراققا تېز ماسلىشىپ، تېمىەن ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. بۇنداق قەلەمچىلەرنى قوش مەچە ئوغۇتلاشتا ئورگانىك ئوغۇت بىلەن كالىيىق، فوسفور-لۇق ئوغۇتلارنى مۇقايىسى نىسبەتتە ئارىلاشتۇرۇپ ئاز - ئازدىن ئوغۇتلاش كېرەك.

ئانورگانىك (خىمىيىلىك) ئوغۇت. ئانورگانىك ئوغۇت ئاساسەن ھەرخىل خىمىيىلىك ئوغۇت بولۇپ، ئۇ سۈدا ئاسان ئېرىگەچكە ياكى ئاجىز كىسلاتالىق ئېرىتمە بولغاچقا، ئۇنى كۆچەت ئاسانلا سۈمۈرۈپ پايدىلىنالايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ خىل ئوغۇت ئاز ئىشلىتىلىدۇ ۋە تېز ئۇنۇم بېرىدۇ. ئانورگانىك ئوغۇتنىڭ تۇرى كۆپ بولۇ-سىمۇ، ئالار كۆچمىنى ئوغۇتلاشتا تۆۋەندىكى بىرقانچە تۈرى ئىشلىتىلىدۇ.

ئاممونى نىترات (NH_4NO_3). نىترات ھالەتتىكى ئازوت بىلەن ئاممونىي ھالەتتىكى ئازوتنى ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق ياسالغان ئوغۇت بولۇپ، ئازوتلۇق ئوغۇتنىڭ بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئىككى خىل ئازوت سۈدا

ئاسان ئېرىيەدىغان بولغاچقا، ئۇنى كۆچەتنىڭ يىلتىزلىرى ئاسان سۈمۈرۈۋالىدۇ. ئاممونىي نىترات تېز ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت بولۇپ، ئاممونىي ئېئونلىرىنى تۇپراقتىكى كوللوئىدلار مۇسبەت يېپىشتۇرالايدۇ. ئۇنىڭ تۇپراقتىكى يۆتكىلىشچانلىقى ناھايىتى چوڭ بولىدۇ، شۇڭا بۇ خىل ئوغۇتنى سۇ قويغاندا ئېتىزغا چېچىشقا بولمايدۇ. پەقەت ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ، كۆچەتنىڭ تۈۋىدىنى بىراقتىن كولاپ مۇۋاپىق مىقدارىدا كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن دەرھال سۇ قويۇش لازىم. ئاممونىي نىتراتنىڭ تەركىبىدە ئازوت مىقدارى كۆپ بولغانلىقتىن، بىرمو يەرگە 3 — 6 كىلوگرام بېرىلسە بولىدۇ.

ئورىئا $CO(NH_2)_2$. ئورىئا ئامىد (قاتتىق جىسىم) ھالەتتىكى ئازوت مىقدارى ئەڭ كۆپ بىر خىل ئوغۇت. ئۇ ئاق كرىستال جىسىم بولۇپ، قۇرۇق شارائىتتا ئىزىكلىق خۇسۇسىيىتىنى ئاھايىتى ئوبدان ساقلاپ قالالايدۇ، لېكىن ھۆل شارائىتتا ئاسانلا نەم تارتىپ پارچىلىنىدۇ. ئورىئا تەركىبىدىكى ئازوت مىقدارى 46 پىرسەنتكە يېتىدۇ. دانىچە ھالەتتىكى ئورىئاغا سۇ قاچۇرغۇچى ماددىلار ئارىلاشتۇرۇلغانلىقتىن، ئۇنىڭ تەركىبىدىكى ئازوت مىقدارى تۆۋەنلەپ تەخمىنەن 42 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالىدۇ. ئورىئا ئورگانىك ھالەتتىكى ئازوت بولغاچقا، ئۇنىڭ ئېئونلىشىش دەرىجىسى كىچىك بولۇپ، تۇپراقتا كىرگەندىن كېيىن تۇپراقتا ئېئونلۇق يېپىشمايدى، بەلكى مولېكۇلا ھالەتتە يېپىشىدۇ. ئورىئانى كۆچەتخانىلارغا ئاساسىي ئوغۇت ۋە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ بېرىشكە بولىدۇ، قوشۇم

چە ئوغۇت قىلغاندا دەسلەپكى يىلى بىر مو يەرگە 4 — 5 كىلوگرام، ئىككىنچى يىلى 6 — 7 كىلوگرام بېرىلسە مۇ-ۋاپىق بولىدۇ. ئازوت كۆچەتلەرنىڭ جانلىق ھۇجەيرە پروتوپلازمىسىدىكى ئاقسىل ماددىسى، يادرو كىسلاتاسى ۋە فوسفور يېغىنى تەشكىل قىلىدىغان ئېلېمېنت. كۆچەت تېنىدىكى ئازوت مىقدارى نورمال بولسا كۆچەتنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانى تېزلىشىدۇ. ئەگەر ئازوت مىقدارى كۆپ بولۇپ كەتسە يوپۇرماقتىكى ئاقسىل ماددىسىنىڭ شەكىل-لىنىشى كۆپمېيپ كېتىدۇ - دە، غول ۋە يوپۇرماقلار يۇمۇ-شاقلىشىپ، بەھۇدە ئۆسۈشكە قاراپ يۇزلىنىدۇ، كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئاسان ئۇچرايدۇ، ئۇنۇملۇق شاراىتلارغا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ئاجىزلىشىدۇ، كۆچەتلەرنىڭ ساغلام يېتىلىشى توسقۇنلۇققا ئۇچراپ، ئەي بولۇش نىسبىتى تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. شۇڭا يۇقىرىقى ئىككى خىل ئازوتلۇق ئوغۇتنى كۆچەتلەرگە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىشقا توغرا كەلگەندە، يىلىغا بىر قېتىم يەنى 5 - ئاي-نىڭ ئاخىرى، 6 - ئاينىڭ باشلىرىدا مۇۋاپىق مىقدارىدا بېرىش كېرەك.

سۇپېر فوسفات. سۇپېر فوسفات پاراشوكسىمان فوس-فورلۇق ئوغۇت بولۇپ، تەركىبىدە سۇدا ئېرىيدىغان كالتسىي فوسفور ۋە سۇدا ئېرىمەيدىغان كالتسىي سىلىكات بولىدۇ. سۇپېر فوسفات كۆچەتلەرنىڭ تۆۋەگە بېرىلىدۇ. تېپىز بېرىلسە كۆچەتلەر دەسلەپكى ئۆسۈش مەزگىلىدىلا سۇمۇرۇۋالىدۇ، چوڭقۇر بېرىلسە ئوتتۇرا ۋە ئاخىرقى ئۆسۈش مەزگىلىدە سۇمۇرۇۋالىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا كۆچەت-

لەرنى ئۇچ خىل ئەشيالىق سۈپىر فوسفات بىلەن ئوغۇتلىما ئۇنۇمى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. ئۇچ خىل ئەشيالىق سۈپىر فوسفات توق كۈل رەڭلىك ئۇششاق دانىچە ئوغۇت بولۇپ، ئۇنىڭ سۈپىر فوسفاتتىن پەرقى شۇكى، ئۇنىڭ تەركىبىدە گەچ (كالتسىي سۇلفات) مىقدارى ئاز بولىدۇ. ئۇچ خىل ئەشيالىق سۈپىر فوسفات ئادەتتىكى سۈپىر فوسفاتتىن يېرىم ھەسسە ئاز بېرىلسە ھەمدە بۇ ئىككى خىل فوسفورلۇق ئوغۇت كۆچەتنىڭ يىلتىزىغا ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بېرىلسە ئۇنۇمى كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ياخشى بولىدۇ. فوسفور ئاساسەن كۆچەتلەرنىڭ ھۇجەيرە پروتوپلازمىسى، پروتوپلازما پەردىسى ۋە ھۇجەيرە يادروسىدا مەۋجۇت بولىدۇ. ئۇ يادرو ئاقسىلى، فوسفور مېيى ۋە فوسفور كىسلاتالىق قەدىمكى خىلىمردىنى تەشكىل قىلىدىغان مۇھىم خام ئەشيا ھېسابلىنىدۇ. ھۇجەيرىلەرنىڭ بۆلۈنۈشى ئالدى بىلەن ھۇجەيرە يادروسىدىن باشلىنىدىغانلىقتىن ئۇچۇن، ھۇجەيرىلەرنىڭ بۆلۈنۈشىدە ۋە كۆپىيىشىدە فوسفور مۇھىم رول ئويناپدۇ. فوسفور يەنە ئۆسۈملۈكلەر تېنىدىكى بەزى فېرمېنتلارنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى بولۇپ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ۋېگىتاتسىيلىق ئۆسۈشىتىن ئوكۇشلۇق تۇردە جىنسىلىق ئۆسۈشكە ئۆزگىرىشىگە يارىدەم بېرىپ، كۆپىيىش ئەزالىرىنىڭ شەكىللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، چېچەكلەش، ئۇرۇق تۇتۇش ۋە پىشىشنى تېزلىتىدۇ. فوسفور يىلتىز سىستېمىسىنىڭ راۋاجلىنىشىنى ئۆنۈملۈك ئىلگىرى سۈرۈپ، كۆچەت يىلتىزلىرىنىڭ تۇپراق تېكى ھەرخىل ئوزۇقلۇق ماددىلارنى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىنى

كۆچەيتىپ، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى تېزلىتىدۇ، شۇنىڭدەك ئوگۇشسىز شارائىتلارغا (مەسىلەن، قۇرغاقچىلىققا، سوغۇققا، كېسەللىككە، بوراندا) بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارىنى مەلۇم دەرىجىدە ئاشۇرىدۇ.

ئەگەر كۆچەتلەردە فوسفور كەمچىل بولسا، كۆچەت تېنىدىكى كاربون سۇ بىرىكمىلىرى ۋە ئاقسىل ماددىسىنىڭ ئۆزگىرىشى توسقۇنلۇققا ئۇچراپ، بۆلۈنگۈچى توقۇلما ھۈجەيرىلىرىنىڭ بۆلۈنۈشى نورمال بولمايدۇ - دە، بۇنىڭ بىلەن يەر ئۈستىدىكى غول، شاخ، يوپۇرماق ھەمدە يىلتىزلىرىنىڭ ئۆسۈشى ئىغىر تەسىرگە ئۇچرايدۇ.

كالىيلىق ئوغۇت. ئانار كۆچىتى كالىيىلىق ئوزۇقلۇق ماددىلارغا كۆپىرەك ئېھتىياجلىق بولىدۇ. چۈنكى ئانار كۆچىتى كۆپ ھاللاردا قۇمسال تۇپراقتا ئۆستۈرۈلگەچكە، ئۇنى داۋاملىق سۇغىرىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۈندەك تۇپراقنىڭ قۇرۇلمىسى دېگەندەك ياخشى بولمىغانلىقتىن، تۇپراق تەركىبىدىكى كالىي مىقدارى تۆۋەن بولىدۇ. شۇڭا كالىيلىق ئوغۇتنى تولۇقلاپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. كالىيلىق ئوغۇتلاردىن كالى خلورىد (KCl) ۋە كالىي سولفات (K_2SO_4) قاتارلىقلارنى كۆچەتلەرگە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ بېرىشكىمۇ، ئاساسىي ئوغۇت قىلىپ بېرىشكىمۇ بولىدۇ.

كالىي خلورىد (KCl). سۇس سېرىق رەڭلىك ياكى بوز رەڭلىك كرىستال ئوغۇت بولۇپ، ئەملىكنى ئۆزىگە تارتىپ ئاسانلا كاللەك بولۇۋالىدۇ. ئۇنى بېرىشتە، كۆچەتنىڭ تۈۋىدىن ئېرىق ئېلىپ بېرىش، كۆچەتلەرنى زەخىملەنمەۋ-

رۇپ قويۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇنى يۆمران نوتا ۋە يوپۇرماقلار بىلەن ئۆچراشتۇرماسلىق لازىم.

كالىي سولفات (K_2SO_4). ئاق رەڭلىك ياكى سۇس سېرىق رەڭلىك ئۇششاق دانىچىلىق كرىستال بولۇپ، قىزىلىق خۇسۇسىيىتى ياخشى، سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ. ئۇ فىزىئولوگىيىلىك كىسلاتالىق تېز ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت بولۇپ، ئۇنى ئانار كۆچەتلىرىدىن باشقا يەنە ھەر خىل كۆچەت ۋە تۈپراقلارغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئازوت، فوسفور ۋە ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىلسە ئۈنۈمى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. كالىي سولفاتنىڭ ئوغۇت تەركىبى يۇقىرى بولغانلىقتىن، كۆچەتلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇنى كۆچەتلەرنىڭ يىلتىز قىسمىغا بەك يېقىن بېرىشكە ۋە غول - يوپۇرماقلىرىغا چېچىشقا بولمايدۇ. كالىي سولفاتنى ئاساسىي ئوغۇت قىلىپ بېرىش كېمۇ، قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ بېرىشكىمۇ بولىدۇ. ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئاساسىي ئوغۇت قىلىپ بەرسىمۇ ئۇنىڭ زايا بولۇپ كېتىشىنى ئازايتقىلى بولىدۇ، قۇمسال تۈپراقلىق كۆچەتخانىلارنى ياكى ئۆسۈش مەزگىلى ئۇزاق كۆچەتلەرنى قىشتىن بىخەتەر ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، كالىيلىق ئوغۇت بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلاش كېرەك. كالىي ئازوت ۋە فوسفور بىلەن ئوخشاش مايدۇ. كالىي كۆچەت تېنىنىڭ تەركىبىي قىسمى بولىدىغىنى، بەلكى ھۈجەيرە سۇيۇقلۇقىدا ئېئون ھالەتتە ياكى پوتوپلازمىلارغا يېپىشقان ھالدا مەۋجۇت بولىدۇ. شۇڭا كالىي ھۈجەيرە سۇيۇقلۇقىنىڭ ئوسموس (سىڭىش) بېسىمىنى ئاشۇرۇپ، يوپۇرماق يۈزىدىكى سۇ تەركىبىنىڭ تارقىلىشىنى

ئازايتىپ، سۇ تەركىسىنىڭ پارغا ئايلىنىشتىكى فىزىكىلوگىيىلىك رولىنى ئاستىلىتىپ، كرچەتلەرنىڭ قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرىدۇ. كۆچەت تېنىدىكى كالىي مادداسىنىڭ يېتەرلىك بولۇشى كۆچەت تېنىدىكى سېللۇلوزلار ۋە ياغاچ مادداسىنىڭ كۆپىيىشىگە پايدىلىق بولۇپ، كۆچەتنىڭ غول قىسمىنى قېتىشتۇرىدۇ، كۆچەتنىڭ يېنىپ كېتىشكە ۋە كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقىغا تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارىنى ئاشۇرىدۇ. شۇڭا كالىيلىق ئوغۇت «عول ئوغۇتى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئوغۇتلاش ۋاقتى. ئانار كۆچەتلىرى مەيلى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن، ئانورگانىك ئوغۇت بىلەن ۋە ياكى بۇ ئىككى خىل ئوغۇتنىڭ ئارىلاشمىسى بىلەن ئوغۇتلانسۇن، ئوغۇتلاش ۋاقتىنى ياخشى ئىگىلەش كېرەك. ئومۇمەن، كۆچەتلەر 5 ـ ئاينىڭ ئاخىرلىرىدىن 8 ـ ئاينىڭ باشلىرىغىچە قوشۇمچە ئوغۇتلانسا بولىدۇ. بولۇپمۇ ئازوتلۇق ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلىغاندا 6 ـ ئاي ئىچىدە بىر قېتىم مۇۋاپىق مىقداردا ئوغۇتلاش، كېيىنكى قېتىمدا كالىيلىق، فوسفورلۇق ۋە ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاش لازىم. بىر يىللىق كۆچەتلەر تۈپراق قۇرۇلمىسىنىڭ ياخشى ـ ناچارلىقىغا قاراپ بىر يىلدا 1 ــ 2 قېتىم، ئىككى يىللىق كۆچەتلەر 2 ــ 3 قېتىم ئوغۇتلانسا بولىدۇ.

ئوغۇتلاش مىقدارى. بىر يىللىق كۆچەتلەرنى 1 ـ قېتىم ئوغۇتلىغاندا ئازوتلۇق ئوغۇتتىن ئۇچ كىلوگرام ياكى فوسفورلۇق ۋە كالىيلىق ئوغۇتتىن 5 ــ 6 كىلوگرام بېرىش، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىغا قاراپ كې-

يەنكى ئوغۇتلاش مەزگىلىدە ئوغۇت مىقدارىنى مۇۋاپىق كۆپەيتىش، ئورگانىك ئوغۇتلارنى كۆپرەك بېرىش لازىم. فوسفورلۇق، كالىيلىق ئوغۇتلار ئەڭ كۆپ بولغاندا سەككىز كىلوگرامدىن ئېشىپ كەتمەسلىك لازىم. ئورگانىك ئوغۇت تىن 1000 جىڭ ئەتراپىدا بېرىلسەبولىدۇ.

ئوغۇتلاش پرىنسىپى. ئوغۇتلاشتىن مەقسەت، كۆچەت لەرگە كېرەكلىك ئوزۇقلۇق ماددىلارنى كۆپەيتىپ، تۇپراق شارائىتىنى ياخشىلاشتىن ئىبارەت. لېكىن ئوغۇتلاش ئىقتىسادىي ئۈنۈم ۋە تېخنىكىلىق تەلەپكە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك.

ئوغۇتلاشنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى دېگىنىمىزدە، كىرىم چىقىمنى قاپلىيالمايدىغان ئىش قىلماسىتىن. تېجەشلىك بىلەن ئىش كۆرۈش، ئاز چىقىم بىلەن كۆپ ئۈنۈمگە ئېرىشىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

تېخنىكىلىق تەلەپ دېگىنىمىزدە، قارىغۇلارچە ئىش كۆرمەي، يەرنىڭ مۇنبەتلىك دەرىجىسى، كۆچەتنىڭ ئۆسۈش ئىھتىياجىغا قاراپ ئىش كۆرۈش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئوغۇتلاش ئۇسۇلى. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، نۆۋەتلەشتۈرۈپ ئوغۇتلاش ئۇسۇلىنى قوللىنىش لازىم. يەنى، ھەر قېتىم ئوغۇت بەرگەندە بىرلا خىلغا بېرىۋەرمەي، قۇر ئاتلاپ نۆۋەتلەشتۈرۈپ بېرىش كېرەك. مەسىلەن، بىرىنچى قېتىم ئوغۇت بەرگەندە، كۆچەتتىن 10—15 سانتىمېتىرىراق جايدىن 10—20 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا ئورەك ئېچىپ، يەرلىك ئوغۇت بىلەن خىمىيىۋى ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ تەكشى سېلىپ، ۋاقتىدا كۆمۈپ، ۋاقتىدا سۇ قويۇش لازىم. ئىككىنچى قېتىم ئوغۇتلىما

غاندا بىرىنچى قېتىم ئوغۇت بەرگەن قۇرداق بەرمەي، ئىككىنچى قۇرداق بېرىش، ئۈچىنچى قېتىم ئوغۇت بەرگەندە بىرىنچى قېتىم ئوغۇت بەرگەن قۇرداق بېرىش كېرەك. ئەگەر كۆچەت كۆكىگە زورلاپ بەك ئۆسۈپ كەتكەن بولسا، ئوغۇت بېرىش ۋە سۇ قويۇش قېتىم سانىنى ئازايتىش لازىم.

4. پۈتاش

ئانار قەلەمچىسى بىخ سۈرۈپ، نوتىلارنىڭ ئېگىزلىكى 20 سانتىمېتردىن ئاشقان مەزگىلدە، ياندىن چىققان شاخلارنى بىر قېتىم پۈتاپ، شاخلارنىڭ ئارىلىقىنى تەڭشەش. بىرىنچى قېتىمدا ئازراق، ئىككىنچى قېتىمدا كۆپرەك، ئۈچىنچى قېتىمدا مۇئاپىق پۈتاپ، ئاساسىي شاخلارنى ساقلاپ قالماپ، قوشۇمچە شاخلارنى پۈتۈنلەي پۈتتۈرىۋېتىش لازىم. كۆچەتلەر خىمىيىۋى ئوغۇت بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلاپ ئۆزاق ئۆسەيلا ناھايىتى تېز ئۆسۈپ. بەك شاخلاپ كىسمەڭ. بولۇپمۇ 7 ـ، 8 ـ ئايلاردا ياندىن چىققان شاخلار ئاساسىي شاخلارنىڭ ئۆسۈشىگە كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە تەسىر يەتكۈزىدۇ. بۇ مەزگىلدە بىر تۈپ قەلەمچىدە 2 ــ 3 نال ئاساسىي شاخ قالدۇرۇپ، ياندىن ئۆسۈپ چىققان قوشۇمچە شاخلارنى پۈتۈنلەي پۈتاپ ئېلىۋېتىش كېرەك. ئەگەر ئاساسىي شاخلارنىڭ ئۆسۈشى ئاستا، قوشۇمچە شاخلارنىڭ ئۆسۈشى تېز بولۇپ كېتىش ئېھتىمالى بولسا، خىمىيىۋى ئوغۇت بېرىشنى ۋە سۇ قويۇشنى توختىتىپ، تۈپراقنىڭ نەملىكىنى قاچۇرۇش كېرەك. ياندىن

ئۆسۈپ چىققان شاخلار ئۆلچەمسىز، قالايمىقان بولىغاچقا، كۆپ هاللاردا ساقلىنىۋالمىدۇ ياكى يەرگە چ پامىشىۋالىدۇ، بۇ هال پەرۋىش قىلىشقىنىڭ نۇرغۇن ئاۋارىگەرچىلىك كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇ شاخلارنى پۈتاپ ئېلىۋېتىشكە كۆز قىيماي ساقلاپ قالغان بىلەنمۇ، بەرىبىر ئاساسىي شاخلارغا يېتىشەلمەيدۇ، قىشتا كۆمگەن تەقدىردىمۇ تولۇق يېغاچلىشىپ بولالمىغاچقا، ئۇششۇپ قۇرۇپ كېتىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى ۋاقتىدا پۈتاپ ئېلىۋېتىپ، غول ۋە ئاساسىي شاخلارنىڭ ئۆسۈشىگە پايدىلىق شارائىت يارىتىپ بېرىش لازىم.

5. ئوتاش

ئوتاش پەرۋىش قىلىشنىڭ مۇهىم بىر تۈرى. كۆچەت خانىدا سېرىق يۆگەي، خوخا، چىم، يۆگىمەچ، چىگىلىك، چۆجگۈن قاتارلىق ئوت - چۆپلەر بولىدۇ. بۇلار كۆچەتنىڭ ئەڭ ئەشەددىي كۆشەندىلىرى هېسابلىنىدۇ. ئالايلى، چىم كۆچەتلەرنىڭ يىلتىز سىستېمىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى قامال قىلىۋالسا، سېرىق يۆگەي، چىگىلىك، يۆگەچ قاتارلىق ياماشقۇچى ئوت - چۆپلەر يۇمران كۆچەتلەرگە يامىشىپ ئۆسۈپ، ئۇلارنى چىرمىۋالىدۇ - دە، نەتىجىدە كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈشى توسالغۇغا ئۇچرايدۇ. مەيلى قايسى خىلدىكى ئوت - چۆپلەر بولسۇن، تۈپراقنىمكى مىنېرال مادىدىلارنى ۋە سۇنى سۆمۈرۈۋېلىپ، هاۋا ئوتۇشۇشكە تەسىر يەتكۈزۈپ، كۆچەتنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇڭا هەر قېتىم كۆچەتلەرنىڭ تۈۋىنى يۇمشاتقاندا، كېسىلمەي قالغان ئوت - چۆپلەرنىمۇ يىلتى

تىزى بىلەن يۇلۇپ ئېلىۋېتىپ، كۆچەتخانىدا ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان، كۈن نۇرى تەكشى چۈشىدىغان شارائىت يارىتىپ، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك

6. قىشتىمان ئۆتكۈزۈش

1. كۆمۈش

ئانار كۆچەتلىرى يۇمران، ياغاچلىشىپ بولمىغان بولغاچقا، ئۇلارنى چوڭ ئانار دەرەخلىرىگە قارىغاندا بۇ رۇنراق كۆمۈش لازىم. كۆمۈشتە تۆۋەندىكى ئىشلارغا دىققەت قىلىش كېرەك.

1) كۆمۈش مەزگىلىدە تۇپراق بەك نەمۇ ئەمەس، بەك قۇرۇقمۇ ئەمەس، مۇۋاپىق بولۇش لازىم.

2) قەلەمچىلەر 11 - ئاينىڭ 5 — 20 - كۈنلىرىگىچە كۆمۈلۈپ بولۇش كېرەك. ئەگەر ئۇششۇك ۋە سوغۇق ئېقىم پەيدا بولۇپ، تېمپېراتۇرا كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە تۆۋەنلەپ كەتسە بۇرۇنراق كۆمۈش كېرەك. كۆچەتلەرنى كۆمۈشتە ياۋا شاخلارنى كېسىۋېتىپ، قايسى تەرەپكە قارىتىپ تىكلىگەن بولسا شۇ تەرەپكە باستۇرۇپ كۆمۈش، كۆمۈش داۋامىدا يىلتىزى چانىلىپ كېتىشتىن ساقلىنىش كېرەك.

3) كۆچەتلەرنى باستۇرغاندا چىڭ بېسىش تۆپەيلى سۇنۇپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئالاھىدە ئېھتىيات قىلىش، ئەتىگەن ياكى كەچ تەرەپلەردە كۆمىمەستىن، ھاۋا

سەل ئىسسىغان پەيتتە كۆمۈش كېرەك. چۈنكى يۇمران نوتىلار سوغۇقتا ئوڭايلا سۇنۇپ كېتىدۇ.

4) قەلەمچىلەرنى دەسلەپتە نېپىزرەك كۆمۈپ، 12 - ئاينىڭ باشلىرىدا يەنە بىر نۆۋەت قېلىنراق كۆمۈش، ئۇستىگە ئادەم ۋە چارۋىلارنىڭ دەسسەپ، كۆچەتلەرنى ئېچىۋېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، مۇھاپىزەت قىلىشقا مەخسۇس ئادەم قويۇش لازىم.

5) كۆچەتلەر كۆمۈلۈپ ئەتىيازدا ئېچىلغىچە بولغان ئارىلىقتا سۇ قويماسلىق، سۇ كىرىپ قېلىپ كۆچەتلەر ئۆشۈپ كېتمەستىن قاتتىق ساقلىنىش لازىم.

2. ئېچىش

قەلەمچىلەر ئەتىياز پەسلى يېتىپ كەلگەندە، يەنى 3 - ئاينىڭ 20 - كۈنلىرىدىن 30 - كۈنلىرىگىچە بولغان مەزگىلدە ئېچىلسا مۇۋاپىق بولىدۇ. ئەمما يۆتكەپ تىكىلگەن كۆچەتلەرنى بۇ مەزگىلدە ئاچماستىن، 5 - ئاينىڭ 15 — 20 - كۈنلىرى ئەتراپىدا ئېچىش كېرەك. كۆچەتلەرنى ئېچىشتا تۆۋەندىكى ئىشلارغا دىققەت قىلىش لازىم.

1) ئېچىش مەزگىلىنى ياخشى ئىگىلەش كېرەك. ھاۋا ئىسسىپ تېمپېراتۇرا كۈندىن كۈنگە ئۆرلەپ كەتسە 3 - ئاينىڭ 20 — 25 - كۈنلىرى ئەتراپىدا ئېچىۋېتىلسە مۇ بولىدۇ. ھاۋا سوغۇق بولۇپ شامال كۆپ چىقسا ياكى ھۆل - يېغىن بولۇپ ھاۋا بىرنەچچە كۈن ئېچىلمايدىغان تېمپېراتۇرا تۆۋەنلەپ كەتسە 3 - ئاينىڭ 25 - كۈنلىرىدىن كېيىن ئېچىش كېرەك.

2) كۆچه‌تله‌رنى ئاچقاندا ئۇستىدىكى توپىلارنى كەتمەن بىلەن ئەمەس، قول بىلەن سىيرىپ چۇشۇرۇش، ئاساسىي شاخلارنى تۇرغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن، ئاستىدىكى توپىلارنى كەتمەن بىلەن سىيرىپ چۇشۇرۇپ، تەكشى تۇزلىۋېتىش كېرەك.

3) كۆچەتلەرنى ئېچىپ بولغاندىن كېيىن ئاز سۇ باشلاپ، ۋاقتىدا سۇغىرىش كېرەك. مۇمكىن بولسا سۇغىرىشتىن ئىلگىرى، تۇۋۇدنى يۇمشىتىپ، يەرلىك ئوغۇت بىرىلسە تېخىمۇ ياخشى.

4) كۆچەتلەرنى ئېچىپ بولۇپلا چاتاشقا بولمايدۇ. چۈنكى كۆچەتلەر قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈلۈپ قالغان، ياكى ھۆل توپا بىلەن كۆمۈلگەن بولسىمۇ نېپىز كۆمۈلۈپ قالغان بولسا، بىر قىسىم كۆچەتلەر ئېچىلغاندىن كېيىن خىلى ئۇزاق ئۆتكەندىن كېيىن كۆكلەيدۇ ياكى بىر قىسىم لىرىنىڭ سېسىپ ياكى ئۇششۇپ قۇرۇپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەيلى شۇ يىلى يۆتكەيدىغان ياكى كېلەر يىللىرى يۆتكەيدىغان كۆچەتلەر بولسۇن، چاتاش، كېسىش ئىشىنى 5 - ئايلاردا كۆچەتلەرنىڭ كۆكلەش ئەھۋالىغا قاراپ ئېلىپ بېرىش لازىم. بۇ مەزگىلگىچە كۆكلىمىگەن كۆچەتلەر تۇۋۇدىن 5 — 6 سانتىمېتر قالدۇرۇپ كېسىۋېتىلسە، قايتا كۆكلەپ يىل ئاخىرىغىچە باشقا كۆچەتلەرگە يېتىشىۋالىدۇ.

V باغ بىنا . قىلىش

1. يەر تاللاش ۋە پىلانلاش

هەرقانداق مېۋىلىك باغ بىنا قىلىشتا، ئالدى بىلەن مېۋىلىك دەرەخنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماس كېلىدىغان يەر-لەر تاللىنىلىدۇ ۋە پىلانلىنىدۇ. ئانارلىق باغ بىنا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئانار دەرىخىنىڭ تۆپراق، ھاۋا كىلى-ماتىغا بولغان تەلىپى ۋە ماسلىشىشچانلىقىغا ئاساسەن، تۆپراق ئەھۋالىنى ئىنچىكە تەكشۈرۈپ، ماس كېلىدىغان يەرلەرنى تاللاش لازىم.

باغ بىنا قىلىشتىن مەقسەت، ئۇنىڭدىن ئۇزاق مۇد-دەت پايدىلىنىش. مېۋىلىك دەرەخ تىكىش ھەرگىز زىرائەت تېرىغانغا ئوخشاش بىر يىل تېرىپ كۆرۈپ بېقىپ، تۆپراقنا ماسلاشمىسا كېلەر يىلى باشقا جايغا تېرىيەمەن دەيدىغان ئىش ئەمەس. يەر تاللاشتا ئومۇمىيۈزلۈك ئويلى-شىپ، بىر تۇتاش پىلانلاش پرىنسىپى بويىچە، يەرنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى، تەبىئىي شارائىتى، باغنىڭ كەلگۈسى تەرەققىياتى قاتارلىقلارنى تولۇق نەزەرگە ئېلىش لازىم.

ئانار دەرىخى تۆپراق، **ھاۋا شارائىتى** ماس كەلمىسە ئاسان ئەھياغا كەلمەيدۇ. ئانار دەرىخى تىكىپ 6 — 7

يىلدا ئاندىن مېۋىگە كىرىدىغان بولغاچقا، ئۇنى پەرۋىش قىلىشتا خېلى كۆپ ئەجىر سىڭدۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئانار كۆچەتتى قىممەت بولۇپ، سېتىۋېلىش، يۆتكەش، تىكىش، باغ بىنا قىلىش، پەرۋىش قىلىش قاتارلىق ئىشلارغا مەلۇم مەبلەغ سەرپ قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. شۇڭا باغ بىنا قىلىشتىن ئىلگىرى باغ يېرىنى تاللاش ۋە پىلانلاش ئىشىغا ئەستايىدىل پوزىتسىيە تۇتۇش، باشتا ياخشى ئويلانماي، مەلۇم مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن باغنى يۆتكەيمەن دەپ مەبلەغ ۋە ئەمگەك كۈچىنى ئىسراپ قىلىشتىن ساقلىنىش لازىم. ئانارلىق باغقا ھاۋا ئۆتكۈزۈشچانلىقى ياخشى بولغان قۇم تۇپراق، قۇمسال چىرىندە تۇپراق، قۇم ئارىلاش مۇنبەت تۇپراق، قۇم ئارىلاش يېنىك تۇپراق ياكى لاتقىلىق چىرىندە تۇپراق جايلاردىن كۆنگەي، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان، سۇغىرىشقا قولاي يەرلەرنى تاللاش لازىم. سۇ ئورنى يۇقىرى، شور، زەي، PH قىممىتى يۇقىرى، سېغىز تۇپراقلارنى تاللاشقا بولمايدۇ. ئەگەر سېغىز ئارىلاش مۇنبەت تۇپراقىقا باغ بىنا قىلىشقا توغرا كەلسە، ئالدى بىلەن قۇم تۆكۈپ، يەرنى قايتا - قايتا ئاغدۇرۇپ يۇمشىتىش ئارقىلىق، سۇ سىڭىشىدىغان، ھاۋا ئۆتۈشىدىغان قىلىش لازىم. ئانار دەرىخى ئىسسىقلىققا، يورۇقلۇققا موھتاج بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سالقىن ھاۋاغىمۇ موھتاج، چۈنكى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى ئەڭ يۇقىرى مەزگىلدە ئانار دەرەخلىرىنىڭ شاخ-يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن شامال ئۆتۈشۈپ تۇرمىسا، ئانارنىڭ ئەمدىلا شەكىللەنگەن مېۋىسى بەرگىدە تۇرۇپلا پۈرلىشىپ قارە

داپ قالمدۇ ـ دە، يىگىلەپ چۈشۈپ كېتمدۇ ھەتتا يېتىلىـ
ۋاتقان مېۋىلىرىنىڭمۇ رەڭگى ئۆزگىرىپ، سۈپىتىگە تەسىر
يېتمدۇ. يەر تاللىنىپ بولغاندىن كېيىن، يەردىن تېجەشـ
لىك پايدىلىنىش پىرىنسىپى ئاستىدا، باغ كۆلىمىنىك چوڭـ
كىچىكلىكىگە ئاساسەن ئۇچاستىكىلارغا ئايرىپ، يول، ئېرىق،
قىسكىلات قاتارلىقلارنى ئومۇمىيۈزلۈك پىلانلاپ، بىر تۈتاش
ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك. ئەگەر باغنىك كۆلىمى 80
مودىن ئارتۇق بولسا، كەلگۈسى تەرەققىياتىنى
كۆزدە تۇتۇپ، يوللارنى كەڭرەك ئېلىش. يولنىك ئىككى
تەرىپىگە سۈغىرىش ئېرىقى ئېلىش لازىم. ئېرىق بويلىرىغا
ئۆرۈك، ئالما، نەشپۈت قاتارلىق قىشتا كۆمۈلمەيدىغان
كۆچەتلەر تىكىلسە بولمدۇ. باغنىك تۆت ئەتراپىغا جىگدە
قاتارلىق دەرەخلەرنى تىكىپ، بوراندىن مۇداپىئە كۆرۈش
بەلبېغى بەرپا قىلىش كېرەك.

2. كۆچەت تەييارلاش

كۆچەت ـ باغ بىنا قىلىشنىك ماددىيئاساسى، دەل ـ
دەرەخلەرنىك تېز ئۆسۈپ، مول ھوسۇل بېرىشنىك ئالدىنـ
قى شەرتى. كۆچەت سۈپىتىنىك ياخشى ـ يامان بولۇشى
ئەي بولۇش نىسبىتىنىك يۇقىرى ـ تۆۋەن، ئۆسۈشنىك
تېز ـ ئاستا بولۇشى بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك. سۈـ
پەتلىك كۆچەتلەرنىك يىلتىز تارتىشى بالدۇر، ئۆسۈشى
تېز بولمدۇ، شۇڭا ئېگىز، توم، تېمەن كۆچەتلەرنى تاللاپ
تىكىش لازىم.

كۆچەت تىكىشتىن بۇرۇن، يەرنى يۇمشاق ئاغدۇرۇپ، ئۇچاستىكىغا ئايرىپ قىر ئېلىپ تەكشى تۈزلەش، كۆچەت تىكىلىدىغان ئەمەلىي يەرنى ھېسابلاپ، كېتەرلىك كۆچەت سانىنى مۇقىملاشتۇرۇش لازىم. ئەگەر كۆچەتخانىنىڭ ئارىلىقى يېقىن بولسا كۆچەتلەرنى ئۇدۇللۇق يۆتكەپ ئۇدۇللۇق تىكىش كېرەك. ناۋادا سىرتتىن (باشقا ناھىيە، ۋىلايەتلەردىن) يۆتكەپ كېلىنمەكچى بولسا، رەسمىي تىكىشتىن 1 — 2 كۈن بالدۇر يۆتكەپ كېلىپ، مەشغۇلات رايون دائىرىسىدىكى يول، ئېرىق بويلىرىغا ھۆل توپا سىلەن يىلتىز قىسمىنى كۆمۈپ قويۇپ تۇرۇپ، ئۇدۇللۇق ئېچىپ ئۇدۇللۇق تىكىش لازىم.

3. كۆچەت تىكىش مەزگىلى

ئانار كۆچىتىنى تىكىش مەزگىلىنى ياخشى ئىگىلەش كېرەك. ئانار كۆچىتىنى تىكىش مەزگىلى نىسبەتەن قىسقا بولۇپ، ئادەتتە 10 — 15 كۈن داۋام قىلىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئاقسۇ، قەشقەر، خوتەن رايونلىرىدا ئانار كۆچىتىنى تىكىش مەزگىلى شىمالىي شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىغا قارىغاندا بۇرۇنراق يېتىپ كېلىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئەتىياز پەسلىدىكى ھاۋا تېمپېراتۇرىسىدا ھەرقايسى رايونلار ئارا ئانچە كۆپ پەرق بولمىغانلىقتىن، بۇ جايلاردا ئاساسەن 3 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن 30 - كۈنلىرىگىچە تىكىلسە بولىدۇ. شىمالىي شىنجاڭنىڭ ئەتىياز پەسلىدىكى كىلىماتى سوغۇق بولۇپ، يەرنىڭ تېمپې

راتۇردىسى كېيىنرەك تۇرلىگەنلىكتىن، بۇ رايونلاردا 4 - ئاينىڭ باشلىرىدىن ئوتتۇرىلىرىغىچە تېكىلسە بولىدۇ.

ئانار دەرىخى كۆمۈكتىن كېيىنرەك ئېچىلغاچقا، بىخ ۋە يوپۇرماق چىقىرىشىمۇ كېيىنرەك بولىدۇ. ئانار دەرىخىدا بىخلىنىدۇ، 16 — 17 سېلىسىيە گرادۇسلۇق تېمپېراتۇرىدا يوپۇرماق چىقىرىشقا باشلايدۇ. ئانار دەرىخىنىڭ بۇ خۇسۇسىيىتىنى چىڭ ئىگىلەپ، ئانار كۆچىتىنى بىخلىمىشتىن بۇرۇن يۆتكەپ تېكىپ بولۇش لازىم. ئانار كۆچەتلىرى كۆز پەسلىدە تېكىشكىمۇ، ئەتىياز پەسلىدە تېكىشكىمۇ بولىدۇ. قايسى پەسلىدە تېكىشنى شۇ يەرنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلەش لازىم. مەيلى قايسى مەزگىلدە تېكىلسۇن، تەلەپ بويىچە دەل ۋاقتىدا، سۈپەتلىك تېكىلسە، ۋاقتىدا سۇغىرىپ، ۋاقتىدا كۆمۈپ، ۋاقتىدا ئېچىپ، ئوبدان پەرۋىش قىلىنسا ئەي بولۇش نىسبىتىگە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. كۆز پەسلىدە ئانار دەرەخلىرى يوپۇرماق تاشلىغاندىن كېيىن، يەنى 11 - ئاينىڭ 20 - كۈنلىرىدىن 12 - ئاينىڭ 5 - كۈنلىرىگىچە بولغان مەزگىلدە تېكىلسە بولىدۇ.

4. كۆچەت قوموزۇش ۋە يۆتكەش

كۆچەت قوموزۇش باغ بىنا قىلىشتىكى مۇھىم ھالقا بولۇپ، قوموزۇش سۈپىتىنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشى كۆچەتنىڭ ئەي بولۇش نىسبىتى، ئۆسۈپ يېتىلىشى، مەھ-

سۈلاتى ۋە مېۋىدىكە كىرىش ۋاقتىغا مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇڭا، كۆچەت قومۇرۇش خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

كۆچەت قومۇرۇشتىن بۇرۇن، ئادەم كۈچىنى مۇۋاپىق تەشكىللەپ، قومۇرۇش، ئۇراش-قاچىلاش، توشۇش قاتارلىق خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا كۆچەت قومۇرۇش مەشغۇلاتىنىڭ ئوكۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

كۆچەتلەرنى قانداق ئۈسۈللار بىلەن قومۇرۇش ۋە يۆتكەش كۆچەتلەرنىڭ ئەي بولۇش نىسبىتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى. قومۇرۇش ۋە يۆتكەش ئۈسۈلىغا دىققەت قىلىنماي، يىلتىزى زەخمىلەنىدۇرۇلۇپ قويۇلسا، پوستى سويۇلۇپ كەتسە، تەكشى سۇپىتى قانچە ياخشى بولغان بىلەن مۇ ئەي بولۇش نىسبىتىنىڭ يۇقىرى بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولمايدۇ. بويى 1.50 مېتردىن تۆۋەن بولماسلىقى، قاتاقلىق بولۇپ قالمىغان، قۇرۇلمىسى ساغلام، راۋان ئۆسۈۋاتقان ياش كۆچەتلەردىن بولۇشى كېرەك.

قومۇرۇش. 2 — 3 يىللىق بولغان تاناز كۆچەتنىڭ يىلتىزى سىستېمىسى كۆپ تەرەققىي قىلمىغان بولىدۇ. ئوق يىلتىزى ئىنچىكە بولۇپ، تۈپراق قاتلىمىغا تاران 50—60 سانتىمېتر ئەتراپىدا ئىچكىرىلەپ كىرەلەيدۇ. ئەمما چاچما يىلتىزلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، تۈپراق يۈزىدىن 25 — 50 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا ئەتراپقا يېيىلىپ، 50 — 80 سانتىمېتر ئۇزۇنلۇققا بارالايدۇ. شۇنىڭ

ئۇچۇن، كۆچەتلەرنى قومۇرۇشتا كۆچەت مەركىزىدىن 30 — 35 سانتىمېتر يىراق جايدىن دېگەندەك 60—70 سانتىمېتر، چوڭقۇرلۇقى 40 — 50 سانتىمېتر كولاپ، يىلتىزى بىلەن تولۇق قومۇرۇش لازىم. شارائىت بولسا قومۇرۇلىدىغان كۆچەتلەر ئالدىن سۇ قويۇلۇپ، ئوسمىسى كېلىشكەندە قېزىۋېلىنسا ئەي بولۇش نىسبىتى تېخىمۇ يۇقىرى بولىدۇ. مېۋىگە كىرگەن ئادا تۇپلەرنىڭ يىلتىزىدىن ئۆسۈپ چىققان شاخلارنى تىكىشكە توغرا كەلسە، كەتراپىنى تېخىمۇ كەڭ، تېخىمۇ چوڭقۇر كولاپ، چاچما يىلتىزلىرىنى تولۇق قومۇرۇش لازىم.

يۆتكەش. قېزىلغان كۆچەتلەرنى ئۇدۇللۇق ئوراپ - قاچىلاپ، ئۇدۇللۇق يۆتكەش لازىم. يۆتكەش جەريانىدا يىلتىزى شامالداپ قۇرۇپ قېلىشتىن ۋە مېخانىكىلىق زەخىملىنىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، كۆچەتنى بىردەك ئوراپ - قاچىلاپ يۆتكەش كېرەك. كۆچەتلەرنى يۆتكەشتىن ئاۋۋال زەخىملەنگەن شاخ - پۇتاقلىرىنى كېسىپ تېلىۋېتىپ، چوڭ - كىچىك، ئۇزۇن - قىسقىلىق دەرىجىسى بويىچە 50 — 100 تۇپنى بىر باغلام قىلىپ باغلاش، يۆتكەشتىن ئىلگىرى مۇنا سۇ ۋە تلىك ئورۇنلارغا مەلۇم قىلىپ كا - رانتىن قىلىش، كېسەللىك، ھاشارەت زىيانداشلىقىغا ئۇچرى - غان كۆچەتلەرنى يۆتكىمەسلىك كېرەك. بىپەرۋالىق قىلى - ىپ بۇنداق كۆچەتلەر يۆتكەپ كېلىنسە، بىر تەرەپتىن كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقى كېڭىيىپ كەتسە، يەنە بىر تەرەپتىن ئىقتىسادىي جەھەتتىن زىيان بولىدۇ. كۆچەت - لەرنى ماشىنا - تراكتورلارغا بېسىپ يۆتكەش جەريانىدا

مېخانىكىلىق زەخىملىنىشتىن، يىلتىز ۋە غوللارنىڭ سۈنۈپ كېتىشىدىن ساقلىنىش بويىچە پۈختا تەدبىر قوللىنىش لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن، ھەر بىر باغ كۆچەتلىكى يىلتىز قىسمىنى سۈلياۋ بىلەن ھەم ئوراش ياكى سۈلياۋ خالتىغا سېلىش، ماشىنا - تراكتورلارغا بېسىپ، ئۈستىگە بېرزنت قاتارلىق نەرسىلەرنى يېپىپ ھەھكەم تاڭغاندىن كېيىن ئاندىن يۆتكەش، يۆتكەپ كېلىنگەندىن كېيىن ۋاقتىدا چۇشۇرۈپ، رەتلىك تىزىپ، ھۆل توپا بىلەن يىلتىزىنى قېلىن كۆمۈپ قويۇپ، تىكىش ۋاقتىدا ئۇدۇللۇق ئېچىپ، ئۇدۇللۇق تىكىش لازىم.

5 كۆچەت تىكىش

ئانار دەرىخى سوغۇققا چىدامسىز بولۇپ، كۆمۈپ قىشتىن ئۆتكۈزۈلىدىغان بولغاچقا، قۇر ۋە تۈپ ئارىلىقىنى كەڭ قويۇش لازىم. جايلارنىڭ تەجرىبىسىگە ئاساسلانغاندا، قۇر - تۈپ ئارىلىقى 5 × 5 مېتر بويىچەبىر مويەرگە 27 تۈپ كۆچەت تىكىلسە زىچلىقى مۇۋاپىق بولىدۇ. ئەگەر قويۇق تىكىلگەندىمۇ قۇر - تۈپ ئارىلىقى 4 × 5 مېتر بولۇش، يەنى بىر مو يەرگە تىكىلىدىغان كۆچەت 33 تۈپتىن ئېشىپ كەتمەسلىك لازىم.

ئانار كۆچىتىنى تىكىشتە، ئادەتتە ئورەك كولاپ تىكىش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ. ئورەكنىڭ كەڭلىكى 50—60 سانتىمېتر، چوڭقۇرلۇقى 80 — 85 سانتىمېتر بولىدۇ. ئورەكنىڭ ئاستىغا 20 — 25 جىڭ سۈپەتلىك يەرلىك

ئوغۇت، ئوغۇتنىڭ ئۈستىگە 25 سانتىمېتر قېلىنلىقتا قۇرۇق توپا تۆكۈپ، ھەر بىر كاتەككە ئىككى تۈپ (بىرسى چوڭ، بىرسى كىچىك) كۆچەت تىكىپ قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈلىدۇ، ئوره‌كنىڭ قالغان قىسمىغا سۇ قويۇلىدۇ.

ئوره‌ك كولاپ كۆچەت تىكىشتىن مەقسەت، ئوره‌ك بويىچە سۇغىرىپ، سۇنى ئىقتىساد قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ ئۇسۇل قۇرغاق، سۇيى قىس رايونلارغا باب كېلىدۇ. شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېره‌ككى، تىكىلگەن كۆچەت كۆكلىگەندىن كېيىن ئوره‌ك تىندۇرۇلۇپ، ئېغىزلار بويىچە سۇغىرىلىدىغان بولغانلىقتىن، ئوره‌كنى بەك چوڭقۇر كولاشقا بولمايدۇ. ئەتىياز پەسلىده كىلىماتى مۆتىدىل، ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان، سۇيى بىرقەدەر مول رايونلار ئوره‌ك بويىچە سۇ قويماي، ئېتىز بويىچە سۇ قويىدىغان بولغاچقا، ئوره‌كنى ئۇنچەچوڭقۇر كولىمىسىمۇ بولىدۇ.

كۆچەت تىكىش سۇپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئەمگەك كۈچىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، گۈرۈپپىلارغا ئايرىش، ھەر بىر گۈرۈپپىدا ئۈچتىن ئادەم بولۇش، بىر ئادەم كۆچەتنى تۈتۈپ بېرىش، بىر ئادەم سىزىق بويىچە تۆز تىكىلىشىنى كۆزىتىپ تۇرۇش، يەنە بىر ئادەم توپا تاشلاپ كۆمۈش ۋە چىڭداش لازىم. كۆچەتنى كۆمۈشتە، يىلتىزىنىڭ ئوغۇت بىلەن بىۋاسىتە ئۇچرىشىپ قالماسلىقىغا، قاتلىشىپ قالماي ئازادە تۇرۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. ئادەتتە كۆچەتنى باشقا كۆچەتلەرده‌ك تىك تىكمەي، كۈن چىقىش تەرەپكە قارىتىپ سەل يانتۇ تىكىش، بەك تېپىز ياكى بەك چوڭقۇر تىكمەسلىك، كۆمۈپ بولغاندىن

كېيىن دەسسەپ چىڭداش لازىم. ياخشى چىڭدالمىسا سۇ قويغاندىن كېيىن ئولتۇرۇشۇپ كېتىپ، يىلتىزى شامالداپ كېتىدۇ-دە، كۆچەتنىڭ ئەي بولۇشىغا تەسىر يېتىدۇ.

ئانار كۆچىتىنى نەم يەرگە تىكىشكە، نەم توپا بىلەن كۆمۈشكە بولمايدۇ. چوقۇم قۇرۇق يەرگە تىكىش، قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈش كېرەك. ئانار كۆچىتى قۇرۇق يەرگە تىكىلگەن، قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈلگەن بولغاچقا، ھەر كۈنلۈك تىكىلگەن كۆچەتلەرگە ھەر كۈنى سۇ قويۇش ياكى بىر تەرەپتىن تىكىپ بىر تەرەپتىن سۇ قويۇش لازىم. سۇ قويۇپ 1 — 2 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كۆچەتلەرنى تەكشۈرۈپ، سۇ ھەيدەپ كەتكەن، يىقىلىپ چۈشكەن، يىلتىزىنى سۇ كولىۋەتكەن كۆچەتلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، كۆمۈلگەن يەردىن چاك چىقىپ يىلتىزلىرىغا ھاۋا ئۆتۈشۈپ قالغان كۆچەتلەرنىڭ تۈۋىنى يەنە بىر قېتىم توپا يۆلەپ چىڭداش لازىم.

VI باغ پەرۋىشى

1. پەرۋىش قىلىش

ئانارلىق باغقا نىسبەتەن، توپىسىنى بوشىتىپ ئوتنى ئوتاش، ياۋا شاخلارنى كېسىش - چاتاش، قوشۇمچە ئوغۇتلاش، سۇغىرىش، كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش قاتارلىق پەرۋىش ئىشىنى ۋاقتى - قارايىدا ئوبدان ئىشلەش ئارقىلىق، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىش، چېچەكلەش، مېۋەبېرىش سۈرئىتىنى تېزلىتىش لازىم.

باغلارنى پەرۋىش قىلىش بىر مەزگىللىك ياكى بىر نەچچە يىللىق ئىش بولماستىن، بەلكى نەچچە ئون يىل ھەتتا بىر ئەسىردىن كۆپرەك داۋام قىلىدىغان ئىش. ئەگەر پەرۋىش ياخشى ئىشلىنىدىغانلا بولسا، ئانار دەرىخى بىر ئەسىردىن كۆپرەك ھاياتلىق تارىخىنى باشتىن كەچۈرىدۇ. بۇ جەريانداا ئانار دەرىخىمۇ باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرگە ئوخشاش، مۇنداق تۆت دەۋرنى بېشىدىن كەچۈرىدۇ.

1. ئۆسۈپ يېتىلىش دەۋرى. بۇ دەۋر كۆچەت تىكىلگەندىن باشلاپ 15—20 يىللىق جەريانىنى ئۆز ئىچىگە

ئالىدۇ. بۇ جەريانىدا كۆچەت مېۋىگە كىرىپ، مەھسۇلاتى تەدرىجىي كۆپەيىدۇ، غول، شاخلىرى تەرەققىي قىلىپ، مۇكەممەل تاج شەكىللەندۈرىدۇ؛ يىلتىزلىرىمۇ توللۇق تەرەققىي قىلىپ، بىر پۈتۈن يىلتىز سىستېمىسىنى ھاسىل قىلىدۇ. بۇ دەۋردە يىلىغا 4—5 قېتىم سۇ قويۇش، ھەر خىل ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن 1—2 قېتىم قوشۇمچە ئوغۇتلاش، دەرەخنىڭ تۈۋىنى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇمشىتىپ، ئوت-چۆپلەرنى يوقىتىش، تۈۋىدىن ۋە يانىدىن چىققان ياۋا شاخلارنى قىرقىپ تاشلاش، كۆچەتنىڭ ئەتراپىغا ئورنىشىۋالغان سېغىز، لاي - لاتقىلارنى ئېلىۋېتىش، چېچەكلەش مەزگىلىدە ھاشاراتلارنىڭ زىيانداشلىقىغا ئۇچراش ئېھتىمالىنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە قاراپ، مۇۋاپىق پەيتتە دورا چېچىش قاتارلىق ئىشلارنى چىڭ تۇتۇش لازىم. بۇ ئىشلار ياخشى ئىشلىنىدىغان بولسا، مول ھوسۇل بېرىش دەۋرىنىڭ بالدۇر يېتىپ كېلىشىنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ.

2 . مول ھوسۇل بېرىش دەۋرى. بۇ دەۋر 25 يىلتىن 60 يىلغىچە بولغان 35 يىلدىن كۆپرەك جەريانىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ مەزگىلدە غول، شاخ ۋە يىلتىزلىرى ئالاھىدە تەرەققىي قىلىدۇ، مەھسۇلات مىقدارى يىلمۇ يىل كۆپەيىدۇ، مەھسۇلات سۈپىتىمۇ كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ياخشىلىنىپ، تەمى تاتلىق، دانىسى چوڭ بولىدۇ، دەرەخنىڭ تېنى ئۆسۈشتىن توختاپ، شاخلىرىنىڭ ئاز بىر قىسمى قۇرۇشقا باشلايدۇ. بۇ دەۋردە يىلىغا 3—4 قېتىم سۇ قويۇش، كۈنجۈرە، ئات، كالا ، قوي قىغى، ئۆي

قۇشلىرىنىڭ مايا قىلىرى بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلاش، 3—4 قېتىم توپىسىنى يۇمشىتىپ ئوتنى يوقىتىش، تۇۋىدىكە ئوزۇقلۇق سېلىپ قالغان سېغىز، لاي ـ لاتقىلارنى ئېلىۋېتىپ، ئەسلىدىكى تۇپراق هالىتىنى ساقلاش، تۇۋى قېتىپ كەتكەن ياكى سۇ سىڭمەس هالەتكە كېلىپ قالغان بولسا، يىلتىز قىسمىدىن 50—80 سانتىمېتر يىراقتىن كولاپ قۇم (سۇ ئېقىپ تۇرغان ئېرىدىق ـ ئۆستەكنىڭ قۇمى) تۆكۈپ چاناش، قۇرۇپ قالغان شاخلىرى ۋە هارام پۇتاقلىرىنى كېسىپ تاشلاش، غول، شاخلىرى ئېغىر دەرىجىدە كېسەللىك زىيانداشلىقىغا ئۇچرىغان بولسا، كېسىپ ئېلىۋېتىپ قايتا كۆكلىتىش، كېسەللىك، هاشارات زىيانداشلىقىغا ئۇچراش دەرىجىسىنىڭ ئېغىر-يېنىكلىكىگە قاراپ دورا چېچىش قاتارلىق ئىشلارنى ياخشى ئىشلەش لازىم. بۇ، ئانار دەرەخنىڭ ئۆمرىنى ئۇزارتىشقا پايدىلىق.

3 . قېرىلىق دەۋرى. بۇ دەۋر 60 ياشتىن 100 ياشقىچە بولغان جەريانىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ دەۋردە دەرەخ قېرىپ ئاساسىي غول ۋە مېۋە شاخلىرى قۇرۇشقا باشلايدۇ. بۇ، يىلتىز قىسمىنىڭ پورلىشىپ چىرىپ كەتكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ، مەھسۇلاتى تەدرىجىي كەملەيدۇ، مەھسۇلات سۈپىتىمۇ تۆۋەنلەيدۇ. بۇ مەزگىلدە يان ۋە چاچما يىلتىز ئەتراپىدىن بىر قىسىم ياش نوتىلار ئۆسۈپ چىقىپ، ئەسلىدىكى غول، شاخلىرىنى تېزلا مۇھاسىرىگە ئالىدۇ. ئانار دەرىخى قېرىلىق دەۋرگە كىرگەندە غولى ئاقىرىشقا باشلايدۇ، غولىنىڭ تۆۋەن قىسمى يىرىكلىشىدۇ، بەزىلىرىنىڭ يېرىلىپ كېتىدۇ، تىكەنلىرى كۆپ

ۋە قاتتىق بولىدۇ، كۆكلەش مەزگىلى ئارقىغا سۈرۈلىدۇ. بۇ مەزگىلدە پەرۋىش قىلىشنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلەشتەلەپ قىلىنىدۇ. پەرۋىش قىلىشتا، بىر يىلدا ئۈچ قېتىم، كۆپ بولغاندا تۆت قېتىم سۈغىرىش، يىلتىز قىسمىنىڭ چىرىپ كېتىشىنى توختىتىش ئۈچۈن، كۈنجۈرە ياكى توخۇ - كەپتەر مايىقىنى ئارىلاشتۇرۇپ سوقۇپ، ھەر بىر تۈپ دەرەخنى بەش كىلوگرام قىلىپ، 30 كىلوگرام قۇم بىلەن كۆكلەشتىن ئىلگىرى تۈۋىنى كەڭ ۋە چوڭقۇر ئېچىپ قوشۇمچە ئوغۇتلاش لازىم. قوشۇمچە ئوغۇتلاپ بولغاندىن كېيىنلا بىر قېتىم قاندۇرۇپ سۈغىرىپ، ئىككى ئايغىچە سۈغارماسلىق، قۇرۇپ كەتكەن شاخلىرىنى كېسىۋېتىش لازىم. پەرۋىش ياخشى ئىشلەنسە كېسىۋېتىلگەن شاخلار تۈۋىدىن نوتىلاپ، نەچچە ئون يىلغىچە ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ھوسۇل بېرىدۇ.

4. يوقىلىش دەۋرى. يىلتىز چىرىپ كېتىشنىڭ ئالدى ئېلىنسا ياكى ۋاقتىدا تەدبىر كۆرۈلسە، ئانار دەرىخىنىڭ ئۆمرىنى ئۇزارتىپ 100—150 يىلغا يەتكۈزگىلى بولىدۇ. ئەگەر ھېچقانداق تەدبىر كۆرۈلمىسە، 100 يىلدىن كېيىن تەبىئىي ھالدا يوقىلىشقا قاراپ يۈزلىنىدۇ. يوقىلىش دەۋردە زور بىر قىسىم دەرەخلەرنىڭ ئاساسىي يىلتىزلىرى چىرىيدۇ، چاچما يىلتىزلىرىنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمى قالىدۇ، شاخلىرىنىڭ كۆپ قىسمى دېگۈدەك قۇرۇپ كېتىدۇ، مېۋە شاخلىرىنىڭ بىخ چىقىرىش ئىقتىدارى ئاجىزلايدۇ، يوپۇرماقلىرى بارغانسېرى كىچىكلەيدۇ، مېۋە بېرىشتىن توختايدۇ، كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلى-

قىغا قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى ئاجىزلىشىدۇ، دېمەك يىل تىزلىرىنىڭ كۆپلەپ چىرىپ كېتىشى تۈپەيلىدىن ئاساسىي شاخلىرىنىڭ كۆپ قىسمى قۇرۇپ يوقىلىشقا قاراپ يۈزلەنىدۇ . ئەگەر ئاخىرقى پەرۋىشىنى كۆچەيتىپ، ۋاقتىدا قۇتۇلدۇرۇپ قېلىنسا ئۇلارنىڭ ئۆمرىنى يەنە بىر نەچچە يىل ئۇزارتقىلى بولىدۇ.

2 . تولۇقلاپ تىكىش

تېخنىكىلىق تەلەپ بويىچە ۋاقتى - قارايىدا تىكىلىگەن كۆچەتلەرنىڭ 85 —90 پىرسەنتتىن كۆپرەكى شۇ يىلى 6 - ئايلارغىچە بىخ سۈرۈپ كۆكلەپ چىقىدۇ، قالغان 10—15 پىرسەنتى ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كۆكلىمەيدۇ ، بەزىلىرى بىخمۇ سۈرمەي ، قۇرۇپمۇ كەتمەي 7 - ئايلارغىچە تىكىلگەن پېتى تۇرىدۇ . بۇ ، تۆۋەندىكى سەۋەبلەردىن بولىدۇ :

1) كۆچەتلەرنىڭ قومۇرۇشتا ئاساسىي يىلتىزلىرى كېسىۋېتىلگەن ، يۆتكەش جەريانىدا شامالداپ يىلتىز قىسمىدىكى سۇ تەركىبىنىڭ پارغا ئايلىنىشى كۆپ بولغان .

2) كۆچەت تىكىش ئورنىغا يۆتكەپ كېلىنگەندىن كېيىن ۋاقتىدا چۇشۇرۇلۇپ، يىلتىزى ۋاقتىدا كۆمۈلمىگەن ياكى كۆمۈلگەن بولسىمۇ قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈلگەنلىكى ئۈچۈن كۆچەتنىڭ يىلتىز قىسمىدىكى سۇنى قۇرۇق توپا سۈمۈرۈپ ئالغان.

3) كۆچەتلەر ۋاقتىلىق كۆمۈلگەن يەردىن ئۇدۇللۇق

ئېلىپ ئۇدۇللۇق تىكىلمەي، ئېتىزلىققا كەلسە - كەلمەس تاشلاپ قويۇلغانلىقتىن، كۆچەت تېنىدىكى سۇنىڭ پارغا ئايلىنىشى كۆپ بولغان، يىلتىزلىرى كۈن نۇرىدا قاقلىنىپ قۇرۇپ كەتكەن.

4) كۆچەتلەرنى تىكىشتە يىلتىزلىرى تەبىئىي هالدا ئازادە كۆمۈلمەي، كاتەك تار هەم تېيىز بولۇپ قېلىش تۈپەيلىدىن چاچما يىلتىزلىرى قاتلىشىپ قالغان ياكى ئوبدان چىڭدالماسلىق تۈپەيلىدىن يىلتىزى شاماللاپ قالغان.

5) بىر قىسىم كۆچەتلەر چوڭقۇر ياكى تېيىز كۆمۈلۈپ قالغان.

6) ئوره كتىكى ئوغۇتنىڭ ئۈستىگە تاشلانغان توپا نېپىز بولۇپ قالغان، بۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم كۆچەتلەرنىڭ يىلتىزى ئوغۇت بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىپ قىزىپ قۇرۇپ قالغان.

7) سۇغىرىش مەزگىلىدە سۇ كۆپ باشلانغان، بۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم كۆچەتلەرنى سۇ هەيدەپ كەتكەن، يەنە بىر قىسىملىرىنىڭ يىلتىزىنى سۇ كولىۋەتكەن. بۇ ئەھۋاللار ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلمىگەن.

8) كۆچەتلەرنىڭ تۈۋىنى چۆمۈلە، چاشقان، كىرپە قاتارلىقلار كولاپ يىلتىزىنى ئېچىۋەتكەن ياكى زەخمىلەندۈرگەن.

9) بىر قىسىم كۆچەتلەر سىرتتىن يۆتكەپ كېلىپ تىكىلگەنلىكتىن، شۇ يەرنىڭ تۈپراق، سۇ ياكى هاۋا شارائىتىغا ماسلىشالمای، تۈپراق تەركىبىدىكى سۇ ۋە

مەنبەرال ماددىلارنى سۈمۈرۈش ئىقتىدارىنى يوقاتقان.

10) بىر قىسىم كۆچەتلەرنىڭ يىلتىز ياكى غول قىسمىدا يوشۇرۇن كېسەللىك ئالامىتى بولۇپ، كۆچەت تىكىلگەندىن كېيىن كۆكلەشتىن ئىبارەت ئىرسىيەتلىك خۇسۇسىيىتىنى يوقاتقان.

دېمەك بىر قىسىم كۆچەتلەرنىڭ كۆكلىمەي قۇرۇپ قېلىشى ئاساسەن يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن 10 تۈرلۈك سەۋەبتىن بولىدۇ. بۇ، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، تېخنىكامەسلىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىش بولۇپ، بۇمەسىلگە ھەقىقىي ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. قۇرۇپ كەتكەن كۆچەتلەرنىڭ ئورنىنى كېيىنكى كۆچەت تىكىش پەسلى يېتىپ كەلگەندە تولۇقلاپ تىكىش كە بولىدۇ. كۈز پەسلىدە تىكىلگەن كۆچەتلەر شۇ يىلى كۈزدە كۆمۈلۈپ كېلەر يىلى 5 - ئايدا ئېچىلغانلىقتىن، كۆكلىمىگەنلىرىنىڭ ئورنىغا كۈزدە تولۇقلاپ تىكىش، ئەتىيازدا تىكىلگەن كۆچەتلەرمۇ كۈزدە كۆمۈلۈپ، كېلەر يىلى 5 - ئايدا ئېچىلغانلىقتىن، كۆكلىمىگەنلىرىنىڭ ئورنىغا كۈزدە تولۇقلاپ تىكىش لازىم. بەزى كۆچەتلەر شاخ - نوتىلىرىدىن كۆكلىمەي تۇرۇپ كۆكلەپ چىقىدۇ، بەزىلىرى 7—8-ئايلارغىچە بىخمۇ سۈرمەي، قۇرۇپمۇكەتمەي، ھۆل پېتى تۇرىدۇ. بۇنداق كۆچەتلەر 6—7- ئايلاردا تۇرۇپ كېسۈپتىپ يىلتىزى ياكى تۇرۇپ كۆكلەپ چىقىشقا شارائىت يارىتىپ بېرىلسە، كۆكلەپ باشقا كۆچەتلەرگە يېتىشىۋالىدۇ. بۇنداق كۆچەتلەرنى چىقىرىۋېتىپ تولۇقلاپ تىكىشنىڭ ھاجىتى يوق. تولۇقلاپ تىكىلىدىغان كۆچەتنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى، ئۇزۇن - قىسقىلىقى

ئەتراپىتىكى كۆچەتلەر بىلەن ئوخشاش بولۇش، تولۇقلاپ تەكىلگەندە ئەسلىدىكى قۇر - تۈپ ئارىلىقىنى ئاساس قىلىش لازىم .

3 . قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىش

يېڭىدىن بىنا قىلىنغان باغلارغا تەكىلگەن كۆچەتلەرنىڭ قۇر، تۈپ ئارىلىقى كەڭ قالدۇرۇلغانلىقى، كۆچەتلەر كىچىك، پاكار بولغانلىقى ئۈچۈن، بىرنەچچە يىللارغىچە قۇر ئارىسىغا زىرائەت ياكى كۆكتات تېرىشقا بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ھەم يەرنىڭ قۇۋۇتىنى ئاشۇرۇپ، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى تېزلەتكىلى، ھەم يەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، كىرىمنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ. قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىشتىن مەقسەت ، زىرائەتتىن مول ھوسۇل ئېلىش ئەمەس، بەلكى باغ پەرۋىشىنى كۆچەيتىپ، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى تېزلىتىش. ئۇنداق ئىكەن، قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىش جەريانىدىكى بارلىق - ئىش ھەرىكەت كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت بۇ مەقسەتكە بويسۇندۇرۇلۇشى لازىم.

قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىش كۆچەت تېكىلىپ مېۋىگە كىرگۈچە ئېلىپ بېرىلىدۇ. قۇر ئارىسىغا قانداق زىرائەتلەرنى تېرىش كېرەك ؟ پاكار ئۆسىدىغان سامان غولۇق زىرائەتلەردىن بۇغداي، كېۋەز، زىغىر، زاغۇن، قىچا ، كۆك ماش، زىرە، قوغۇن - تاۋۇز قاتارلىقلارنى،

تۇرۇپ، بەسەي، چامغۇر، سەۋزە، پالەك، بىياز قاتارلىق كۆك ئاتلارنى تېرىدىش لازىم. بۇ خىل زىرائەت ۋە كۆكتاتلارنى تېرىغاندىمۇ كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش ئەھۋالىغا قاراپ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى يېلىرى قوغۇن - تاۋۇز قاتارلىقلارنى تېرىپ، ئۈچىنچى يىلىدىن باشلاپ ئۇلارنىمۇ پاكار ئۆسىدىغان، بالدۇر پىشىدىغان زىرائەتلەرنى. پىلەك قاتارلىق كۆچەتلەرگە ياماشمايدىغان سەي - كۆكتاتلارنى تېرىش لازىم. قونىاق، كەندىر، ئاپتاپىرەس، ئابدىمەلىك، تاماكا قاتارلىق ئېگىز ئۆسىدىغان زىرائەتلەرنى، شوخلا، جاڭدۇ، ياڭيۇ، ھەر خىل كاۋا - تەرخەمەك قاتارلىق ياماشقۇچى كۆكتاتلارنى تېرىشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئېگىز غوللۇق زىرائەتلەر بىر تەرەپتىن كۈن نۇرىنى توسۇۋالسا، يەنە بىر تەرەپتىن ھاۋا ئۆتۈشتۇرمەيدۇ-دە، بۇنىڭ بىلەن كۆچەتلەر ياخشى ئۆسۈپ يېتىلەلمەيدۇ، ھەر خىل كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئاسان ئۇچرايدۇ. كۆچەتلەرنى پەرۋىش قىلىشقا پۈتلىكاشاك بولىدۇ. ياماشقۇچى كۆكتاتلار كۆچەتلەرگە يامىشىۋېلىپ، ھەم كۈن نۇرىنى توسۇۋالىدۇ، ھەم كۆچەتلەرنى بوغۇۋېلىپ، ئۇلارنىڭ نورمال ئۆسۈشىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا بۇ خىل كۆكتاتلار سۇنى كۆپ تەلەپ قىلىدىغان بولغاچقا، كۆكتاتنى دەپ كۆپ سۇ قويۇلىدۇ - دە، بۇنىڭ بىلەن كۆپ سۇ خالىمايدىغان ئانار كۆچەتلىرىنىڭ ئۆسۈشىگە تەسىر يېتىدۇ.

قۇر ئارىسىغا زىرائەت تېرىشتا شۇنىڭغا ئالاھىدە دىققەت قىلىش لازىمكى، كۆچەتلەرنى كۆمۈكتىن ئېچىش

تىن ئىلگىرى، يەرنى ئوسا قىلىمەن دەپ باغقا سۇ قويۇش قا بولمايدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، كۆچەتنىڭ تۈۋىنى يۇمشىتىش، ئوغۇتلاش، چاناش قاتارلىق پەرۋىش ئىشلىرىغا دەخلى قىلماسلىق ئۈچۈن، كۆچەتتىن كەم دېگەندە بىر مېتر ئارىلىق تاشلاپ تېرىش لازىم.

4. سۇغىرىش ۋە ئوغۇتلاش

سۇغىرىش ۋە ئوغۇتلاش مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئۇلارنى بالدۇر مېۋىگە كىرگۈزۈش ۋە مول ھوسۇل ئېلىشنىڭ ئاساسلىق تەدبىرى .

مېۋىگە كىرگەن چوڭ ئانار دەرەخلىرى ئادەتتە باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرگە ئوخشاش سۇغا كۆپ ئېھتىياجلىق بولمىسىمۇ، ئەمما ۋاقتىدا سۇغىرىش، ۋاقتىدا ئوغۇتلاش ئۇنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش ۋە مېۋە بېرىشىدە مۇھىم رول ئوينايدۇ. يېڭىدىن تىكىلگەن ياش كۆچەتلەرگە ئادەتتە چوڭ دەرەخلەرگە قارىغاندا 2—3 قېتىم كۆپ سۇ قويۇلىدۇ، كۆپ ئوغۇت بېرىلىدۇ .

سۇغىرىش. كونىلارنىڭ «ئانارنى چۆلگە تىك، ئەنجۈرنى كۆلگە» دەيدىغان گېپى بار. بۇنىڭدىن ئانار دەرىخىنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجىنىڭ يۇقىرى ئەمەسلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئانارلىق باغنى كۆپ سۇغارماسلىق لازىم. ئانار كۆچەتلىرى مېۋىگە كىرگۈچە بولغان 6—7 يىللىق ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا

چوڭ دەرەخلەرگە قارىغاندا سۇغا كۆپرەك موھتاج بولىدۇ. بۇ مەزگىلدە يىلىغا 5—6 قېتىم سۇغىرىلسا بولىدۇ. بولۇپ مۇ تۇنجى سۇيىنى قاندۇرۇپ سۇغىرىش، كېيىنكى سۇيىنى شۇ يەرنىڭ كىلىماتى ۋە تۇپراقىنىڭ قۇرغاق ياكى نەملىك ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلەش، ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان مەزگىلدە ئاز سۇغىرىش، قۇرغاق، تېمپېراتۇرا ئۆرلەپ كەتكەن مەزگىلدە قانغۇدەك سۇغىرىش لازىم. شۇنىڭغا دىققەت قىلىش لازىمكى، كەلكۈن سۇ بىلەن سۇغىرىشقا بولمايدۇ. مېۋىگە كىرگەن ياش، ئوتتۇرا ۋە چوڭ دەرەخلەر يىلىغا 3—4 قېتىم سۇغىرىلسا بولىدۇ. كۆمۈكتىن ئېچىشتىن چىچەكلەشكىچە بولغان مەزگىلدە بىر قېتىم قاندۇرۇپ سۇغىرىش ئانارنىڭ كۆپ مېۋە بېرىشىگە پايدىلىق. ئانارنى 7 - ، 8 - ئايلاردىكى مېۋىسى يېتىلىۋاتقان مەزگىلدە كۆپرەك سۇغىرىش، مېۋىسى پىشىش ئالدىدا تۇرغاندا بىر قېتىم سۇغىرىش كېرەك. ئەگەر بۇ مەزگىلدە كۆپ سۇغىرىلمىدىغان بولسا بىر تەرەپتىن مېۋىسىنىڭ پوستى يېرىلىپ كېتىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن مېۋىسىدە ئۆرۈس كېسەللىكى يۈز بېرىپ، مېۋىسىنىڭ سۈپىتى ۋە تەمىگە چوڭ تەسىر يېتىدۇ.

ئوغۇتلاش. ئوغۇتلاش تۈپراقنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئۆستۈرۈپ، كۆچەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش، چوڭ دەرەخلەرنىڭ كۆپلەپ مېۋە بېرىشىنى قولغا كەلتۈرۈشتە مۇھىم رول ئويناىدۇ. ئۆسۈپ يېتىلىش باسقۇچىدا تۇرغان ئانار دەرىخىنىڭ تۈپراق تەركىبىدىكى ھەرخىل ماددىلارنى سۈمۈرۈش ئىقتىدارى يىلدىن-

يىلغا ئېشىپ بارىدۇ . كۆچەتلەر بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا يۆتكەپ تىكىلگەندە تۈپراق شارائىتىغا ئاسانلىقچە ماسلىشالمايدۇ ، خىلى ئۇزاققىچە تۈرغۇن هالەتتە تۇرۇپ قالىدۇ . بۇنداق بولۇشى هاۋا كىلىماتىغا باغلىق بولغاندىن تاشقىرى ، تۈپراق تەركىبىدىكى مىنېرال ماددىلارنىڭ يېتەرلىك بولغان - بولمىغانلىقىغىمۇ باغلىق .

ئانار دەرىخى كۆپ هاللاردا قۇملۇق تۈپراقلارغا تىكىلىدۇ . بۇنداق تۈپراقنىڭ سۇ ۋە ئوغۇت ساقلاش ئىقتىدارى ئاجىز بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق تۈپراقلارنى ئورگانىك ئوغۇتلارنى ئاساس قىلىپ مۇۋاپىق مىقداردا خىمىيىلىك ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاش ئارقىلىق، تۈپراقنىڭ قۇرۇلمىسىنى ياخشىلاش لازىم .

ئوغۇتلاش ئۇسۇلى . ئوغۇتلاش ئۇسۇلى ئانار دەرىخىنىڭ ياش - قېرىلىق ئەهۋالىغا قاراپ ئوخشاش بولمايدۇ. يېڭىدىن تىكىلگەن كۆچەتلەرگە تۇنجى يىلى ئوغۇت بېرىلمەيدۇ . ئۇسۇۋاتقان ئەمما مېۋە بەرمىگەن ياش كۆچەتلەرگە ئورگانىك ئوغۇت بىلەن خىمىيىلىك ئوغۇت ئارىلاشتۇرۇپ بېرىلىدۇ . مېۋە بەرگەن ياش ، ئوتتۇرا ياش ۋە قېرى ئانار دەرەخلىرىگە ئورگانىك ئوغۇتلاردىن ئېغىل قىنى ، چىرىندە ئوغۇت ، ئۆي قۇشلىرىنىڭ مايىقلىرى ، كۈنجۈرە قاتارلىقلار بېرىلىدۇ، خىمىيىلىك ئوغۇتلاردىن فوسفورلۇق، كالىيلىق ئوغۇتلار ئاز مىقداردا بېرىلىدۇ . ئازوتلۇق ئوغۇت بېرىشكە بولمايدۇ .

ئوغۇتلاشتا دەرەخ غولىدىن 50—70 سانتىمېتر نېرى جايدىن كەڭلىكى 30—50 سانتىمېتر، چوڭقۇرلۇقى

40 سانتىمېتر ياي شەكلىدە ئورەك ئېلىپ ئوغۇتنى تۆ-
كۈپ ، ئۈستىنى توپا ياكى قۇم بىلەن كۆمۈش، ئوغۇتلاش-
رىلگەندىن كېيىن ۋاقتىدا سۇغىرىشقا كاپالەتلىك قىلىش
لازىم . ئەگەر سېغىز چۈشۈپ يەر قېتىپ كەتكەن بولسا ،
سېغىزنى ئېلىۋېتىپ ، ئوغۇت بىلەن قۇمنى ئارىلاشتۇرۇپ
دەرەخنىڭ تۈۋىگە كۆمۈش كېرەك .

ئوغۇتلاش مىقدارى . مېۋىگە كىرمىگەن ياش كۆ-
چەتلەرگە ھەر قېتىمدا ئېغىل قىغىدىن ئون كىلوگرام ،
ئامموني نېيتراتتىن 50 گرام ياكى ئورېئادىن 30 گرام،
سۇپېر فوسفات ياكى كالىي خلورىدتىن 50—100 گرام،
مېۋىگە كىرگەن ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق دەرەخلەرگە
ئورگانىك ئوغۇتتىن 15—20 كىلوگرام، كالىسىلىق ياكى
فوسفورلۇق ئوغۇتتىن 100—200 گرام بېرىلىشى بولىدۇ .

ئوغۇتلاش مەزگىلى. ھەر يىلى ئاناردىن كۆمۈكتىن
ئاچقاندىن كېيىن چېچەكلەش مەزگىلىگىچە بىر قېتىم ،
مېۋىسى پىتىلىۋاتقان 7 ـ ئايلاردا بىر قېتىم ئوغۇتلاش
لازىم . ئەگەر دەرەخ كۆكىگە زورلاپ كەتسە ئوغۇتلاشنى
قەتئىي توختىتىش ، سۇغىرىشنى ئازايتىش لازىم .

5. مېۋىگە كىرىشنى تېزلىتىش

بەزى جايلاردا ئانار كۆچەتلىرى 7—8 يىلدىمۇ مې-
ۋىگە كىرمەيدۇ، بەزى جايلاردا بولسا 4—5 يىلدىلا مې-
ۋىگە كىرىدۇ. بۇنداق بولۇشتىكى سەۋەب، ئاساسەن تۆ-
ۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك. بىرىنچى، كۆچەت پىتىشتۇرۇلگەن

ئورۇنلىنىڭ تۈپراق، سۇ، كىلىمات قاتارلىق تەبىئىي شارائىتى بىلەن كۆچەت تىكىلگەن ئورۇنلىنىڭ تەبىئىي شارائىتىماس كەلمىگەن. ئىككىنچى، سۇغىرىش، ئوغۇتلاش، چاتاش قاتارلىق پەرۋىشى مۇۋاپىق بولمىغان، ۋاقتىدا قارايمىدا بولمىغان. ئۇچىنچى، ئوغۇت تۇرى، ئوغۇتلاش مەزگىلى، ئوغۇتلاش ئۇسۇلى توغرا بولمىغان. ئانار كۆچەتلىرىنىڭ مېۋىگە كىرىشىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، تۆۋەندىكىدەك تەدبىرلەرنى قوللىنىش لازىم:

1. مۇۋاپىق سۇغىرىش

ئانار دەرىخى سۇنى كۆپ خالىمايدىغان بولغاچقا، سۇغىرىش قېتىم سانىنى، مىقدارىنى چوقۇم قاتتىق تىزگىنلەش، ئەگەر سۇ كۆپ كىرىپ كەتكەن بولسا يەرنى چاناپ نەملىكىنى قاچۇرۇپ، يىلتىزىغا ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈش، تېمپېراتۇرا بەك يۇقىرى بولىدىغان ئايلاردا كۆپ رەك سۇغىرىش، ئادەتتىكى شارائىتتا ئاز سۇغىرىش، قۇم ئۆپراق بولسا كۆپرەك سۇغىرىش، سېغىز تۈپراق بولسا ئاز سۇغىرىش لازىم.

2. مۇۋاپىق ئوغۇتلاش

ئانارلىق باغنى ئوغۇتلاشتا چوقۇم ئوغۇتلاش مەزگىلى، ئوغۇتلاش ئۇسۇلى، ئوغۇت مىقدارىنى تەلەپ بويىچە ئىگىلەش لازىم. خىمىيىۋى ئوغۇتلارنىڭ خۇسۇسىيىتىگە قارىماي، قايسى كەلسە شۇنى بېرىشكە بولمايدۇ. كۆچەت مەزگىلىدە ئازوت تەركىبىكۆپ ئوغۇتلارنى بېرىشكە، فوسفورلۇق، كالىيلىق ئوغۇتلارنىمۇ نورمىدىن ئارتۇق بېرىش

كه بولمايدۇ. ئورگانىمك ئوغۇتلارنى، بولۇپمۇ ئات - كالا قېغى،كۆنجۈرە ۋەئۆي قۇشلىرىنىڭ مايا قىلىرىنى كۆپرەك بېرىش كېرەك. بۇ خىل ئوغۇتلاردا ئازوت، كالسي ،فوسفور، كالتسي قاتارلىق كۆپلىگەن مادداىلار بولۇپ ، ئۇنىڭ تەسىر كۆرسىتىشى خىمىيۋى ئوغۇتلارنىڭكىدىن ئاستا بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنۇمى چوڭ . بۇنداق ئوغۇت بېرىلگەن كۆچەتلەر بىھۇدە ئۆسۈپ كەتمەستىن، ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە تەبىئي ھالدا ئۆسۈپ،بالدۇر مېۋىگە كىرىدۇ.

كۆچەتلەرنىڭ تۈۋىنى يۇمشىتىپ، تۈپراقنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئۆرلىتىش ئارقىلىق يىلتىز سىستېمىسىنىڭ تەرەققي قىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك. يىلتىز سىستېمىسى قانچە تېز تەرەققي قىلسا غولىنىڭ تەرەققي قىلىشىمۇ تېز بولىدۇ، شۇڭا كۆچەتلەرنى ھەر قېتىم سۇغارغاندىن كېيىن تۈۋىنى چاناپ يۇمشىتىپ، ئوت - چۆپلەرنى يوقىتىش كېرەك.

كۆچەتلەرنىڭ تەبىئي خۇسۇسىيىتىگە ماس كەلمەيدىغان شور، سېغىز قاتارلىق ناچار تۈپراقلارنى ئۆزگەرتىش لازىم. كۆچەتلەر تىكىلىپ بولغاندىن كېيىن تۈپراق تەركىبىدە شور، سېغىز پەيدا بولسا يا كۆچەتنى يۆتكەش كەرەك، يا تۈپراقنى ئۆزگەرتىشكە توغرا كېلىدۇ. چۈنكى شور، سېغىز تۈپراقتا كۆچەت ياخشى ئۆسمەيدۇ، بالدۇر مېۋىگە كىرگۈزۈشتىن ئېغىز ئاچقىلى تېخىمۇ بولمايدۇ. شۇڭا بۇ خىل تۈپراقلارنى قۇم تۆكۈش، يۇمشىتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە كۆنجۈرە، توخۇ - كەپتەر مايىقى بىلەن ئوغۇتلاش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئۆزگەرتىپ. كۆچەتلەرنىڭ

تېز ئۆسۈپ، بالدۇر مېۋىگە كىرىشىگە شارائىت يارىتىپ بېرىش لازىم.

شۇنى ئىزاھلاپ قويۇش زۆرۈركى، ئانار كۆچەتلىرى كۆپ سۇغىرىش، خىمىيىۋى ئوغۇت بىلەن كۆپ ئوغۇتلاش نەتىجىسىدە كۆپ ھالاردا بىھۇدە ئۆسۈپ كېتىدۇ - دە، قالايمىقان بىخ سۈرۈپ، بالدۇر مېۋىگە كىرىشى توسالغۇغا ئۇچرايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا ئوغۇت بېرىشنى توختىتىپ، سۇغىرىشنى ئازايتقاندىن باشقا، شاخ - پۇتاقلارنى چاتاپ، يۇمران بىخلارنى ئېلىۋېتىپ، ئۇچىنى كېسىپ ياندۇرۇش لازىم.

6. مېۋىگە كىرگەندىن كېيىنكى پەرۋىش

ئانار دەرىخى مېۋىگە كىرگەندىن كېيىن يىلتىز سىستېمىسىنىڭ تەرەققىياتىمۇ تېز بولىدۇ. بۇ مەزگىلدە پەرۋىش ياخشى ئىشلەنسە مەھسۇلاتنى تەدرىجىي كۆپەيتكىلى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى ياخشىلىغىلى بولىدۇ، يەككە تۈپلەرنىڭ مەھسۇلاتىنى ئاشۇرغىلى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى باغنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتىنىمۇ كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ئادەتتە ئانار دەرىخى مېۋىگە كىرگەن تۇنجى يىلى ناھايىتى ئاز مەھسۇلات بەرسىمۇ، شۇ يىلدىكى پەرۋىش تەلەپ بويىچە ياخشى ئىشلەنسە كېيىنكى يىللاردىن باشلاپ مەھسۇلاتى پەيدىنپەي كۆپىيىدۇ. بەزى يىللاردا ھەر خىل تەبىئىي ئاپەتلەر سەۋەبىدىن كەمرەك مەھسۇلات بەرسە، يەنە بەزى

يللىرى تەبىئىي شارائىتىنىڭ ياخشىلىنىشى نەتىجىسىدە مول مەھسۇلات بېرىدۇ، ئەمما، پەقەت مەھسۇلات بەرمەيدىغان يللىرى بولمايدۇ.

ئانار كۆچىتى تىكىلىپ 7—8 يىل جەريانىدا مېۋىگە كىرىشىنى تېزلىتىش تەدبىرلىرى قوللىنىلغان بولسا، مېۋىگە كىرگەندىن كېيىن ئۇزاق مۇددەتكىچە يىلدىن يىلغا مول ھوسۇل بېرىشنى قولغا كەلتۈرۈش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن، پەرۋىشنى داۋاملىق تۈردە كۈچەيتىشكە توغرا كېلىدۇ.

1. ئانار دەرىخى مېۋىگە كىرگەندىن كېيىن يىلتىز سىستېمىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، غول - شاخلىرىمۇ تېز چوڭىيىدۇ. بۇنىڭ بىلەن دەرەخ تاجىسى كېڭىيىپ، تۈپلەر ئارىسىدىكى بوشلۇق كىچىكلەپ، باغ-نىڭ ئىچى بۇك-باراقسانلىقىغا ئايلىنىشقا باشلايدۇ. شۇڭا بۇ مەزگىلدە باغنىڭ ئىچىگە زىرائەت تېرىماسلىق، تېرىغانىدىمۇ ئادەتتىكى كۆكتاتلارنى تېرىپ، ئاساسىي نۇقتىنى پەرۋىش قىلىشقا قويۇش كېرەك.

2. ھەر يىلى كۆمۈپ - ئېچىش جەريانىدا تۈپنىڭ ئەتراپىغا توپا ئورناپ قالىدۇ، سۇغىرىش جەريانىدىمۇ سېغىز، لاي - لاتقىلار ئورناپ، تۈپنىڭ ئەتراپى قېتىپ كېتىدۇ. بۇنداق بولغاندا دەرەخ ياخشى ئۆسەلمەيدۇ، شۇڭا ھەر يىلى ئانارنى ئاچقاندا ئەتراپىدىكى توپىلارنى تەكشى ئۆزلىۋېتىپ، تۈپ ئەتراپىنى 20—25 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا چاناپ يۇمشىتىش لازىم. ئەگەر سېغىز، لاي-لاتقىلار ئورناپ قالغان بولسا ئېلىۋېتىپ، يۇمشاق قۇم،

توپا تۆكۈپ، تۈپراقنى ئۆزگەرتىش كېرەك.

3. ئورەك، ئۆلچەمسىز قىر، ئېگىز - پەس يەرلەرنى ئېتىز ۋە ئۇچاستىكىلار بويىچە تۈزلەپ، سۇغىرىش، ئوغۇت لاش، ئاغدۇرۇش قاتارلىق پەرۋىش خاراكتېرلىك مەشغۇلاتلارنى ئېلىپ بېرىشقا قولايلىق يارىتىش لازىم.

4. ئوغۇتلاشنى چىك تۈتۈش كېرەك. ئوغۇتلاشتا، خىمىيىۋى ئوغۇت بېرىپ ئوغۇتلاشنى پەيدىنپەي ئازايتىپ، سۈپەتلىك ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاشنى كۆپەيتىش كېرەك. ئادەتتە ئانار دەرىخى نورمال مېۋە بېرىۋاتقان ئەھۋالدا خىمىيىۋى ئوغۇت بېرىلمىسىمۇ بولىدۇ.

5. كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، زىيانداشلىق كۆرۈلگەن ھامان كۆچلۈك تەدبىر قوللىنىش لازىم.

VII ئانارنى ئۇزۇش ۋە ساقلاش

1. ئۇزۇشكە تەييارلىق كۆرۈش

ئانارنى ئۇزۇشتىن بۇرۇن، تەييارلىق خىزمەتلىرى ياخشى ئىشلىنىشى، ئۇزۇش مەزگىلى توغرا ئېگىلىنىشى لازىم. بۇندىن ئىلگىرى بەزى جايلاردا بۇ جەھەتتە بىر قىسىم مەسىلىلەر ساقلىنىپ كەلدى. مەسىلەن، ئانار ئۇزۇش مەزگىلىنى ئوبدان ئېگىلىمەي، بالدۇر ياكى كېيىن ئۇزۇپ قويۇش، ئۇزۇش ئۇسۇلى قوپال بولۇش، قاچىلاش، توشۇش سايمانلىرى كەمچىل بولۇش، سورتلار بويىچە ئۇزمەسلىك ۋە باشقىلار. بۇنىڭ بىلەن ئانار كۆپلەپ سېپىپ ئىسراپ بولۇپ كەتتى. بۇنداق ئىسراپچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش، مول ھوسۇلنى مول پېتى يېغىۋېلىش، كىرىمنى ئاشۇرۇپ كۆرۈنەرلىك ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشىش ئۈچۈن، ئانار ئۇزۇشتىن ئاۋۋال تۆۋەندىكىچە تەييارلىق قىلىش لازىم:

1. ئەمگەك كۈچلىرىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇزۇش، دەرىجىگە ئايرىش، قاچىلاش، توشۇش قاتارلىق ھەر بىر مەشغۇلات تۈرىگە مەخسۇس ئادەم بەلگىلەش لازىم.

2. ئۇزۇش، قاچىلاش، توشۇشتا ئىشلىتىلىدىغان شوتا، ئورۇندۇق، ئىلمەك، چوك - كىچىك سېۋەت، قەغەز يەشىك قاتارلىق سايمانلارنى ئالدىن تەييارلاش لازىم. ئۇزۇلگەن ئانار مەيلى ۋاقتىنچە باغدا ساقلانسۇن ياكى شۇ كۈنى يۆتكەپ كېتىلسۇن، ھامان ئۇزۇش، قاچىلاش سايمانلىرى، ھارۋا، تراكتور، ماشىنا قاتارلىق قاتناش قوراللىرى بولۇش كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن، كېتەرلىك سايمانلارنى ئالدىن تولۇق تەييارلاپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇزۇشنى باشلاش لازىم.

3. ساقلاش ئورنىغا يۆتكەش جەريانىدا زەخىملىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، ئانار پۈختا قاچىلىنىشى، ھارۋا - تراكتورلار ئاستا ۋە سىلىق ھەيدىلىشى، بۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئېرىق، قىر ۋە ئېگىز - پەس جايلارنى تۈزلەپ يولىلار ئالدىن راۋانلاشتۇرۇپ قويۇلۇشى لازىم.

4. ئۇزۇلگەن ئانارنى ۋاقتىلىق ساقلاش ئۈچۈن، كۈن نۇرى كۆچلۈك چۈشمەيدىغان، سالقىن، قۇرۇق، پاكىز ئورۇن تەييارلاش، قىشلىق ئامبارنى پاكىز تازىلاش بىلەن بىرگە دېزىنفېكسىيە قىلىپ، زىيانداش ھاشارەتلەرنى يوقىتىش، رېمونت قىلىشقا تېگىشلىك بولسا رېمونت قىلىش كېرەك.

2. ئۇزۇش مەزگىلى ۋە ئۇزۇش ئۇسۇلى

جايلارنىڭ تەبىئىي شارائىتى ۋە ئانار سورتلىرى

نىڭ ئوخشاش بولماسلىقى تۈپەيلىدىن ئانارنىڭ پىشىش مەزگىلىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. قۇرغاق تۈپراق بىلەن نەم تۈپراق، كىلىماتى ئىسسىق رايون بىلەن سوغۇق رايون ئوتتۇرىسىدا ئانارنىڭ پىشىپ يېتىلىشىدە كۆپ پەرق بولىدۇ. ئانار پىشقانلىرىنى ئۈزۈپ، توڭلىرىنى قالدۇرۇپ قويىدىغان مېۋە بولمىغانلىقتىن، سورتلار بويىچە پىشىپ يېتىلگەندە بىراقلا ئۈزۈپ يىغىۋېلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنى بەك بالدۇر ئۈزۈۋېتىمەستىن تولۇق پىشقاندا بىراقلا ئۈزۈپ يىغىۋېلىش كېرەك. ئەگەر بەك بالدۇر ئۈزۈۋېتىلسە رەڭگى، تەمى ناچار بولۇپلا قالماستىن، ئۇزۇقلۇق قىممىتى ۋە شىپالىق رولىمۇ ناچار بولۇپ قالىدۇ، مۇمكىن قەدەر كېيىنرەك ئۈزۈۋېلىنسا رەڭگى كۆركەم، تەمى تاتلىق، دېنى تولۇق بولىدۇ.

ئانارنى ئۈزۈشتە سورتى بويىچە ئايرىم - ئايرىم ئۈزۈش، ھەر بىر تۈپ بويىچە ئالدى بىلەن پەس ئۆسكەن يان شاختىكىلىرىنى ئۈزۈپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن قول يەتمەيدىغان چوققا شاختىكىلىرىنى ئىلمەك بىلەن شاخنى ئېگىپ تۇرۇپ ئۈزۈش، ئەگەر بۇنىڭغا مۇمكىن بولمىسا مەخسۇس شوتىغا چىقىپ تۇرۇپ قول بىلەن ئېگىپ ئۈزۈش كېرەك. تاياق بىلەن قېقىپ چۈشۈرۈشكە، شاخ - پۇتاقلارنى سۈندۇرۇپ ئۈزۈشكە بولمايدۇ. بىر - بىرى بىلەن سوقۇلۇپ زەخمىلىنىشتىن ياكى يەرگە چۈشۈپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بىر - بىرلەپ ئۈزۈش، بىر - بىرلەپ قويۇش لازىم. يۆتكەش، ساقلاشقا قولايلىق بولۇش، كۆركەملىكىگە تەسىر يېتىشتىن ساقلىنىش

ئۇچۇن، ھۆل - يېغىن بولغان كۈنلىرى، شەبنەم چۈشۈ-
ۋاتقان مەزگىلدە ئۇزمەسلىك لازىم.

3. ساقلاش

ئانارنى ساقلاش ئانار ئىشلەپچىقىرىشىدىكى ھالقە-
لىق مەسىلىلەرنىڭ بىرى. ئانارنى ئۈزۈپ بولغاندىن
كېيىنلا ئامبارغا ئەپكىرمەستىن، ئالدى بىلەن 10—12 كۈن
سىرتتا قويۇپ، شامالداپ پوستى بىر ئاز قۇرۇغاندىن
كېيىن ئاندىن ئامبارغا ئەكىرىش لازىم. ئەگەر ئۇنداق
قىلمايلا، ئۇزگەن پېتى ئامبارغا ئەپكىرىلىدىغان بولسا،
پوستىدىكى سۇ تەركىبىنىڭ تەسىرىدىن ئامباردا ئوڭايلا
مەڭدىشىپ سىرتقى كۆرۈنۈشىگە تەسىر يېتىدۇ، ئاسان
بۇزۇلىدۇ - دە، ئۇزاق ساقلىغىلى بولمايدۇ ھەتتا پوستى
يۇمشاپ، دېنى كۆكسىرىپ كېتىدۇ. بۇنداق زىيانىنىڭ
ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئانارنى ئۇزگەندىن كېيىن كۈن
نۇرى كۈچلۈك چۈشمەيدىغان قۇرۇق يەرگە بىر - بىرلەپ
تىزىپ قويۇپ، پوستى قۇرۇغاندا ئاندىن ئامبارغا ئەپكە-
رىپ ساقلاش لازىم.

ئانارنى سىرتتا ۋاقتىلىق ساقلاشتا، كەلسە - كەل-
مەس دۆۋىلەپ قويماي، سورتلار بويىچە سېۋەتتىن بىر -
بىرلەپ ئېلىپ ئاۋايلاپ قويۇش، 6—7 كۈندىن كېيىن
بىر قېتىم ئۆرۈپ، پوستىنىڭ تەكشى قۇرۇشىغا ئىمكانى-
يەت يارىتىش كېرەك. ئانارنى كۈن نۇرى كۈچلۈك چۈشە-
دىغان يەردە قويۇشقا، ئاستىغا ئوت - چۆپ سېلىشقا،

ئۇستىنى يېپىشقا بولمايدۇ. ئەگەر بۇنداق قىلمىسا ئانار-نىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ، سۈپىتىگە تەسىر يېتىدۇ. ئانارنى شامالدىتىپ بولغاندىن كېيىن، بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈپ، زەخمىلەنگەنلىرىنى تاللاپ ئېلىۋېتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، دانىسىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنى ئاساس قىلىپ ئۆچ دەرىجىگە ئايرىش ۋە ئايرىم - ئايرىم ساقلاش، شاللىۋېتىلگەنلىرىنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىۋېتىش كېرەك. ئانار شامالدىتىلسا پوستى قاتىدۇ، ھەجمى كىچىكلەيدۇ، ئېغىرلىقى كېمىيىدۇ، رەڭگى سەل ئۆڭىدۇ. بۇ، ئۇنىڭ سۈپىتىگە ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمەيلا قالماستىن، بەلكى ئۇزاق ساقلاشقا پايدىلىق.

ئانارنى ئامبارغا ئەپكىرىشتىن ئىلگىرى، ئامبارنى تەكشۈرۈپ، يوچۇق بولسا ئېتىش، چاشقان ۋە باشقا زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ زىيان سېلىش ئېھتىمالى بولسا گۈڭگۈرت يېغى بىلەن ئىسلاپ دېزىنفېكسىيە قىلىش، چاشقانلىق يوقىتىش كېرەك. ئامبارنىڭ تېگى قۇرۇق، پاكىز بولۇشى، ئاستىغا بورا سېلىنغان بولۇشى لازىم. ئانار 11 - ئاينىڭ 15—20 - كۈنلىرى ئامبارغا كىرگۈزۈلسە بولىدۇ. ساقلاش داۋامىدا ھەر ئايدا 1—2 قېتىم، 2 - ، 3 - ، 4 - ئايلاردا 2—3 قېتىم تەكشۈرۈپ، بۇزۇلغانلىرىنى ئىلغاپ ئېلىۋېتىش كېرەك.

ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسى مۇۋاپىق بولۇش كېرەك. ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسى 1—2 سېلسىيە گرادۇسىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى لازىم. ئەگەر ئېشىپ كەتسە ئانار كۆكىرىپ ئاسانلا بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. ئەڭ تۆۋەن بولغاندا

سېلسىيە نۆل گرادۇستىن تۆۋەن بولماسلىق لازىم. ئەگەر تۆۋەن بولۇپ قالسا ئانار مۇزلايدۇ - دە، ئەتىياز كېلىپ تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ بۇزۇلىدۇ. ئەگەر ئەتىياز پەسلىدە ھاۋا ئىسسىپ، ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسى 5—6 سېلسىيە گرادۇسقا يېتىپ قالسا ھەر كۈنى ئىشىك - دېرىزىلەرنى ئېچىۋېتىپ، 1—2 سائەت ھاۋا ئالماشتۇرۇش لازىم. تېمپېراتۇرا كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسى نۆل سېلسىيە گرادۇستىن چۈشۈپ كەتسە، دەرھال كىگىز، بېرزنت قاتارلىقلار بىلەن ئانارنىڭ ئۈستىنى چۈمكەپ قويۇش كېرەك. ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسى مۇۋاپىق. ساقلاش ئۈسۈلى ياخشى بولسىلا ئانارنى 4 - ئاي ھەتتا 5 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ئۆز پېتى ساقلىغلى بولىدۇ.

4. قاچىلاش ۋە يۆتكەش

كۆرۈپ تۇرۇپتۇمىزكى، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئانارلىرى ئۆز رايونىدا سېتىلغاندىن باشقا، ئىقتىسادىي ئالاقىنى كۈچەيتىپ، بازارلارنى ئاۋاتلاشتۇرۇش مەقسىتىدە شىمالىي شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا ھەتتا ئېچكى ئۆلكىلەرگە يۆتكەلمەكتە. بۇ ئىنتايىن ياخشى ئىش. بىراق قاچىلاش، يۆتكەش ئۈسۈلى توغرا بولماي، ئانار بۇزۇلۇپ كېتىپ ئىقتىسادىي زىيان تارتقانلارمۇ ئاز ئەمەس. ئۇنداق ئىكەن، قاچىلاش، يۆتكەشتە قايسى مەسىلىلەرگە دىققەت قىلىش لازىم؟

1) ئۇزۇلگەن ئانارلارنى ئالدى بىلەن ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزۇپ سالقىن جايدا 8 — 10 كۈن شامالدا تاقاندىن كېيىن ئاندىن يۆتكەش لازىم.

2) ماشىنا، سېۋەت، قەغەز ياكى ياغاچ يەشكىلەر-نىڭ ئاستىغا بىر قەۋەت سامان ياكى ياغاچ كېپەكى سېلىپ، ئانارنى رەتلىك تىزىش، يۆتكەش داۋامىدا بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، ئانارنىڭ ئارىلىقلىرىغىمۇ سامان ياكى ياغاچ كېپەكى سېلىش، ھەر-گىز يېرىم قاچىلىماسلىق، قاچىلاپ بولغاندىن كېيىن سېۋەت، يەشىكنىڭ ئاغزىنى ھەم بېتىش لازىم. ناۋادا ھاۋا سوغۇق، تېمپېراتۇرا نۆل سېلسىيە گرادۇسىدىن تۆۋەن بولىدىغان 12 - 1 - ئايلاردا يۆتكەشكە توغرا كەلسە، ئۈستىنى كىگىز، بېرزنت قاتارلىق ئىسسىقلىقنى ساقلايدىغان نەرسىلەر بىلەن ھەم يېپىپ، توڭلاپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

3) ئانار بېسىلغان ماشىنا - تراكتورلارغا ئادەم چىقىشقا، باشقا يۈك بېسىشقا بولمايدۇ.

4) كۆتكەن مەنزىلگە يەتكەندىن كېيىن ئانارنى ۋاقىتىدا چۈشۈرۈپ، بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈپ، زىيادە ۋەزىخىملەنگەنلىرىنى دەرھال بىر تەرەپ قىلىۋېتىش لازىم.

VIII ئانار دەرىخىنى قىشتىن ئۆتكۈزۈش

ئانار دەرىخى مېۋىلىك دەرەخلەر ئىچىدە سوغۇققا چىداملىق دەرەخلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنى كۆمۈپ قىشتىن ئۆتكۈزۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئەگەر كۆمۈلمەيدىغان ياكى كۆمۈش مەزگىلى ياخشى ئىگىلەنمەيدىغان بولسا ئانار دەرىخى سوغۇقتىن ئۈششۈپ پۈتۈنلەي قۇرۇپ قالىدۇ.

1. كۆمۈش مەزگىلى ۋە كۆمۈش ئۇسۇلى

ئانار دەرىخى جەنۇبىي شىنجاڭدا 11-ئاينىڭ 20-كۈنلىرىدىن 12-ئاينىڭ 10-كۈنلىرىگىچە، ئىلى رايونىدا 11-ئاينىڭ 25-كۈنلىرىدىن 11-ئاينىڭ 30-كۈنلىرىگىچە بولغان مەزگىلدە كۆمۈلىدۇ. ئەگەر بۇ مەزگىل ئوبدان ئىگىلەنمەي، بالدۇر كۆمۈلۈپ قالسا، يېڭىدىن ئۆسۈپ يېتىلگەن شاخلىرى تولۇق ياغاچلىشىپ بولالمىغانلىقتىن ئىسسىقتىن سېسىپ كېتىدۇ. ئەگەر كۆمۈش مەزگىلى كېچىكسە كەتسە، يەر توڭلاپ كېتىپ كۆمۈشكە قىينىچىلىق تۇغۇلىدۇ. شۇڭا، كۆمۈش مەزگىلىنى ئوبدان ئىگىلەش لازىم.

ئانارنىڭ كۆمۈشتىن 20—25 كۈن ئىلگىرى باغقا بىر قېتىم سۇ قۇيۇش لازىم، بۇ، بىر تەرەپتىن ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىملىق سۇغىرىش بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن كۆمۈشكە پايدىلىق. ئۇنىڭدىن باشقا،كۆمۈشتىن ئىلگىرى ئاچا - دەبىەكلەرنى ئېلىۋېتىش، قۇرۇپ كەتكەن، كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىققا ئۇچرىغان، زەخمىلەنگەن شاخلارنى ۋە مېۋىسىز شاخلارنى كېسىپ ئېلىۋېتىش لازىم. ئەگەر قېرى تۈپلەرنىڭ غول ياكى ئاساسىي شاخلىرى قۇرۇپ كەتكەن بولسىمۇ تۈۋىدىن كېسىپ ئېلىۋېتىش كېرەك.

كۆمۈش ئۇسۇلى:

1) ئانار دەرىخىنى كۆمۈشكە قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۇنى باستۇرۇش كېرەك. لېكىن ئانار كۆپ شاخلايدىغان، تىكەنلىك دەرەخ بولغاچقا، ئۇنى قول بىلەن باستۇرۇش ئەپسىز. بۇنىڭ ئۈچۈن ياغاچ، شال ياكى شوتا قويۇپ، ئىككى تەرىپىدىن بىرىدىن ئىككى ئادەم بېسىپ تۇرۇش (ئەگەر دەرەخنىڭ غولى چوڭ بولىدىغان بولسا تۆت ئادەم بېسىپ تۇرۇش)، كۆمگەندە ئالدى بىلەن ئۈچى تەرەپتىن كۆمۈش، كۆتۈرۈلۈۋالمىغۇدەك كۆمۈلگەندىن كېيىن ياغاچ - شوتىلارنى ئېلىۋېتىپ، قالغان قىسمىنى كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن، كەتمەن بىلەن چىڭداپ قويۇش لازىم.

2) ئانار يورۇقپەرەس دەرەخ بولغاچقا، جەنۇب تەرەپكە ياتقۇزۇپ كۆمۈش لازىم.

3) ئانار دەرىخىنى بەك نەم توپا بىلەن ياكى

قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈشكە بولمايدۇ. بەك نەم توپا بىلەن كۆمۈلسە شاخلىرى قاردىاپ ئوڭاي سېسىپ كېتىدۇ ياكى ئەتىيازدا كۆمۈكتىن ئاچقاندا شامال تېگىشى بىلەنلا تېز قۇرۇپ كېتىدۇ، ئېغىر بولغاندا ھەتتا غول ۋە ئاساسىي شاخلىرىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا كەلگۈچە قۇرۇپ كېتىدۇ. ئەگەر قۇرۇق توپا بىلەن كۆمۈلسە دەرەخ تېنىدىكى سۇنى قۇرۇق توپا سۈمۈرۈۋالىدۇ - دە، بۇنىڭ بىلەن دەرەخ سۇسىزلىنىپ ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ، مادىدا ئالماشتۇرۇش ئىقتىدارى تۆۋەنلەيدۇ، نەتىجىدە ئەتىيازدا كۆمۈكتىن ئاچقاندا ئاسانلا قۇرۇپ قالىدۇ ياكى مېۋە بېرىشىگە تەسىر يېتىدۇ.

4) دەسلەپتە نېپىزرەك كۆمۈش، ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ تۆۋەنلىشىگە ئەگىشىپ، 12 - ياكى 1 - ئايلارغا بارغاندا ئۈستىگە توپا تاشلاپ قېلىنراق كۆمۈش، 2 - ئاينىڭ ئاخىرى، 3 - ئاي مەزگىللىرىدە كۆمۈلگەن توپىنىڭ بىر قىسمىنى سىيرىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ماسلاشتۇرۇش لازىم. بۇ گەرچە جاپالىق ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئانار دەرىخىنى قىشتىن ساغلام چىقىرىشقا پايدىلىق.

5) كۆمۈلگەندىن كېيىنكى مۇھاپىزەت قىلىشنى كۈچەيتىش، ئادەم ۋە چارۋىلارنىڭ دەسسەپ توپىنى چۈشۈرۈۋېتىشىدىن ۋە شاخلارنى زەخمىلەندۈرۈشىدىن ساقلىنىش كېرەك. ئەگەر بۇنداق ئەھۋال يۈز بەرگەن بولسا، ئېچىلىپ قالغان شاخلارنى ۋاقتىدا كۆمۈپ، ئۈشۈپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

6) كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن سۇ قويۇشتىن ياكى تاساددىپىي سۇ كىرىپ قېلىشتىن قاتتىق ساقلىنىش لازىم. چۈنكى كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن سۇ قويۇلسا دەرەخلەر ئۇششۇپ كېتىدۇ ياكى شاخلىرى ئېچىپ قاردىداپ كېرەكسىز چىقىدۇ. ئەگەر تاساددىپىي سۇ كىرىپ قالغان بولسا ۋاقتىدا ئېچىپ، سىرتتىن توپا يۆتكەپ كېلىپ قايتا كۆمۈش لازىم.

ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن قىشتىن ئۆتەلمەي، ئەتىيازدا كۆكلىمىگەن تۈپلەرنى ئالدىراپ كېسىۋەتمەي، ۋاينىك ئاخىرىغىچە كۈتۈش لازىم. بۇ مەزگىلگىچە كۆكلىمىسە تۈۋىدىن كېسىۋەتسە يىلتىزىدىن كۆكلەپ چىقىدۇ.

2. ئېچىش مەزگىلى ۋە ئېچىش ئۇسۇلى

ئانار دەرىخىنى ئېچىش مەزگىلى شۇ جاينىڭ ھاۋا تېمپېراتۇرىسىغا قاراپ بەلگىلىنىدۇ. ئېچىش مەزگىلىنى ئىگىلەش خۇددى كۆمۈش مەزگىلىنى ئىگىلىگەنگە ئوخشاشلا مۇھىم بولۇپ، دەرەخنىڭ ھاياتى بىلەن مەھسۇلاتىغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش. شۇڭا ئېچىش مەزگىلىنى توغرا ئىگىلەش لازىم. ئەگەر مۇددەتتىن بالدۇر ئېچىپ قويۇلسا دەرەخنىڭ ئوتتۇرا ۋە ئۈچ شاخلىرى ئەتىيازدىكى پەسلىدىكى سوغۇق شامالنىڭ تەسىردە ئۇچايلا ئۇششۇپ كېتىدۇ، ئەگەر كېيىن ئېچىپ قويۇلسا مېۋە شاخلىرىنىڭ بىخ چىقىرىشى كېچىكىپ قالىدۇ - دە، شۇ يىللىق مەھسۇلاتقا تەسىر يېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بەك بالدۇرمۇ

ئاچماي، بەك كېيىنمۇ ئاچماي، مۇۋاپىق مەزگىلدە ئېچىش كېرەك.

كۆپ يىللىق تۈپلەر باشقا دەرەخلەر بىلەن سۇرۇشكە باشلىغاندا، يەنى 3 - ئاينىڭ 20 — 30 - كۈنلىرى ئېچىلسا بولىدۇ. ئەگەر بۇ مەزگىلدە تېمپېراتۇرا تۆۋەنلەپ، بوران چىقىش ياكى ھۆل - يېغىن بولۇش ئېھتىمالى بولسا، تېمپېراتۇرا مۇقىملىشىپ ھاۋا ئېچىلغاندىن كېيىن ئېچىش، ئەڭ كېچىككەندىمۇ 4 - ئاينىڭ 10 - كۈنلىرىدىن بۇرۇن ئېچىپ بولۇش كېرەك.

ئالدىنقى يىلى كۈزدە ياكى شۇ يىلى ئەتىيازدا تىكىلگەنلىرى مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، مەيلى مېۋىگە كىرگەن ياكى كىرمىگەن بولسۇن، بىر دەك 5 - 15 - ئاينىڭ 15 - كۈنلىرىدىن كېيىن ئېچىلسا بولىدۇ. ھاۋا كىلىماتى سوغۇق، ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان، ئەتىياز كېچىكىپ كېلىدىغان رايونلاردا بۇنىڭدىن سەل كېيىنرەك، قۇرغاق رايونلاردا بۇنىڭدىن سەل ئىلگىرى ئېچىلسىمۇ بولىدۇ. قىسقىسى، شۇ جايىنىڭ ھاۋا تېمپېراتۇرىسىغا قاراپ ئىش كۆرۈش، كۆپ يىللىق تۈپلەر ھاۋا تېمپېراتۇرىسى 12—15 سېلسىيە گرادۇس بولغاندا، يېڭىدىن تىكىلىگەن تۈپلەر 18—19 سېلسىيە گرادۇس بولغاندا ئېچىلسا مۇۋاپىق مەزگىلدە ئېچىلغان بولىدۇ.

ئانار دەرىخىنى ئاچقاندا ئېھتىياتچان بولۇش. ئېچىش ئۇسۇلىغا دىققەت قىلىپ، شاخ - پۇتاقلارنىڭ زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىشىدىن ساقلىنىش كېرەك. كۆپ يىللىق تۈپلەرنى ئېچىش ۋاقتىدا توپىسىنى ئاستا سىيرىپ

چۈشۈرۈپ، بىر قېتىمدىلا ئېچىش كېرەك. يېڭىدىن تىكىلىگەن تۆپلەرنى ئېچىش ۋاقتىدا تاشقى مۇھىتقا ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن، 4 - ئاينىك باشلىرىدا بىر قەۋەت توپىسىنى كەتمەن بىلەن سىيرىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، 5 - ئاينىك 15 - كۈنلىرىدىن كېيىن كۈن نۇرى ئاجىز. ھاۋا سالقىن چاغلاردا ئېچىش لازىم.

ئېچىش كۆمۈشكە قارىغاندا مۇرەككەپ بولۇپ. قول بىلەن ئېچىش ئەپسىز بولغانلىقتىن، كەتمەن، گۈرجەك قاتارلىق ئەمگەك قوراللىرى بىلەن ئېچىشقا توغرا كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، شاخلارنىڭ كېسىلىپ كېتىشى ياكى زەخمىلىنىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، كەتمەننى يېنىك سېلىش. ئالدى بىلەن يان تەرەپلەردىكى توپىلارنى چۈشۈرۈپ بولۇپ، ئاندىن ئوتتۇرىدىكى توپىلارنى سىيرىپ چۈشۈرۈش كېرەك. شاخلارنىڭ ئارىلىرىدا تۇرۇپ قالغان چالما - توپىلارنى چۈشۈرىمەن دەپ كەتمەن بىلەن شاخلارنى ئۇرۇپ يۈرمەي، شاخلارنىڭ ئۈچىدىن تۇتۇپ سىلكىپ چۈشۈرۈش لازىم. توپا پۈتۈنلەي چۈشۈرۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ئانارنى كۆمگەن ۋاقىتتا كولىنىپ كەتكەن ئازگاللارنى تىندۇرۇپ بولۇپ، ئاشقان توپىلارنى تەكشى تۈزلىۋېتىش لازىم. قۇرۇپ كەتكەن، زەخىملەنگەن، كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلىقىغا ئۇچرىغان شاخلارنى، كۆمۈش ۋاقتىدا قىرقىلمايقالغان ھارام شاخلارنى كۆمۈكتىن ئېچىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا كېسىۋېتىش كېرەك. بۇ چاغدا كېسىلمەي دەرەخ يوپۇرماق چىقارغان ياكى چېچەكلىگەن مەزگىلدە كېسىلىدىغان بولسا، سىلكىنىش تۆپەيلى

نۇرغۇن مېۋە چېچەكلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەندىن باشقا، كېسىلگەن شاخلارنىڭ تارتىپ چىقىرىش جەريانىدىمۇ نۇرغۇن مېۋە چېچەكلىرى تۆكۈلۈپ كېتىپ، شۇ يىللىق مەھسۇلاتقا تەسىر يېتىدۇ.

3. تەرەك قويۇش

ئانار دەرىخى سوغۇققا چىداملىق بولۇپ، ھەر يىلى كەچ كۈزدە كۆمۈپ قىشتىن ئۆتكۈزۈشكە توغرا كەلگەنلىكتىن، يىل بويى كۆمۈلگەن تەرەپكە ئېگىلىپ تۇرىدۇ. مېۋىگە كىرگەن ئانار دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرى كۆپ ۋە ئىنچىكە، مېۋىسى چوڭ بولغانلىقتىن، كۈن نۇرىنىڭ تەكشى چۈشۈشىگە، ھاۋانىڭ ئالمىشىپ تۇرۇشىغا، كېسەللىك، ھاشارات زىياندا شلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا، مېۋە شاخلىرىنى ئاسراش، مېۋە سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش، پەرۋىش قىلىشقا قولايلىق بولۇش ئۈچۈن، كۆمۈكتىن ئاچقاندىن كېيىن غول شاخلىرىغا ھەر يىلى تەرەك قويۇلىدۇ. تەرەك قويۇشنى ئەتىياز پەسلىدە شاخ - يوپۇرماقلارنى چاتاش مەشغۇلاتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ئېلىپ بېرىش، يەنى، ئانار دەرىخى يوپۇرماق چىقىرىشتىن ئىلگىرى ئېلىپ بېرىش لازىم. چۈنكى بۇ مەزگىلدە تەرەك قويۇش ئاسان، ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى بولىدۇ، شۇنداقلا غول، شاخلارنىڭ زەخمىلىنىشىدىن، مېۋە چېچەكلىرىنىڭ تۆكۈلۈپ كېتىشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. تەرەك قويۇشتا ئادەتتە غول ۋەئاساسىي شاخلارنىڭ ھەممىسىگە بىر -

بىر لەپ ئاچا قويۇش، 1—2 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى ياغاچنى توغرىسىغا قويۇپ، ياغاچنىڭ ئىككى ئۇچىغا ئاچا قويۇش. قوشۇمچە شاخلارنى غول ياكى ئاساسىي شاخلارغا تانا بىلەن ئېسىپ قويۇشتىن ئىبارەت بىر قانچە خىل ئۇسۇل قوللىنىلىدۇ. بۇ ئۇسۇللار ئىچىدە 1—2 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى ياغاچنى توغرىسىغا قويۇپ، ياغاچنىڭ ئىككى ئۇچىغا ئاچا قويۇش ئارىسىدىكى ۋە ئۇنۇمىلۈك ئۇسۇل بولۇپ، ئەمگەك كۈچى ۋە ماتېرىيالنى تېجەپ قالغىلى بولىدۇ.

تېرەك قويۇشتا تۆۋەندىكى ئىشلارغا دىققەت قىلىش لازىم:

1. تېرەك قويغاندا غول، شاخلارنى زەخىملەندۈرۈش ھەتتا سۇندۇرۇپ قويۇشتىن ساقلىنىش لازىم.

2. ئەنئەنىۋى ئادەتنى تۈگىتىش لازىم. تارىختىن بۇيان كىشىلەر ئەتىياز پەسلىدىكى ئىشنىڭ ئالدىراشلىقىنى، ئەمگەك كۈچى، ياغاچ ماتېرىيالىرىنىڭ يېتىشمەسلىكىنى باھانە قىلىپ، ئانار چېچەكلىگەندە ھەتتا مېۋىگە كىرگەندە تېرەك قويۇشقا ئادەتلىنىپ قالغان. بىلىش كېرەككى، بۇ مەزگىلدە تېرەك قويۇلسىغان بولسا، چېچەك تۆكۈلۈپ كېتىپ مەھسۇلات كەملەپ كېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەنئەنىۋى ئادەتنى قەتئىي تۈگىتىپ، ئىلمىي ئىش كۆرۈش لازىم.

3. تېرەكنى پىلانلىق، مۇستەھكەم قويۇش، يۆتكەپ ياكى تەكرارلاپ يۇرۇشتىن ساقلىنىش لازىم. ئەگەر ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن قويۇلغان تېرەك رولىنى يوقاتقان بولسا، چېچەك، مېۋىلەرنى ئاسراش ئاساسىدا

يۆتكەش ياكى ئالماشتۇرۇش لازىم.

4. ئانارنى كۆمۈش مەزگىلىدە تىرەكلەرنى بىر - بىر لەپ يىغىپ، مەخسۇس جايدا مەركەزلەشتۈرۈپ ساقلاش، كەلسە - كەلمەس ئىشلارغا ئىشلىتىپ كەتمەسلىك لازىم.

IX كىسەللىك، ھاشارات زىياندا شلىقى ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش

مېۋىلىك دەرەخلەردە كۆرۈلىدىغان كىسەللىك، ھاشارات زىياندا شلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش باغۋەنچىلىك خىزمىتىدىكى مۇھىم تېخنىكىلىق تەدبىرلەرنىڭ بىرى. كىسەللىك، ھاشارات زىياندا شلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىشتا، «ئالدىنى ئېلىشنى ئاساس قىلىش، پائال يوقىتىش» تىن ئىبارەت فاگجېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، كىسەللىك ۋە ھاشارات زىياندا شلىقىنىڭ پەيدا بولۇشى، تارقىلىشى ۋە ئىقتىسادىي زىيىنىنى ئەڭ تۆۋەن چەكلىمىدە تىزگىنلەش لازىم. ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش تەدبىرلىرىنى قوللانغاندا، شۇ جايىنىڭ ئەمەلىي شارائىتىغا قاراپ ئىش كۆرۈپ، بالدۇر يوقىتىش، دەل پەيتىدە يوقىتىش، ئۈزۈل-كېسىل يوقىتىش كېرەك.

1. كىسەللىك زىيانداشلىقى

باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرگە ئوخشاش، ئانار دەرىخىمۇ ھەر خىل كىسەللىك زىياندا شلىقىغا ئۇچرايدۇ.

گەرچە ئانار دەرەخىدە كۆرۈلىدىغان كېسەللىك زىيان داشلىقى باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرىدىكىدەك ئېغىر بولمىسىمۇ، لېكىن مەلۇم دائىرىدە تارقىلىپ بىر قىسىم كۆچەت ياكى دەرەخلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ. زىيان سېلىشى يېنىك بولغاندا يوپۇرمىقى سارغىيىپ، مەھسۇلاتى تۆۋەنلەپ كېتىدۇ، ئېغىر بولغاندا دەرەخ پۈتۈنلەي قۇرۇپ قالىدۇ.

كېسەللىك تۈرلىرى ئوخشاش بولمىغاچقا، ئۇلارنىڭ ئالامەتلىرىمۇ ھەر خىل بولىدۇ. بەزى ئالامەتلىرىنى غول، يوپۇرماق، چېچەك، مېۋىلىرىدىكى ئۆزگىرىشكە قارىپلا بىلىۋالغىلى بولىدۇ، بەزىلىرىنى بولسا ئاسانلىقچە پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ. تۆۋەندە ئانار دەرەخىدە كۆپ ئۇچرايدىغان كېسەللىكلەرنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز.

1. يىلتىز چىرىش ۋە يىلتىز پورلىشىش كېسىلىكى

يىلتىز چىرىش كېسەللىكى كۆپىرەك ياش تۈپلەردە، يىلتىز پورلىشىش كېسەللىكى كۆپىرەك چوڭ تۈپلەردە كۆرۈلىدۇ. كېسەل تەگكەن تۈپلەر ئۆسۈشتىن توختايدۇ، يوپۇرماقلىرى سارغىيىدۇ، مېۋە چېچەكلىرى سولىشىدۇ، مېۋىلەر يوغىنىيالمايدۇ ياكى يىگىلەپ كېتىدۇ. كېسەللىك ئېغىر بولغاندا غول ۋە ئاساسىي شاخلىرى قۇرۇپ، دەرەخنىڭ ئۆمرى قىسقىرايدۇ.

كېسەللىك ئالامىتى

ياش تۈپلەرنىڭ يىلتىزى قوڭۇرياكى قارا رەڭگە ئۆزگىرىدۇ، غولى تىك تۇرۇپ سولىشىپ قۇرۇپ كېتىدۇ. يىلتىزىنى كولاپ

كۆرگەندسىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. يىلتىزنى قول بىلەن يېنىك سىيرىغاندا يىلتىزنىڭ قوۋزىقى سىيرىلىپ چىقىدۇ ھەمدە قولغا شىلىمشىق سۇيۇقلۇق چاپلىشىۋالىدۇ. ئەگەر ۋاقتىدا ئالدى ئېلىنمىسا، كېسەللىك باشقا تۈپ-لەرگىمۇ تېز تاراپ، ئۇلارمۇ نابۇت بولىدۇ. يىلتىز پور-لىشىش كېسەللىكى چوڭ تۈپلەردە كۆپ ئۇچرايدۇ. كېسەل تەگكەن تۈپلەرنىڭ يان يىلتىزى ياكى ئوق يىلتىزى پورلىشىپ كېتىدۇ، كېسەللىك ئەھۋالى يېنىك بولسا دەرەخ 4—5 يىل ئۆمۈر كۆرىدۇ، ئېغىر بولسا 1—2 يىل ئىچىدىلا غول، شاخلىرى قۇرۇپ، پۈتۈنلەي نابۇت بولىدۇ.

كېسەللىك سەۋەبى

يىلتىز چىرىش كېسەللىكىنى يىپ قۇرت ياكى يىلتىز تاياقسىمان باكتېرىيىسى پەيدا قىلىدۇ. بۇ خىل قۇرت ياكى باكتېرىيىنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ زىيان سېلىش ھالىتىنى پەرق ئەتكىلى بولىدۇ. يىپ قۇرت ۋە يىلتىز باكتېرىيىسى قىشتا تۈپراق كېسەل يىلتىزدا قىشلاپ، 2 - يىلى 4 -، 5 - ئايلاردا كۆچەتلەرگە ئېغىر زىيان سالىدۇ. كۆپ ھاللاردا يامغۇر ياكى سۇ ئارقىلىق تاراپ كېسەللىك پەيدا قىلىدۇ.

يىلتىز پورلىشىش كېسەللىكىنى ماي قوڭغۇزى كەلتۇرۇپ چىقىرىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا، تۈپراق شارائىتىمۇ كەلتۇرۇپ چىقىرىدۇ.

ئالدىنى ئېلىش

1. ھۆل - يېغىنىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە زىيادە كۆپ

سۈغىرىش كېسەللىكىنىڭ پەيدا بولۇشىغا زېمىن ھازىرلاپ بېرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن سۈغىرىشنى مۇۋاپىق تىزگىنلەش لازىم.

2. ئوبدان چىرىمگەن قىغۇە دۇملىمە ئوغۇت ماي قوڭغۇزنىڭ پەيدا بولۇشىدىكى شارائىتلارنىڭ بىرى. ماي قوڭغۇزنىڭ لېچىنكىسى قىغ ۋە دۇملىمە ئوغۇت ئارىسىدا، يۇمشاق توپا قاتلىمىدا، نەم يەرلەردە قىشلاپ، ئەتىيازدا ئانار دەرىخىنىڭ يىلتىز قىسمىغا توپلىشىپ، يىلتىزنىڭ قوۋزىقىنى غاجلاپ، يىلتىزنى پورلاشتۇرىدۇ ھەتتا يىلتىزنى كولاپ كىرىپ، ئۇۋا تۇتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئانار دەرىخىنى ئوبدان چىرىمگەن قىغ، دۇملىمە ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلىمای، ئات، كالا، قوي قىغى ۋە ئۆي قۇشلىرىنىڭ مايىقى بىلەن ئوغۇتلاش، تۇپراق تەركىبىدىكى كالتسىي مىقدارىنى ئاشۇرۇش كېرەك.

يوقىتىش

1) يىلتىز چىرىتكۈچى يىپ قۇرت پەيدا بولغان يەردە كۆچەت يېتىشتۇرمەسلىك.

2) چاناش، كولتۇاتسىيە قىلىش، تۇۋىنى يۇمشىتىش ئىشنى ياخشى ئىشلەپ، كېسەللىكنىڭ تارقىلىش مەنبەسىنى تۇگىتىش، سۈغىرىشنى ئازايتىپ، سۇ ئارقىلىق يۇقۇمىنى تىزگىنلەش.

3) كېسەل تەككەن تۇپىنى تۇپرىقى بىلەن قېزىپ كۆيدۈرۈپ تاشلاش، توپىسىنى ئالماشتۇرۇپ قايتا تىكىش.

4) يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇش ئارقىلىق ماي قوڭغۇز-

نىڭ ياشاش شارائىتىنى بۇزۇپ تاشلاش.

5) دورا چېچىش، تۇپراقنى دېزىنفېكسىيە قىلىش ئارقىلىق، يىپ قۇرت، يىلتىزتايا قىسمان باكتېرىيىسى، ماي قوڭغۇزى قاتارلىق زىيانداشلارنى ئۆلتۈرۈش لازىم.

2. مېۋىسى يېرىلمىش كېسەللىكى

بۇنىڭدا. كېسەل تەككەن تۇپلەرنىڭ مېۋىسى ئوتـ ئۇرىدىن يېرىلىپ كېتىدۇ، بەزىلىرىنىڭ ھەتتا يېرىلىپ بىر قانچە پارچە بولۇپ كېتىدۇ. كۆپ ھاللاردا 8 ـ ئايدا ياكى 9 ـ ئاينىڭ باشلىرىدا پەيدا بولىدۇ. بۇ كېسەللىك ئانار ئۆستۈرۈلىدىغان ھەممە رايونلاردا بولىدۇ.

كېسەللىك ئالامەتلىرى.

پىشىشتىن ئىلگىرى يېرىلغانلىرىنىڭ دېنى كىچىك، رەڭگى ئاق ياكى سۇس قىزىل، تەمى ئاچچىق بولىدۇ. يېـ رىلغان ئانار كۆز كىرگىچىمۇ پىشمايدۇ. ئۆز پېتى تۇرۇۋېرىـ دۇ. پىشقاندىن كېيىن يېرىلغانلىرىنىڭ دېنى چوڭ، رەڭـ گى قىزىل، سۈيى كۆپ ئەمما تەمسىز بولىدۇ. بۇنداق ئانارلارنى ئۇزاق ساقلىغىلى بولمايدۇ.

كېسەللىك سەۋەبى

بۇ كېسەللىك تېمپېراتۇرا، يورۇقلۇق، تۇپراق قۇرۇلـ مىسى، تۇپراق تەركىبىدىكى ماددىلارنىڭ مىقدارى قاـ تارلىقلارنىڭ مۇۋاپىق بولمىغانلىقى، سۇغىرىش ۋە ئازۇتلۇق ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاشنىڭ كۆپ بولۇپ كەتكەنـ لىكىدىن بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا بۇ كېسەللىكنى زىيانلىق مىكرو ئورگانىزملارمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

1) ئاخىرقى پەرۋىشنى ياخشى ئىشلەپ، باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش لازىم. ئانار مېۋىسى پىشىش ئالدىدا تۈرغانداھەر خىل ئوغۇتلار، بولۇپمۇ خىمىيىلىك ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاشنى توختىتىش لازىم.

2) مېۋىسى پىشىپ يېتىلىش مەزگىلىدە قانداۋۇرۇپ سۇغىرىشتىن ساقلىنىش، ئەگەر تۇپراق بەك قۇرۇپ كېتىپ چوقۇم سۇغىرىشقا توغرا كەلسە، تېيىز سۇغىرىش لازىم.

3) قۇر ئارىسىغا تېرىلغان زىرائەتلەرنى يۇلۇۋېتىپ، ھاۋا ئۆتۈشۈش شارائىتىنى ياخشىلاش، ياۋا شاخلارنى كېسىۋېتىپ، يورۇقلۇق چۈشۈش شارائىتىغا ئىگە قىلىش لازىم.

4) ئانار دەرىخىنىڭ مېۋىسى يېرىلىپ كېتىش كېسىلىكى سېغىز تۇپراقتا ئۆستۈرۈلگەن دەرەخلەردە كۆپ ئۇچرايدۇ. بۇ، تۇپراق تەركىبىدىكى مىنېرال ماددىلارنىڭ مىقدارىنىڭ ئاز - كۆپ بولۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ھەر يىلى مېۋىسى يېرىلىپ كېتىدىغان تۇپلەرنىڭ تۈۋىدىكى توپىنى كولاپ ئىلىۋېتىپ يېڭى توپا تۆكۈپ، تۇپراقنى ئۆزگەرتىش لازىم.

5) دورا چېچىپ ئالدىنى ئىلىش، تۇپراقنى دېزىنفېكسىيە قىلىش لازىم.

بۇنىڭ ئۈچۈن، دەرەخ بىخ سۈرگەن مەزگىلدە 1—2 بومبا گرادۇسلۇق ھاك - گۈڭگۇرت بىرىكمىسىنى، مېۋىسى ئۆسۈۋاتقان مەزگىلدە 0.3 — 0.5 بومبا گرادۇسلۇق ھاك - گۈڭگۇرت بىرىكمىسىنى چېچىش كېرەك.

لېكىن چېچەكلەش ۋە مېۋە تۈتۈش مەزگىلىدە ھېچقانداق دورا ئىشلەتمەسلىك، تېمپېراتۇرا 32 سېلسىيە گرادۇستىن ئاشقان كۈنلەردە ھەر خىل دورىلارنى چاچماسلىق لازىم. ئادەتتە چېچەك ئېچىشتىن ئىلگىرى بىر قېتىم، مېۋە تۈتۈپ بولغاندىن كېيىن بىر قېتىم گۈڭگۇرتلۇق دورىلارنى چېچىش كېرەك. كېسەللىك پەيدا بولغان دەسلەپكى مەزگىللەردە گۈڭگۇرت پاراشوكىنى چاچسىمۇ بولىدۇ، ياكى ئاق توزان كېسەللىكىنىڭ ئۇنۇملۈك دورىسى بولغان 50 پىرسەنتلىك مېتىل توپسىننىڭ نەملىنىشچان پاراشوكىنى 800 ھەسسە، 50 پىرسەنتلىك باۋدىستىن نەملىنىشچان پاراشوكىنى 1000 ھەسسە، 50 پىرسەنتلىك بېنومىل نەملىنىشچان پاراشوكىنى 1000 ھەسسە، 40 پىرسەنتلىك تۈزىت نەملىنىشچان پاراشوكىنى 600 ھەسسە قىلىپ تەڭشەپ چاچسىمۇ ۋە ياكى 1: 2: 160 نىسبەتتە تەڭشەلگەن بوردو سۇيۇقلۇقى بىلەن 50 پىرسەنتلىك تۈزىت نەملىنىشچان پاراشوكىنىڭ 600 — 800 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى چاچسىمۇ ياخشى ئۇنۇم بېرىدۇ.

2. ھاشارات زىيانداشلىقى

ئانار دەرىخىگە زىيان سالىدىغان ھاشاراتلار ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ سالىدىغان زىيىنى ئېغىر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ خۇسۇسىيىتى، پەيدا بولۇش ۋاقتى، ھەرىكەت قىلىش دائىرىسى، زىيان سېلىش ئەھۋالى قاتارلىقلارنى ئوبدان ئىگىلەپ، ئۇنۇملۈك تەدبىر قوللا-

نسپ. ئۇلارنىڭ زىيان سېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇلارنى يوقىتىش ئىشىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەش لازىم.

1) ماي قوڭغۇزى

ماي قوڭغۇزى غىلاپلىق قانات‌لىقلار ئەترىتى، ماي قوڭغۇزى ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل زىيانداش ھاشارات.

ماي قوڭغۇزى قاتتىق قاسىراقلىق قۇرت بولۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭدا بۇك قوڭغۇزى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ لېچىنكىسى قىزىل‌باش قۇرت دەپ ئاتىلىدۇ. ماي قوڭغۇزىنىڭ يېتىلگىنى دەرەخ ۋە زىرائەتلەرنىڭ يوپۇرمىقىنى، لېچىنكىسى يىلتىزىنى يەيدۇ. ماي قوڭغۇزىنىڭ خىلىرى كۆپ بولۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭدا ئۇنىڭ قوڭۇر رەڭلىك بىرلا خىلى بار.

مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى

يېتىلگەن قۇرتنىڭ ئۇزۇنلۇقى 40 — 42 مىللىمېتر، رەڭگى قوڭۇر بولىدۇ. بېشىنىڭ ئوتتۇرىسى ئويمان، ئالدى كۆكرىكىنىڭ تۈۋەن قىسمى سارغۇچ كېلىدۇ. ئوتتۇرىسىدا تۇغرىسىغا تومپىيىپ چىققان بىر سىزىق بولۇپ، قوينۇق چېكىتلەر بولىدۇ. ئىككى يېنىدىكى غىلاپلىق قانىتىنىڭ ھەر بىرىدە تۆتتىن سىزىقچە ۋە قانات پەردىسى بولىدۇ، قورساق ۋە دوۋسۇنىنىڭ ئۈستىدە نۇرغۇنلىغان قاتتىق تۈكچىلەر بولىدۇ. پۇتىنىڭ بوغۇملىرى كۆپ بولۇپ، ھەر بىر بوغۇمدا نۇرغۇنلىغان يىرىك تۈكچىلەر بولىدۇ. ئەركىكىنىڭ بېشىدا بىر تال قاتتىق ئىلمەك مۈڭگۈزى بولى-

دۇ، ماي قوڭغۇزى تولاراق كەچ تەرەپتە ئۇچۇپ ھەرىكەتلىنىدۇ.

لېچىنكىسىنىڭ تەن ئوزۇنلۇقى 50 — 55 ملليمېتر بولۇپ، بېشى قىزىل، تېنى يۇمشاق، دۈمبىسىدە نۇرغۇن قورۇقۇچە چېكىت بولىدۇ. قورساق ۋە دوۋسىن قىسمىدا تۈكچىلەر بولىدۇ. باش قىسمىنىڭ سەل ئاستىدا ئىككى يانغا چىقىپ تۇرىدىغان ئۇچتىن ئالتە پۇتى بولىدۇ.

ياشاش شارائىتى

ماي قوڭغۇزنىڭ لېچىنكىسى 30 — 50 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتىكى يۇمشاق تۈپراق قاتلىمىدا، ئېغىل - قوتانلار ئىچكى قىسمىنىڭ ئارىلىرىدا ۋە دەل - دەرەخلەرنىڭ يىلتىزىدا قىشلايدۇ، 6 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ قورۇچاققا ئايلىنىپ قانات چىقىرىدۇ. يېتىلگەن قۇرتى 2 - يىلى 4 - 5 - ئايلاردا تۈپراق ئۈستىگە چىقىپ، 5 - ئاينىڭ ئاخىرىدا كەڭ تارقىلىپ زىيان سالىدۇ.

زىيان سېلىش ئەھۋالى

ماي قوڭغۇزنىڭ لېچىنكىسى 4 - ئاينىڭ ئاخىرىدىن 7 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە زىرائەت ۋە دەرەخلەرنىڭ يىلتىزىغا ئېغىر دەرىجىدە زىيان سالىدۇ. ئۇ، كۆپىنچە 15 — 20 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتىكى تۈپراق قاتلىمىدا ھەرىكەت قىلىپ، ئەتىگەن ۋە كەچقۇرۇنلۇقى زىيان سېلىش ھەرىكىتىنى جىددىيلەشتۈرىدۇ. تېمپېراتۇرا ئۆرلىگەندە ئوت-چۆپ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ ھەرىكەت قىلمايدۇ. كۆپ ھالارىدا ئوبدان چىرىمىگەن قىغ بىلەن ئوغۇتلانغان كۆچەتلەرنىڭ يىلتىز قىسمىدا قىشلاپ. يىلتىزىنى ھاجاپ يەپ

هايات كەچۈرىدۇ. كۆزىتىشلەرگە قارىغاندا، بىر دانە چىشى قۇرت 35 — 40 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇققا كىرىۋېلىپ، ئۇ-غۇت ئارىسىدا بىر قىشتا 9 — 20 تۇغۇم چىقىرىدىكەن، تۇخۇملاش مەزگىلى 24 — 30 كۈن بولىدىكەن، ئۇ ئانار دەرىخىنىڭ يىلتىزىنى غاجىلاپ سۈيىنى سۈمۈرۈشنى ئىنتا-يىن ياخشى كۆرىدىكەن. 4 — 5 دانە ماي قوڭغۇزى لېچىنكىسى 25 — 30 يىللىق تارىخقا ئىگە بولغان بىر تۈپ ئانار دەرىخىنى يىلتىزىنى چىرىتىپ پورلاشتۇرۇش ئارقى-لىق 3 — 4 يىلدا پۈتۈنلەي قۇرۇتۇپ تاشلايدىكەن.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

1) كۆچەت ۋە دەرەخلەرنىڭ تۈۋىگە تولۇق چىرىگەن قىغ قۇيۇش، بولۇپمۇ ئات، كالا، قوي - ئۆچكە قاتارلىق-لارنىڭ ساپ قىغى ۋە توخۇ - كەپتەر قاتارلىق ئۆي قۇش-لىرىنىڭ مايىقىنى ئاساسىي ۋە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ بېرىش لازىم. ئەگەر ئوبدان چىرىمىگەن قىغ، دۇملىسە ئوغۇت قاتارلىقلار بىلەن ئوغۇتلىنىدىغان بولسا دەرەخ-نىڭ يىلتىزىدا ئاسانلا ماي قوڭغۇزى لېچىنكىسى پەيدا بولىدۇ.

2) كۆچەت ۋە دەرەخ تۈۋىدىكى ئوت - چۆپلەرنى ۋاقتى - ۋاقتىدا ئوتاپ ئېلىۋېتىش، تۈۋىنى يۇمشىتىش ئارقىلىق، ماي قوڭغۇزىنىڭ يوشۇرۇن ھەرىكەتىنى ئىيان سېلىش شارائىتىنى بۇزۇپ تاشلاش لازىم.

3) ماي قوڭغۇزى ھۆل تۈپراقتا ئامراق، ئەمما سۇغا چىدامسىز بولۇپ، سۇ قويۇلغان ھامان تۈپراق ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىدۇ. بۇ ۋاقىتتا كۈچ تەشكىللەپ تۇتۇپ يوقى-

تىش لازىم، بۇنىڭ ئۇنۇمى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. ئۇنىڭ دىن باشقا، ئەتىيازدا تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ، ئۆپراقنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن نېپىز قاتلىمىغا يۆتكىلىدۇ. بۇ مەزگىلدە يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ، يەر ئۇستىگە ئۆسىملەپ چىققانلىرىنى تىرىپ يوقىتىش لازىم. ماي قوڭغۇزى قاناتلىرىنى ئۇچۇشقا باشلىغان مەزگىللەردە ئۇنىڭ ئۇرغا ئىنتىلىشچانلىقى كۈچلۈك بولىدۇ، بۇ مەزگىلدە چىراغ ئۇرى ئارقىلىق ئالداپ يوقىتىش كېرەك.

4) خىمىيىلىك ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ ئۇنۇملۇك تەدبىر قوللىنىش. ئارقىلىق، ئۇنىڭ زىيان سېلىش ھەرىكىتىنى كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئازايتقىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ دىن باشقا بىئولوگىيىلىك ئۇسۇل ئارقىلىق ئالدىنى ئالىمۇ ياخشى ئۇنۇمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

2) موزايىبېشى

موزايىبېشى توغرا قانا تلىقلار ئەترىتى، موزايىبېشى ئائىلىسىگە كىرىدىغان، كۆپ ئۇچرايدىغان بىر خىل يەر ئاستى زىيانداش ھاشارەت بولۇپ، كۆپ ھاللاردا كۆچەتكە زور زىيان يەتكۈزىدۇ.

مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى

موزايىبېشى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يېرىگە تارقالغان بولۇپ، يېتىلگەن قۇرتىنىڭ تېنى ئۇزۇنلۇقى 40—45 مىللىمېتر، قورسىقى سىلىندىرشەكىللىك كېلىدۇ. پۈت ۋە ئارقا تەرەپلىرىنىڭ ئىچكى گىرۋىكىدە قىلتىرىقسىمان تىكىنى بولىدۇ. لېچىنكىسىنىڭ قورسىقى سارغۇچ

قوڭۇر بولۇپ، سلىنىدىر شەكىللىك كېلىدۇ. 4 — 5 ياشلىق ئىنسان ئاشقان لېچىنكىلىرى يېتىلگەن قۇرتنى ئوخشايدۇ.

ياشاش شارائىتى

موزايىبشى 9 - ئاينىڭ ئاخىرىدىن 2 - يىلى 3 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە قېلىن تۇپراق قاتلىمىغا كىرىۋېلىپ ئۇخلايدۇ. 3 - ئاينىڭ ئاخىرىدىن 4 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە تۇپراقنىڭ ئۈستى قاتلىمىغا چىقىشقا باشلايدۇ. 4 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن 5 - ئاينىڭ باشلىرىغىچە تۇپراق ئۈستىگە چىقىپ زىيان سېلىش ھەرىكىتىنى باشلايدۇ. 5 - ئاينىڭ باشلىرىدىن باشلاپ جۈپلىشىپ تۇخۇم سېلىشقا تەييارلىنىش ئۈچۈن، كۆپلەپ ئوزۇقلۇق ئىزدەيدۇ. بۇ مەزگىل ئۇنىڭ زىرائەت ۋە كۆچەتلەرگە ئېغىر زىيان سېلىش باسقۇچى ھېسابلىنىدۇ. 6 - ئاينىڭ ئاخىرىدىن 8 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ھاۋا تازا ئىسسىغان مەزگىللەردە 30 — 40 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتىكى تۇپراقتا كىرىۋېلىپ تۇخۇم چىقىرىدۇ. ھەر بىر چىشى قۇرت ئادەتتە 120 - 160 تۇخۇم چىقىرىدۇ. 9 -ئاينىڭ باشلىرىدىن ئاخىرىغىچە لېچىنكا ۋە يېڭىدىن يېتىلگەن قۇرتلار قىشلىق ئوزۇقلۇق ئىزدەپ كۆچەتلەرنىڭ يىلتىزىغا ئېغىر زىيان سالىدۇ.

زىيان سېلىش ئەھۋالى

موزايىبشى يۇمران ئانار كۆچەتلىرىنىڭ يىلتىزىغا ئامراق بولۇپ، ئاساسەن كۆچەتخانىلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ. كۈندۈزى يوشۇرۇنۇپ يېتىپ، يېرىم كېچىدە ھەرىكەتلىنىدۇ. كۆچەتخانىغا سۇ قويغاندا سۇنىڭ ئۈستىگە لەيلەپ چىقىدۇ. موزايىبشى ئاساسەن بىر - ئىككى يىللىق ئانار

كۆچەتلىرىنىڭ يىلتىزىنى قىرىپ يەيدۇ، بولۇپمۇ بىر يىل-لىق يۇمران كۆچەتلەرنىڭ يىلتىزىغا سالىدىغان زىيىنى ئىغىر بولىدۇ. ئۇ بىر كېچىدە 1 — 2 تۇپ كۆچەتنى نابۇت قىلىپلا قالماستىن، يەر بېغىرلاپ يۈرۈپ ھەر بىر قۇر بو-يىچە تۆتاش ھالدا ئون نەچچە تۇپ كۆچەتنىڭ يىلتىزىنى قىرىپ قۇرۇتۇۋېتىدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

موزايىبشى يورۇقلۇققا ئىنتىلىشچان بولۇپ، شامال سۈرئىتى ئاستا، ئايدىڭ بولمىغان كېچىلەردە چىراغ ئاستا-غا كۆپلەپ توپلىشىدۇ. ئۇنىڭ پۇراش سېزىمى ئۆتكۈر بو-لۇپ، ئات تېزلىكى قاتارلىق چىرىگەن ئورگانىك قىغىلارغا ئىنتىلىدۇ. ئۇ نەملىكنى ياخشى كۆرىدىغان بولغاچقا، كۆپ ھاللاردا نەم تۇپراقتا ياشايدۇ. ئۇنىڭ بۇ خۇسۇسىيەتلە-رىدىن پايدىلىنىپ مۇناسىپ تەدبىرلەرنى قوللىنىپ يوقا-تىش لازىم.

1) كۆچەتخانىنى تاختىلاشقا بىرلەشتۈرۈپ، 500 گرام بىر پىرسەنتلىك «666» پاراشوكى بىلەن 100 جىڭ يۇمشاق توپىنى تەكشى ئارىلاشتۇرۇپ، تۇپراقنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا كۆمۈپ ئالدىنى ئېلىش لازىم. ھەر بىر مو يەرگە 10-5 كىلو گرام «666» پاراشوكىسى ئىشلىتىلسە بولىدۇ.

2) زەھەرلىك يەم بىلەن ئالداپ يوقىتىش. بۇنىڭ ئۈچۈن، 500 گرام ئالتە پىرسەنتلىك نەملىنىشچان «666» ياكى 250 گرام 20 پىرسەنتلىك «666» گە بەش كىلو-گرام چالا پىشۇرۇلغان يەم قوشۇپ زەھەرلىك يەم ياسا-پ، كۆچەتخانىغا تەكشى چېچىپ يوقىتىش لازىم.

3) ئورا كولاپ يوقىتىش. كۆچەتخانىغا ھەر 20 مې-
تر ئارىلىقتا بىرىدىن ئاغزىنى كىچىك، ئىچىنى كەڭ قىلىپ
ئورا كولاپ، ئوردىغا ئات تېزەكى ياكى ھۆل ئوت - چۆپلەر-
نى سېلىپ قويسا، موزايىبىشى كېچىسى ئوردىغا يىغىلىدۇ.

4) يورۇقلا ئىنتىلىشچانلىقىدىن پايدىلىنىپ يوقىتىش.
بۇنىڭدا كۆچەتخانا ئەتراپىغا كېچىسى چىراغ يېقىپ،
قۇرتلارنى يورۇقلۇقىغا جەلپ قىلىپ يوقىتىش لازىم.

5) نەملىكنى ياخشى كۆرۈشچانلىقىدىن پايدىلىنىپ
يوقىتىش. كۆچەتخانىغا ھەر قېتىم سۇ قويغاندا يەر ئاستى-
دىكى موزايىبىشى سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقىدۇ. شۇ مەزگىل-
دە تۈتۈپ يوقىتىش كېرەك.

3) ئۆرۈك كۆك پىتى

ئۆرۈك كۆك پىتى ئۆرۈككىلا ئەمەس، بەلكى ئانار-
نىك يۇمران كۆچەتلىرىگىمۇ زىيان سالىدىغان ھاشارات.
ئۇنىڭ رەڭگى كۆك، ئۇزۇن ئىنتايىن كىچىك، تېنى ئاجىز
بولۇپ، زىيىنى ئېغىر.

زىيان سېلىش ئەھۋالى

ئانارنىڭ بىر يىللىق يۇمران كۆچەتلىرىنىڭ يوپۇر-
ماق ۋە غولىغا چاپلىشىۋېلىپ، شورىغۇچى ئېغىزى ئارقىلىق
يوپۇرماق ۋە يۇمران نوتىلارنىڭ شىرنىسىنى سۈمۈرۈۋالى-
دۇ. بۇنىڭ بىلەن كۆچەتلەرنىڭ غول - يوپۇرماقلىرى سار-
غىيىپ ئۆسۈشتىن توختايدۇ. ئۆرۈكلۈك باغ ئەتراپىدا
يېتىشتۇرۇلغان ئانار كۆچەتلىرى ئۆرۈك كۆك پىتىنىڭ
زىيىنىغا كۆپرەك ئۇچرايدۇ. ئۇ كۆپ ھاللاردا ئۆرۈك دەرە-

خى. ئاستىدا ۋە ئەتراپىدا ئۆستۈرۈلگەن ئانار دەرىخىگە تاراپ، يوپۇرمىقى ۋە غولىغا مىخكەك قادىلىدۇ ۋە شۇ لەمشەق سۈيۈقلۇق چىقىرىپ، غول، يوپۇرماقلارنى ھۆل قىلىپ قويىدۇ ـ دە، بۇنىڭ بىلەن كۆچەتلەر رەڭگى سارغىيىپ ئۆسۈشتىن توختايدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

1. ئانار كۆچىتىگە چۈشكەن كۆك پىتنى يوقىتىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۆرۈك دەرىخىگە كۆك پىت چۈشۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆرۈك چېچەكلەشتىن ئىلگىرى دېھقانچىلىق دورىلىرى بىلەن ئالدىنى ئېلىش لازىم. بۇنىڭدا، ئۆرۈك دەرىخىگە 2 ــ 3 بوي گرادۇسلۇق ھاك ـ گۈڭگۇرت بىرىكمىسى چاچىسا يېڭىدىن تۆرەلگەن كۆك پىت ۋە تۈخۈملىرى تۈنجۇقۇپ ئۆلىدۇ.

2. كۆك پىت پەيدا بولۇشنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە يەتتە ئۇلۇش 40 پىرسەنتلىك روگورغا ئۈچ ئۇلۇش سۈ ئارىلاشتۇرۇپ، دەرەخنىڭ غولىغا ئالتە سانتىمېتر كەڭلىكتە ئايلاندۇرۇپ سۈركەپ قويسا ياخشى ئۈنۈم بېرىدۇ.

3. كۆچەتخانىنى ئۆرۈكلۈك باغ ئەتراپىغا ئورۇنلاشتۇرۇشتىن ساقلىنىش لازىم.

4) ئۆرۈك مېغىزى ھەرسى

ئۆرۈك مېغىزى ھەرسى پەردە قانات‌لىقلار ئەترىتى، كەك غوللۇق كەچمەك ھەرە ئائىلىسىگە كىرىدۇ.

تارقىلىشى ۋە زىيان سىلىش ئەھۋالى

ئۆرۈك مېغىزى ھەردىسى شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا، بولۇپمۇ جەنۇبىي شىنجاڭغا كەڭ تارقالغان بولۇپ، ئۇنىڭ زىيىنى ئىنتايىن ئېغىر. ئۇ ئۆرۈكنىڭ مېۋىسىگە تېشىپ كىرىپ زىيان سالغاندىن باشقا، باداملىنىڭ مېغىزىغىمۇ ئېغىر زىيان سالىدۇ. ھاۋا ئىسسىق مەزگىلدە ئۇ ئانارنىڭ ئانىلىق چېچىكىگە قونۇپ، شىرنە ۋە ئوزۇقلۇقنى سۈمۈرۈۋېلىپ، مېۋە تۈتۈشىغا ئېغىر زىيان كەلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ لېچىنكىسى ئانارنىڭ مېۋىسىنى تېشىپ كىرىپ ئۇرۇقىنى يەپ، مېۋىسىنىڭ سۈپىتى ۋە تەمىنى بۇزۇۋېتىدۇ. زىيان سىلىشى ئېغىر بولغاندا مېۋىسى يىگىلەپ چۈشۈپ كېتىدۇ.

مورفولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى

چىشسىنىڭ تەن ئۇزۇنلۇقى 4 — 7 مىللىمېتر، قانات كەڭرىسى 10 مىللىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. بېشى چوڭ ھەم قارا، مۇرەككەپ كۆزى سۈس قىزىل، قورساق قىسمى قىزىل ھەم پارقىراق بولىدۇ. تۇخۇم تۈغۇش ئەزاسى پور رەڭ بولۇپ، ئادەتتە ئۇزۇنسىغا يېرىلغان قورساق غىلىپى ئىچىدە تۇرىدۇ. ئەركەكى چىشسىغا قارىغاندا سەل كىچىك بولۇپ، تەن ئۇزۇنلۇقى بەش مىللىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. چىشسىدىن پەرقلىنىدىغان يېرى شۈكى، سەزگۈر بۇرۇتىنىڭ 3-، 9- بوغۇملىرى ئۇستىدە ھالقىسىمان تىزىلغان ئۇزۇن تۈكچىلىرى بولىدۇ، قورساق قىسمى قارا بولىدۇ.

تۇخۇمى: ئاق ھەم كىچىك بولۇپ، ئانار مېۋىسىنىڭ ئىچىدە بولغاچقا، ئاسانلىقچە كۆرگىلى بولمايدۇ.

لېچىنكىسى: رەڭگى ئاق، ئۇزۇنلۇقى 6 — 10 مىللىمېتر كېلىدۇ، بەدىنى گەگرى، ئىككى بېشى ئۇچلۇق، ئوتتۇرىسى چوڭ بولىدۇ. باش قىسمىدا تەرەققىي قىلغان سارغۇچ قوڭۇررەڭلىك بىر جۈپ ئۇستۇنكى ئىگىكى بولۇپ، ئۇچكى قىرغىقىدا بىرىدىن ئۆتكۈر چىشى بولىدۇ. پۇتى بولمايدۇ.

قورچىقى: ئۇزۇنلۇقى 5.5 — 7 مىللىمېتر كېلىدۇ، قورساق قىسمى يوغان بولۇپ، پۈتۈن بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئىگىلەيدۇ. قورچاققا ئايلانغان دەسلەپكى مەزگىلدە بەدىنى سېرىق ماي رەڭگىدە، كۆزى قىزىل بولىدۇ.

ياشاش ئادىتى

ئۆرۈك مېغىزى ھەرىسى رايونىمىزدا يىلىغا بىر ئەۋلاد قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭ لېچىنكىسى باغلارغا تۆكۈلۈپ قالغان ئۆرۈك، بادام، ئانار مېۋىلىرىدە قىشلايدۇ. كۆپ ھالارىدا ئانار مېۋىسىدە ياشاپ ئۇرۇقىنى يەپ بولىدۇ. بەزىدە ئانار مېۋىسىنىڭ ساپاق تەرىپى ياكى كىنىدىك تاجسىنى تېشىپ سىرتقا چىقىدۇ. ئۇنىڭ زىيىنىغا ئۇچرىغان ئانار مېۋىسىنى ئوڭايلا بىلگىلى ياكى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭدا ئۆرۈك مېغىزى ھەرىسىنىڭ لېچىنكىسى 3 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ قورچاققا ئايلىنىدۇ. 4 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى پۈتۈنلەي قورچاققا ئايلىنىپ بولىدۇ ۋە پۈتۈنلەي يېتىلىپ بولغاندىن كېيىن چېتىشىپ ئۆرۈك، بادام، ئانار مېۋىسىگە تۇخۇم سالىدۇ، ئادەتتە تۇخۇم سېلىش نەيچىسىنى مېۋىنىڭ ساپاق تۈۋىدىن سانجىپ كىرگۈزۈپ، ئۇرۇقىنىڭ ئەتراپىغا تۇخۇم سالى-

دۇ. ئەتىگەن ۋە كەچقۇرۇنلىرى ھەرىكەت قىلماي يوشۇرۇنۇۋېلىپ، كۈندۈزى ئۇچۇپ يۈرۈپ تۇخۇم سالىدۇ، بولۇپمۇ چۈشتە ھاۋا ئىسسىغاندا تۇخۇم سېلىشى ئەڭ كۆپ بولىدۇ. بىر دانە چىشى ھەرە 120 دانە تۇخۇم تۇغىدۇ. ئادەتتە بىر مېۋىگە بىرلا تۇخۇم سالىدۇ. تۇخۇم سېلىش مەزگىلى بىر ئاي ئەتراپىدا بولىدۇ. 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا تۇخۇمدىن بىرىنچى ئەۋلاد لىچىنكا چىقىپ مېۋە ۋە ئۇچقە ئىچىدە ياز ۋە قىشنى ئۆتكۈزىدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

1. ئۆرۈك مېغىزى ھەرىسىنىڭ زىيىنىغا ئۇچراپ يىگىلەپ تۆكۈلۈپ قالغان، رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتكەن مېۋە ۋە ئۇچكىلەرنى يىغىپ كۆيدۈرۈۋېتىش ياكى يەرنى چوڭقۇر كولاپ كۆمۈۋېتىش لازىم. ئەمما ئۇنىڭ زىيىنىغا ئۇچرىغان ئانار مېۋىسى ئاسانلىقچە يىگىلەپ تۆكۈلۈپ قالمايدۇ. لېكىن زىيانغا ئۇچرىغانلىقىنى رەڭگىگە قاراپلا پەرق ئەتكىلى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق مېۋىلەرنى ئۈزۈپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ پەيدا بولۇش، تاراپ كېتىش خەۋپىنى قىسمەن تەزگىنىلەپ قالغىلى بولىدۇ.

2. ئۆرۈك مېغىزى ھەرىسىنىڭ زىيىنىغا ئۇچرىغان ئۇچكىلەر ساغلام ئۇچكىلەردىن يېنىك بولۇپ، سۇ قويغاندا لەيلەپ چىقىدۇ. بۇ ئۇچكىلەرنى سۈزۈپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

3. ئۆرۈكنىڭ چېچىكى توزىغاندىن كېيىن، دېھقانچىلىق دورىسى چېچىپ ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش لازىم.

4. ئانار دەرىخى چېچەكلىگەن مەزگىلدە ئۆرۈك مېغىزى ھەرىسىنىڭ ئۈچۈپ كېلىپ زىيان سېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، لاتا، پاختا قاتارلىقلارنى ھىدى كۆچلۈك دېھقانچىلىق دورىلىرىغا چىلاپ سۈلياۋ خالتىغا سېلىپ، ئاغزىنى مەھكەم ئېتكەندىن كېيىن خالتىنى ئانار دەرىخىنىڭ شېخىغا ئېسىپ قويۇش ۋە دورىنىڭ پۇرىقى چىقىپ تۇرۇش ئۈچۈن، خالتىنىڭ ئۈستى تەرىپىدىن كىچىك تۆشۈك ئېچىپ قويۇش لازىم. ئانار دەرىخى چېچەكلىگەن، لېكىن چېچىكى توزىمىغان ئەھۋالدا دېھقانچىلىق دورىسى چېچىشقا بولمايدۇ.

3. ئانار دەرىخىگە زىيان سالىدىغان پارازىت ئۆسۈملۈكلەر ۋە ئۇلارنى يوقىتىش

ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىدا خىلمۇ خىل ئۆسۈملۈكلەر ياشايدۇ، بۇلارنىڭ كۆپىنچىلىرى ئۆزىگە تايىنىپ ھايات كەچۈرسە، ئازسانداكىلىرى باشقا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ غوللىغا يامىشىپ پارازىتلاپ، ئۇلارغا زىيان سالىدۇ. بۇ خىل ئۆسۈملۈكلەردىن بەزىلىرىنىڭ زىيىنى ناھايىتى ئېغىر بولىدۇ. تۆۋەندە ئانار دەرىخىگە زىيان سالىدىغان سېرىق يۆگەي بىلەن يۆگىمەچىنىڭ زىيان سېلىش ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز.

1. سېرىق يۆگەي

سېرىق يۆگەي (جەنۇبىي شىنجاڭدا سېرىق ئوت

دەپ ئاتىلىدۇ) يۇقىرى دەرىجىلىك ئۇرۇقلۇق پارازىت ئۆسۈملۈك بولۇپ، يۆگىمەچ گۈل ئائىلىسى، سېرىق يۆگەي ئۇرۇقدىشىغا كىرىدۇ. شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىدىكە تارقالغان، ئۇنىڭ مېۋىلىك دەرەخلەرگە يامىشىپ ياشايدىغىنى تاق ئانىلىق سېرىق يۆگەي بولۇپ، پارازىت خوجىسىنىڭ غول ۋە شاخلىرىغا چىرمىشىپ ياشايدۇ.

مورفولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى

سېرىق يۆگەي سامان غوللۇق ياماشقۇچى ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى بولمايدۇ، غولى ئىنچىكە، سېرىق ياكى ئاچ سېرىق بولىدۇ. ئانىلىق تۈۋرۈكى تاق ھەم قىسقا بولۇپ، گۈلتاج ئىچىدە تۇرىدۇ، ئانىلىق تۇمشۇقى يۇمىلاق كېلىدۇ، ھەر بىر مېۋىسىدە 2 — 4 تال ئۇرۇقى بولىدۇ.

پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى

سېرىق يۆگەينىڭ ئۇرۇقى تۆپراقتا قىشلاپ، ئىككىنچى يىلى ئەتىيازدا بالدۇر بىخلىنىپ، زىرائەت ۋە دەل - دەرەخلەرنىڭ يۇمران غول - نوتىلىرىغا يامىشىپ ئۆسۈپ، قاتمۇ قات بوغۇم ھاسىل قىلىدۇ، دەرەخلەرنىڭ ئۈستىگە چىرمىشىپ چىققاندىن كېيىن تۈۋى ئۈزۈلۈپ، ھايات كەچۈرۈۋېرىدۇ. ئۇرۇقى پىشقاندىن كېيىن تۆپراقتا تۆكۈلىدۇ.

زىيان سېلىش ئەھۋالى

سېرىق يوگەي 1 — 3 يىللىق ياش دەرەخلەرنىڭ غول، شاخ، يوپۇرماقلىرىغا يامىشىۋېلىپ، ئۇلاردىن سۇ ۋە ئوزۇقلۇق سۈمۈرۈۋالىدۇ. زىيىنى يېنىك بولغاندا دەرەخ

لەرنىڭ ئۆسۈشىنى چەكلەپ قويىدۇ. ئېغىر بولغاندا دەرەخلەرنىڭ شاخ، يوپۇرماقلىرىنى چىرماپ، پۈتۈن تۈپنى قۇرۇتۇپ تاشلايدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

1) ئۇنۇپ چىققان مەزگىلدىلا بىر - بىرلەپ يۇلۇپ ئېلىپ كۆيدۈرۈۋېتىش ياكى چوڭقۇر كۆمۈۋېتىش كېرەك.

2) ئۇرۇقى پىشقاندا پەيتنى چىڭ تۈتۈپ پۈتۈن تېنى بىلەن تولۇق يىغىۋېلىپ، مىللىي تىببابەتچىلىكتە پايدىلىنىش، ئورۇقىنىڭ تۈپراقتا تۆكۈلۈپ قېلىشىدىن ساقلىنىش لازىم.

3) دەرەخلەرگە بولغان پەرۋىشنى كۈچەيتىپ، تۈۋىنى ۋاقتىدا چاناپ ۋاقتىدا ئوتاش، دەرەخلەرنىڭ ئاستى قىسمىدىن ئۆسۈپ چىققان ھارام شاخلارنى كېسىۋېتىپ، سېرىق يۆگەينىڭ دەرەخكە چىرمىشىۋېلىشىغا ئىمكانىيەت قالدۇرماسلىق كېرەك.

4) كۆچەت يېتىشتۇرىدىغان يەرلەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ، سېرىق يۆگەي ئۇرۇقىنى چوڭقۇر كۆمۈپ، ئۇنۇپ چىقىش ئىمكانىيىتىنى تۈگىتىش كېرەك.

2. يۆگىمەچ

مورفولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى

يۆگىمەچ يەر بېغىرلاپ ياكى زىرائەت ۋە دەل - دەرەخلەرگە يۆگىشىپ ئۆسىدىغان سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئۇنىڭ شىرنىسى سۈتسىمان بولىدۇ، يوپۇرمىقى

ئاددىي بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، چېچىكى قوش جىنىس لىق بولۇپ، رەتلىك جايلاشقان بولىدۇ، چوڭ ۋە كۆركەم كېلىدۇ. قوڭغۇراقسىمان ئۇرۇقىنىك رەڭگى قارا، مىقدارى كۆپ بولۇپ، ئاسانلىقچە تۆكۈلۈپ كەتمەيدۇ.

پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى

يۆگىمەچنىك ئۇرۇقى پىشىپ يېتىلگەندىن كېيىن ئۇپراقلا تۆكۈلۈپ تۇپراقتا قىشلايدۇ. ئەتىياز پەسلىدە بالدۇر ئۇنۇپ چىقىپ، ئېتىز - قىرلاردا يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ ياكى زىرائەت، دەل - دەرەخلەرگە يامىشىپ ھايات كۆچۈرىدۇ.

زىيان سېلىش ئەھۋالى

ئانارنىك 1 — 2 يىللىق يۇمران كۆچەتلىرىگە چىرمىشىپ، ئۇلارنىڭ غول - شاخلىرىنى چىرماپ جاراھەت ئىزى پەيدا قىلىدۇ. زىيىنى يېنىسكرەك بولغاندا كۆچەتلەرنى چىرمۇۋېلىپ ھاۋا ئۆتۈشتۇرمەي، يوپۇرماقلىرىنى سارغايتىۋېتىدۇ. زىيىنى ئېغىر بولغاندا زىيانلىق ھاشاراتلەرنىڭ كۆچەت تېنىدە ماكانلىشىشىغا پايدىلىق شارائىت يارىتىپ بېرىدۇ ھەتتا بىر نەچچە ئون تۈپ كۆچەتنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۈرۈپ قويۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى چەكلەيدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش

1) كۆچەتخانىغا بولغان پەرۋىشنى كۈچەيتىپ، يۆگىمەچ ئۇنۇپ چىققان ھامان يىلتىزى بىلەن قوشۇپ يۇلۇپ ئېلىۋېتىش، چالا قالغانلىرىنى كۆز پەسلىدە پۈتۈن تېنى ۋەئۇرۇقى بىلەن يىغىۋېلىپ كۆيدۈرۈۋېتىش لازىم.

2) كۆچه‌تله‌رگه چىرمىشىپ كه‌تكه‌ن بولسا يىلتىزى يۇلۇپ تاشلانسىلا غولى قۇرۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، كۆچه‌تنىڭ قوۋزىقى زه‌خىملىنىش ياكى شاخلىرى سۇنۇپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بىر - بىرله‌پ ئاجرىتىپ ئېلىپ يۇرمه‌ي، يىلتىزىنى يۇلۇۋېتىش كېرەك.

本书主要介绍了石榴树的栽培技术，及其病虫害的防治，石榴的经济价值和治病作用。

مېۋىلىك دەرەخ ئۆستۈرۈش ئىلمى
ئانار
ئاپتورى: مۇھەممەتئىمىن تىوختى
مەسئۇل مۇھەررىرى: ھىدايىتۇللا سەلەي
مەسئۇل كوررېكتورى: ئايشەم ئابدۇۋەلى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشىر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقىتىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092مم 1/32، باسما تاۋىقى: 4.075
1990 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى
1996 - يىل 11- ئاي 1 - بېسىلىشى
نۇسخىسى: 1 — 2750

ISBN7—5373—0230—8/S·29
باھاسى: 0.80 يۈەن

果树栽培学
石 榴
穆牢木德依明·托合提著
责任编辑：依达耶吐拉·色来
责任校对：阿依夏木·阿不都吾力

喀什维吾尔文出版社出版
新疆新华书店发行
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
787×1092毫米 32开本 4.75印张
1990年7月第1版 1990年11月第1次印刷
印数：1—2750

ISBN7—5373—0230—8/S·29（民文）
定价：0.80元

مۇقاۋدىنى لايىھىلىگۈچى: ئىلشات تۇرسۇن

ISBN7 — 5373 — 0230 — 8

(民文) S·29 باھاسى: 0,80 يۈەن